

VASA UNIVERSITET
Humanistiska fakulteten
Institutionen för nordiska språk

Mikael Vehkaoja
Språkförändring i partiprogram
Förändringar i samhället och hur det uttrycks

Avhandling pro gradu i nordiska språk

Vasa 2007

INNEHÅLL

FIGURER	2
TABELLER	2
1 INLEDNING	7
1.1 Syfte	7
1.2 Material	8
1.3 Metod	9
2 DEN SAMHÄLLELIGA KONTEXTEN FÖR PARTIPROGRAMMEN	11
3 TEORIER OM SPRÅKET	27
3.1 Text som en helhet och vad som gör texten till text	27
3.2 Mottagarens roll i textens semantik	29
3.3 Det föränderliga språket	31
3.4 Det politiska språket	32
4 FORMELLA OCH STRUKTURELLA DRAG	37
4.1 Allmänna strukturella drag i texterna	37
4.1.1 Meningslängd	37
4.1.2 Ord	40
4.1.3 Textlängd	40
4.1.4 Lexikon	42
4.1.5 Genomsnittlig ordlängd	47
4.2 Ordfrekvens	48
4.2.1 Samordnande konjunktionen <i>och</i>	48
4.2.2 De 30 mest frekventa orden	53
4.2.3 De tio mest frekventa orden	54
4.2.4 <i>Att, för</i> och <i>som</i>	55
4.2.5 Modala hjälpverb: <i>skola, måste, böra</i>	58
4.3 Sammanfattning	63
5 LEDFAMILJEN SAMHÄLLET I PARTIPROGRAMMEN	65
5.1 Ledfamiljen <i>samhället</i>	70
5.1.1 <i>Samhälle</i> i Sdp99	70
5.1.2 <i>Samhälle</i> i Sdp87	75
5.1.3 <i>Samhälle</i> i Sfp97	81
5.1.4 <i>Samhälle</i> i Sfp88	86
5.2 Diskussion om skillnader och likheter i ledfamiljen <i>samhället</i> mellan partiprogrammen	92
5.2.1 Skillnaderna i det ideologiska mellan ledfamiljerna <i>samhället</i> i partiprogrammen	93
5.2.2 Skillnader i tiden mellan ledfamiljerna <i>samhället</i> i partiprogrammen	95

5.3 Ledfamiljen <i>samhället</i> i jämförelse med formella och strukturella drag i partiprogrammen	96
5.4 Ledfamiljen, formella och strukturella drag i jämförelse med den samhälleliga kontexten	99
6 SLUTDISKUSSION	102
LITTERATURFÖRTECKNING	105
BILAGOR	109
FIGURER	
Figur 1. Forskningsobjektets relation till olika kontextuella avnämare. Ur: Nygård 2003:15	11
Figur 2. De fem vanligaste temakategorierna i partiernas välfärdsideologier (i % av totala antalet textstycken per parti och tidsperiod) Ur: Nygård 2003:127	15
Figur 3. Offentliga kostnader i procentandel av BNP åren 1980 och 1998. Ur: Hjerpe, Reino, Seija Ilmakunnas & Iikko B. Voipio (red.) 1999:8	17
Figur 4. Den ekonomiska utvecklingen under 1990-talet. Ur: Nygård 2003:31	17
Figur 5. Meddelandet, mottagaren och kodernas relation till varandra. Ur: Eco 1979:6	30
TABELLER	
Tabell 1. Valdeltagandet i riksdagsvalen 1945 – 2003. Källa: Statistikcentralen 2004	23
Tabell 2. Partiernas mandat i riksdagsvalen 1945 – 2003. Källa: Statistikcentralen 2005	24
Tabell 3. Genomsnittlig meningslängd	39
Tabell 4. 90-talets textlängd i procentandel av 80-talets textlängd i partierna	42
Tabell 5. Antalet olika ord/antalet engångsord och procentandelen engångsord av olika ord/löpord	45
Tabell 6. Andelen olika 2–5-gångsord/ olika ord, absolut mängd och procentandel	45
Tabell 7. Procentuell andel av 1–5-gångsord av olika ord	46
Tabell 8. Andelen 1–5-gångsord av löpord	46
Tabell 9. De 30 mest frekventa orden i partiprogrammen: absolut förekomst och förekomst räknad per 1000 ord.	52
Tabell 10. Den procentuella andelen av de 30 mest frekventa löpande orden	53
Tabell 11. De tio mest frekventa orden i jämförelse mellan den längsta och den kortaste texten	55
Tabell 12. Frekvenser för <i>att</i> , <i>för</i> och <i>som</i> per 1000 löpord	57
Tabell 13. Frekvenser för <i>skall/ska</i> , <i>måste</i> , <i>bör</i> per 1000 löpord	61
Tabell 14. Antalet <i>behövs</i> och <i>behöver</i> per 1000 löpord	63
Tabell 15. Ledfamiljen <i>samhället</i> i Sdp99	71

Tabell 16. Relativ och absolut förekomst av bindningar i ledfamiljen <i>samhället</i> i Sdp99	74
Tabell 17. Ledfamiljen <i>samhället</i> i Sdp87	76
Tabell 18. Relativ och absolut förekomst av bindningar i ledfamiljen <i>samhället</i> i Sdp87	80
Tabell 19. Ledfamiljen <i>samhället</i> i Sfp97	81
Tabell 20. Relativ och absolut förekomst av bindningar i ledfamiljen <i>samhället</i> i Sfp97	85
Tabell 21. Ledfamiljen <i>samhället</i> i Sfp88	86
Tabell 22. Relativ och absolut förekomst av bindningar i ledfamiljen <i>samhället</i> i Sfp88	91
Tabell 23. Andel grafiska meningar där det finns konstituenten av ledfamiljen <i>samhället</i>	92
Tabell 24. Referensbindningar för <i>samhället</i> i partiprogrammen	93

VAASAN YLIOPISTO**Humanistinen tiedekunta**

Laitos:	Pohjoismaisten kielten laitos
Tekijä:	Mikael Vehkaoja
Pro gradu-tutkielma:	Språkförändring i partiprogram Förändringar i samhället och hur det uttrycks
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Pohjoismaiset kielet
Valmistumisvuosi:	2007
Työn ohjaaja:	Christer Laurén

TIIVISTELMÄ:

Pro gradu tutkielmani aiheena on kielenmuutos puolueohjelmissa, eritoten yhteiskunta-käsitteen käyttö. Materiaaliin kuuluu ruotsinkieliset Suomen Sosiaalidemokraattisen Puolueen puolueohjelmat vuosilta 1999 ja 1987 ja Ruotsalaisen kansanpuolueen puolueohjelmat vuosilta 1997 ja 1988. Tutkielman tavoitteena oli tutkia miten kielenkäyttö eroaa näissä puolueohjelmissa.

Lähtökohtana oli suomalaisessa yhteiskunnassa 1980- ja 1990-luvuilla tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset. Näitä pohdin luvussa 2. Suomi ajautui lamaan, pankkikriisiin ja valtionvelka vain kasvoi. Markkinatalouden vaikutuspiiriin joutui yhä suurempi osa yhteiskunnasta. Talouselämä saa lisää valtaa kun taas politiikka näyttää menettävän sitä. Myös kysymys hiipivistä muutoksista tuli esille, nämä ovat muutoksia jotka eivät näy keskusteluissa eivätkä äänestyksissä, mutta joiden vaikutukset tulevaisuudessa muuttavat yhteiskuntaa.

Kolmannessa kappaleessa kävin läpi kieliteoreettista pohjaa, jonka avulla tutkin kielenmuutosta puolueohjelmissa. Neljännessä luvussa tutkin puolueohjelmien sanastoa, frekvenssilistoja ja muutamia rakenteellisia muuttujia kuten esimerkiksi sanapituus ja lausepituus. Lähestymistapani oli kvantitatiivinen. Tarkastelin myös tiettyjä yksiköitä kuten joitakin konjunktioita ja apuverbejä. Viidennessä luvussa tutkin puolueohjelmia koheesion avulla, tarkemmin sanottuna yhteiskunta -käsitteen sijoittumista tekstissä, suhteutumista tekstin sisällä toisiinsa ja suhdetta hypernyymiseen yhteiskuntaan. Kohdissa 5.3 ja 5.4 suhteutin 4. ja 5. luvun analyysit toisiinsa, ideologihin ja yhteiskunnalliseen muutokseen. Päädyin seuraaviin johtopäätöksiin.

Puolueohjelmissa on tapahtunut keskittymistä yhteiskunta -käsitteen ympärille. Se jaetaan yhä abstraktimmin osiin ja vastakkaisuuksiin. Modaliteetti näyttää muuttuneen ehdollisesta ehdottomampaan suntaan. Puolueohjelmissa on tapahtunut voimakasta tiivistymistä, mutta samalla käsitteiden sumentumista ja abstraktivointia. Yleisesti ottaen ideologioiden eri ymmärtämismahdollisuudet ovat kasvaneet. Puolueohjelmat näyttävät olevan kadonneeseen diskurssiin sidottuja etikettäjä.

AVAINSANAT: Kohesion, Kontext, Politisk kommunikation, Textlingvistik

1 INLEDNING

Det politiska språket är en viktig del av vårt nutida samhälle. När vi lever i en representativ demokrati, där folkets medel för att påverka är att välja representanter som skall föra deras talan, är det viktigt att se på dessa representanters språkbruk. I Finland finns ett flerpartisystem där man röstar och ger sin röst åt partierna. Partiprogram är partiernas medel att explicit redogöra för sin ideologi för medborgarna i samhället. Att undersöka partiprogrammens språkbruk är ett sätt att se hur demokrati, politik och det politiska språket fungerar. I den följande analysen skall jag se på partiprogrammen för två av Finlands politiska partier, Svenska folkpartiet och Finlands socialdemokratiska parti.

Kontexten för analysen är den samhälleliga förändringen i det finländska samhället från 1980- till 1990-talet. Den här kontexten beskrivs mera ingående i kapitel 2. Jag skall försöka lyfta fram skillnader i språkbruk i partiprogrammen både från ett tidsperspektiv och från det ideologiska perspektivet.

1.1 Syfte

Avhandlingen är en analys av textstycken, vilka får sina särdrag och sin prägel av de partier som ger ut dem och av den textexterna kontexten de ges ut i. Huvudvikten ligger dock på den textinterna kontexten, inte den textexterna kontexten eller diskursen i sig själv, men man kan säga att de textinterna särdragen realiserar först i den textexterna kontexten. Avhandlingens syfte skall vara en jämförelse av språkliga drag som finns i partiprogrammen före och efter den stora omstruktureringen av det finländska samhället. 1990-talets ekonomiska och andra svårigheter gav tillfälle för legitimering av åtgärder mot välfärdsstatens politiska värdegrund. Därför kan det också tänkas att semantiska och textuella egenskaper har förändrats inom den ideologiska diskursen. Avhandlingens syfte är att undersöka några av dessa förändringar.

Jag skall inte analysera samhällsvetenskapliga texter, utan med hjälp av texterna undersöka de samhällsvetenskapliga begreppens semantik och förändringar i språket i partiprogram. En annan utgångspunkt för en analys av partiprogrammen skulle man ha fått med hjälp av frågeformulär för att undersöka vad begreppen betyder för partiprogrammens läsare. Eftersom partiprogrammen är från ett tidigare årtionde är sådant material otillgängligt, och en ny undersökning skulle inte täcka fältet språkförändring på ett nöjaktigt sätt. Avhandlingens syfte är sammanfattningsvis att undersöka vad partiprogrammen är för en textvariant och undersöka både ideologiska och tidsmässiga förändringar i partiprogrammens språk utgående från den politisk-samhälleliga kontexten och texternas strukturella och semantiska aspekter. Hypoteser för språkförändring i partiprogrammen diskuteras i samband med diskussionen om förändringar i den samhälleliga kontexten i kapitel 2.

1.2 Material

Materialet för avhandlingen kommer från två finländska politiska partier, från Svenska folkpartiet (Sfp) och från Finlands socialdemokratiska parti (Sdp). För att kunna visa på möjliga språkförändringar används partiprogram eller principprogram, som de heter hos Sdp, från olika tidpunkter. De partiprogram som tas med i analysen är Sdp: s principprogram från 1987 (Sdp87), principer för socialdemokratin från 1999 (Sdp99) och Sfp: s partiprogram från 1988 (Sfp88) och 1997 (Sfp97). Sfp har också givit ut ett nytt partiprogram år 2006, men det tas inte med i analysen. En enskild och en jämförande analys skall göras av de fyra nämnda partiprogrammen. Ett större och mångsidigare material skulle vara önskvärt för resultatens hållbarhet, men när huvudvikten ligger på en analys av texternas semantik på ett djupare plan är det inte möjligt att i denna avhandling ytterligare utvidga materialet.

Som material kan också räknas samhällspolitisk eller samhällsvetenskaplig litteratur gällande välfärdstaten, samhället och den samhälleliga förändringen på 90-talet. Den ovannämnda litteraturen är av stor vikt för förståelsen och analysen av bl.a. de mångfacetterade och abstrakta begrepp som förekommer i en text vars innehåll bygger

på ideologi. Den samhällsvetenskapliga litteraturen är också viktig för att förstå den dåtida kontexten (se kapitel 2). Ordböcker och frekvenslistor kommer också att användas för att öka analysens räckvidd. Eftersom språkförändringen framgår bara indirekt i ordböckerna och i termbankerna, används de som stöd för den innehållsliga analysen.

1.3 Metod

Avhandlingens mål är inte en historisk begreppsanalys i samhällspolitisk anda utan en till språket relaterad analys. En grundlig begreppsanalys av en ideologi eller av värdeladdade begrepp, vilka finns i partiprogram i mångfald, skulle kräva separata avhandlingar. Eftersom en sådan analys inte är möjlig inom den här avhandlingens ram, skall jag använda andra metoder. Det stora omfånget av partiprogrammens begrepp och deras tvetydighet kommer att räknas med i analysen, men binds till en analys av ledfamiljer eller ledfamiljen *samhället*.

I avhandlingen används både kvantitativa och kvalitativa metoder för textlingvistisk analys. Utgångspunkten är en kvantitativ analys med hjälp av ett Kwicprogram. Med hjälp av detta program görs ordlistor av partiprogrammen. De kommer att knytas an till ett fackspråkligt sammanhang för att möjliggöra en undersökning av de allmänna till ordförrådet relaterade egenskaperna i partiprogrammen. Ordlistorna och frekvenslistorna kommer att analyseras i samband med textens stil på en kvantitativ nivå. Också vissa kvantitativt lätt hanterliga strukturella egenskaper diskuteras, som meningslängd, ordlängd etc. Detta görs i kapitel 4.

Det semantiska kommer att diskuteras när en jämförelse av ämnescentrala begrepp utförs med hjälp av ledfamiljen *samhället* i kapitel 5. Jag skall göra en komparativ analys i fyra punkter. De här fyra punkterna är de fyra olika partiprogrammen. Den kvantitativa grunden från kapitel 4 diskuteras i samband med analysen av ledfamiljer.

En kvantitativ analys med meningslängd, ordfrekvenser etc. görs i kapitel 4 och en kvalitativ semantisk analys med hjälp av ledfamiljen *samhället* i kapitel 5.

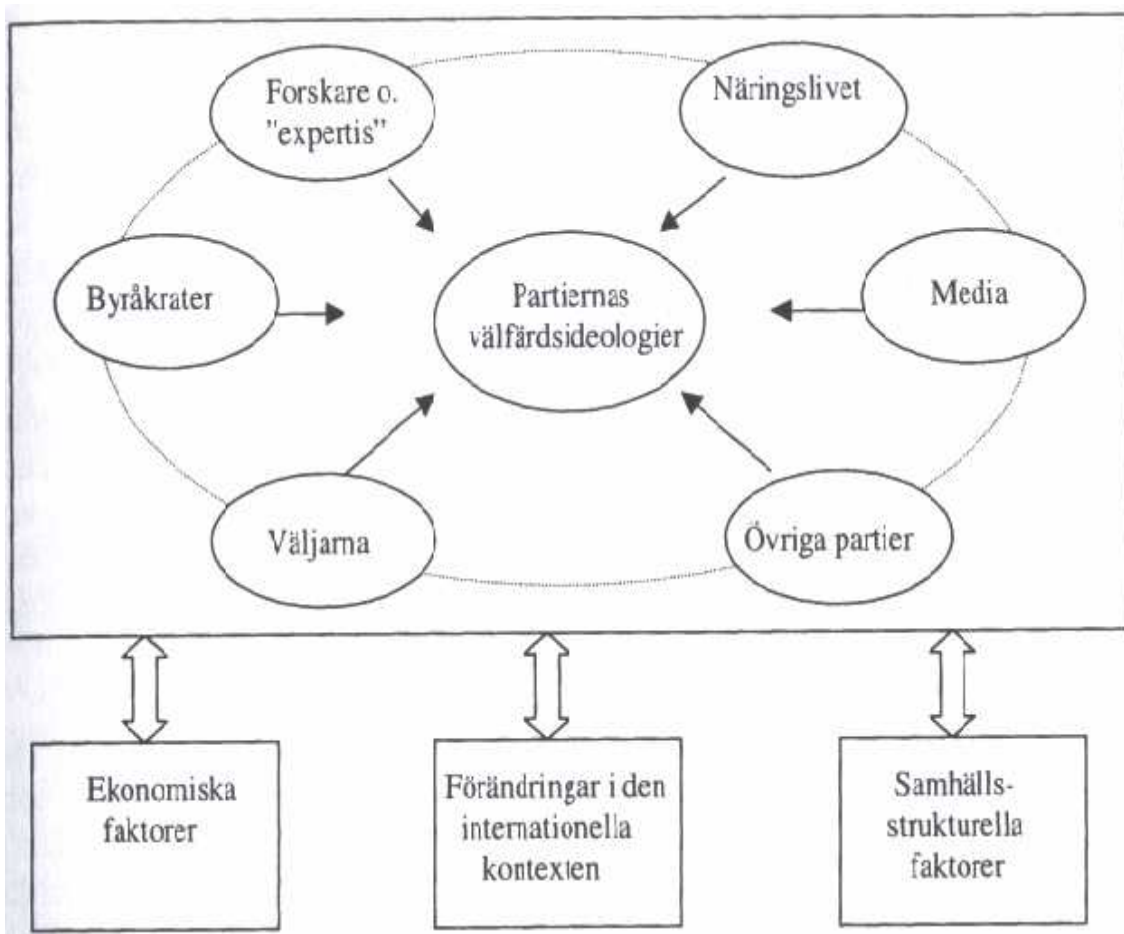
Med en jämförelse mellan frekvensordlistorna och ledfamiljen *samhället* hoppas jag kunna få inblick i den innehållsliga, begreppsliga och språkliga variationen mellan partiprogrammen. Utgångspunkten är att det är en organisation som ger ut sina principer och att olika organisationer använder vissa begrepp och vissa strukturer i sina texter. Huvudvikten ligger på den textinterna nivån, den textexterna kontexten används som stöd för analysen, eller i en semantisk verklighet får det textinterna först sin riktiga betydelse av den textexterna kontexten. Denna frågeställning diskuteras i kapitel 3.

Målet för avhandlingen är att granska språkliga och textuella förändringar i partiprogrammen relaterade till den samhälleliga kontexten, men också de ideologiska aspekterna tas med i analysen inom den textexterna kvalitativ-komparativa analysen.

2 DEN SAMHÄLLELIGA KONTEXTEN FÖR PARTIPROGRAMMEN

I det följande kapitlet skall jag kortfattat försöka diskutera den samhälleliga kontexten för de partiprogram jag analyserar. Det här försöker jag göra med hjälp av samhällspolitisk facklitteratur.

Mikael Nygård (2003) undersöker den välfärdsideologiska förändringen i partiideologier i sin *Välfärdsstaten, partierna och marknaden*. Den nedanstående figuren (figur 1) är från Nygårds avhandling. Figuren visar de olika aspekter som påverkar en välfärdsideologisk åsiktsbildning inom partierna. Samma kontextuella ram kan också användas för att diskutera vad är av vikt för min analys av partiprogram.

Figur 1. Forskningsobjektets relation till olika kontextuella avnämare. Ur: Nygård 2003:15

I det följande diskuterar jag kontexten för partiprogrammen i min analys utgående från den ovanstående figuren. För diskussion om liknande kontextmodeller inom språkvetenskapen eller semiotiken, se nedan punkt 3.2. Mest vikt, i fråga om ideologisk förändring och därigenom också språklig förändring i partiprogrammen, sätts på samhällsstrukturella aspekter i både mindre (inhemsk) och större (internationell) omfattning. Andra element som framgår av Nygårds figur spelar inte lika stor roll för min analys. Jag gör t.ex. inte en jämförelse mellan mediernas och partiprogrammens användning av det politiskt präglade språket. Den kontextuella enheten *forskare o. "expertis"* är däremot mera central när jag försöker återkalla kontexten för partiprogrammen och därigenom strukturen och innehållet i dem. Med andra ord får största delen av faktorerna i Nygårds figur en indirekt roll genom att jag diskuterar dem utgående från samhällsvetenskaplig litteratur.

I den här avhandlingen kommer jag mest att hänvisa till finsk samhällsforskning. Den svenskspråkiga samhällsforskningen är omfattande, men största delen av den refererar till ett annat statssystem, nämligen Sverige, och därigenom till en stor del till en annan begreppsapparat som inte direkt är jämförbar med den som används i det finska samhället. Pulkkinen säger om förändringar i det politiska språket, särskilt om förändringar i den politiska vokabulären, att rikssvenska och finlandssvenska börjar skilja sig från varandra genast efter 1809 när Finland inte längre är en del av Sverige. (Pulkkinen 2003:224) Blomberg-Kroll säger att på 1990-talet polariserades diskussionen om den ekonomiska situationen i tidningspressen i Sverige medan det i Finland förekom en mera avideologiserad diskurs. (Blomberg-Kroll 1999:27) Detta skulle tyda på att det politiska klimatet är annorlunda i Sverige än i Finland.

Principen för den begrepps-/referentrelaterade undersökningen i min avhandling är att de finlandssvenska uttrycken som används i partiprogrammen används synonymt med deras motpart i den finskspråkiga begreppsdiskussionen och inte med den rikssvenska. Man kunde tänka sig att på en lägre precisionsnivå är det möjligt att se en synonymirelation mellan de svenska uttrycken som används i Finland och dem som används i Sverige, men eftersom analysen i fortsättningen handlar om mera implicita och alluderande skillnader anser jag att det inte är lämpligt att alltför ingående hänvisa

till den rikssvenska diskussionen. Därför föredrar jag den finländska samhällsforskningen. Utgående från detta kan man säga att eftersom största delen av den för min analys aktuella finländska samhällsforskningen (samhällsförändringen på 80- och 90-talen) är skriven på finska måste kontexten till en stor del förstås genom diskussionen i den finskspråkiga litteraturen. Det tycks finnas vissa skillnader i tematiken mellan den finska och den finlandssvenska samhällsforskningen. Nygårds (2007) erfarenheter som en samhällsforskare med forskningsintressen för likadana ämnesområden stödjer det här antagandet. En diskussion om ämnet begreppsliga skillnader i det finska samhället finns i boken *Käsitteet liikkeessä* (Hyvärinen, Matti, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius. (red.) 2003) där några centrala samhällsliga begrepp diskuteras från ett samhällsligt och historiskt perspektiv och där också skillnaderna mellan de finlandssvenska, rikssvenska, europeiska och finska begreppen diskuteras.

Först skall jag se lite på hur välfärdsstaten definieras och utgående från definitionen diskutera förändringar i välfärdsstatens betydelse parallellt med den samhällsliga förändringen under 80- och 90-talen.

Nygård säger att begreppet välfärdsstat är problematiskt. Det är i hög grad värdeladdat. Med detta menas oftast ett omfattande statligt ansvar och den offentliga sektorns eller statens ansvar för medborgarnas välfärd. (Nygård 2003:19) Formen av statligt ansvar kan tänkas synas i partiprogrammens språk i fråga om hur man diskuterar samhället. (Se kapitel 5 om ledfamiljen *samhället* och användningen av olika ordformer i ledfamiljerna.) Nygård ger den följande definitionen av 'välfärdsstat':

Begreppet välfärdsstat kan sålunda sägas avse ett *visst sätt (eller system för) att organisera produktionen och fördelningen av välfärd i ett land*. Med välfärd avses då främst materiell välfärd, såsom tillgång till mat, kläder och bostad. Men till välfärden räknas även immateriella nyttigheter såsom trygghet, medbestämmande och livskvalitet. (Nygård 2003:20)¹

---

¹ Det är lätt att se att enligt villkoren från den ovannämnda definitionen av begreppet välfärd har hoten mot välfärden och välfärdsstaten fått sina uttryck, om man tänker på matkrisen, den stora arbetslösheten, otryggheten och ett minskat medbestämmande, en följd av marknadens ökande makt, på 80- och 90-talen.

Nygård diskuterar också förändringar av den politiska makten. Han säger hänvisande till Manuel Castells att den politiska makten i dag inte har lika stor räckvidd som förr. Den ekonomiska makten blir starkare och den politiska makten blir mera lokal. (Nygård 2003:46) Blomberg-Kroll säger att under den ekonomiska depressionen har kommunala politiker varit mera aktiva i debatten i tidningspressen än rikspolitiker. (Blomberg-Kroll 1999:25) Det här kan tyda på att man har hållit tyst om skeendena i samhället på riksnivån. Nygård säger om den politiska maktens reaktion på förändringar i maktförhållandena att istället för att erkänna tillståndet koncentreras den politiska maktbruket till områden vilka ännu är reglerbara, nämligen sociala kategorier. (Nygård 2003:46)

Med andra ord sagt tycks den politiska maktens räckvidd minska i den alltmer ekonomibaserade samhällsordningen. Det här kan också tänkas synas i partiprogrammens språk. Den politiska maktens koncentration på den sociala skulle kunna innebära förändringar i partiprogrammens språk. Eftersom den sociala är en central del av den välfärdsideologiska, skulle förändringar i detta orsaka förändringar i det språk och uttryck som används om samhället eller samhällsformen. Nygårds resultat av förändringarna i ideologierna berättar också om tematiska förändringar.

TIDSPERIOD		
PARTI	"Före" (1985-1991)	"Efter" (1995-2000)
SAM	Övrig socialpolitik (18,1 %) Allmän utbildningspolitik (16,4 %) Löner, arbetsvillkor (11,9 %) Högre utbildning, forskning (10,7 %) Allmän bostadspolitik (8,5 %)	Allmän utbildningspolitik (19,1 %) Högre utbildning, forskning (19,1 %) Övrig socialpolitik (18,4 %) Allmän bostadspolitik (9,9 %) Arbetslöshet och arbetsmarknad (9,2 %)
CEN	Övrig socialpolitik (24,4 %) Allmän socialpolitik (18,7 %) Allmän utbildningspolitik (9,8 %) Löner, arbetsvillkor (8,1 %) Högre utbildning, forskning (7,3 %)	Övrig socialpolitik (38,1 %) Allmän familjepolitik, allmänt (21,6 %) Allmän socialpolitik (17,5 %) Arbetslöshet och arbetsmarknad (13,4 %) Allmän utbildningspolitik (11,3 %)
SDP	Allmän socialpolitik (19,4 %) Löner, arbetsvillkor (9,4 %) Övrig socialpolitik (9,4 %) Arbetslöshet och arbetsmarknad (8,8 %) Arbetspensionens förmåner (8,8 %)	Löner, arbetsvillkor (19,7 %) Arbetslöshet och arbetsmarknad (17,2 %) Allmän bostadspolitik (9,8 %) Allmän utbildningspolitik (9,0 %) Folkhälsoarbete, rehabilitering (8,2 %)
DFFF/VÄN	Löner, arbetsvillkor (17,0 %) Övrig socialpolitik (15,8 %) Allmän bostadspolitik (12,3 %) Allmän utbildningspolitik (10,5 %) Allmän socialpolitik (9,4 %)	Arbetslöshet och arbetsmarknad (33,7 %) Allmän socialpolitik (17,2 %) Löner, arbetsvillkor (16,6 %) Allmän utbildningspolitik (13,5 %) Utkomstskydd för arbetslösa (9,2 %)

Figur 2. De fem vanligaste temakategorierna i partiernas välfärdsideologier (i % av totala antalet textstycken per parti och tidsperiod) Ur: Nygård 2003:127

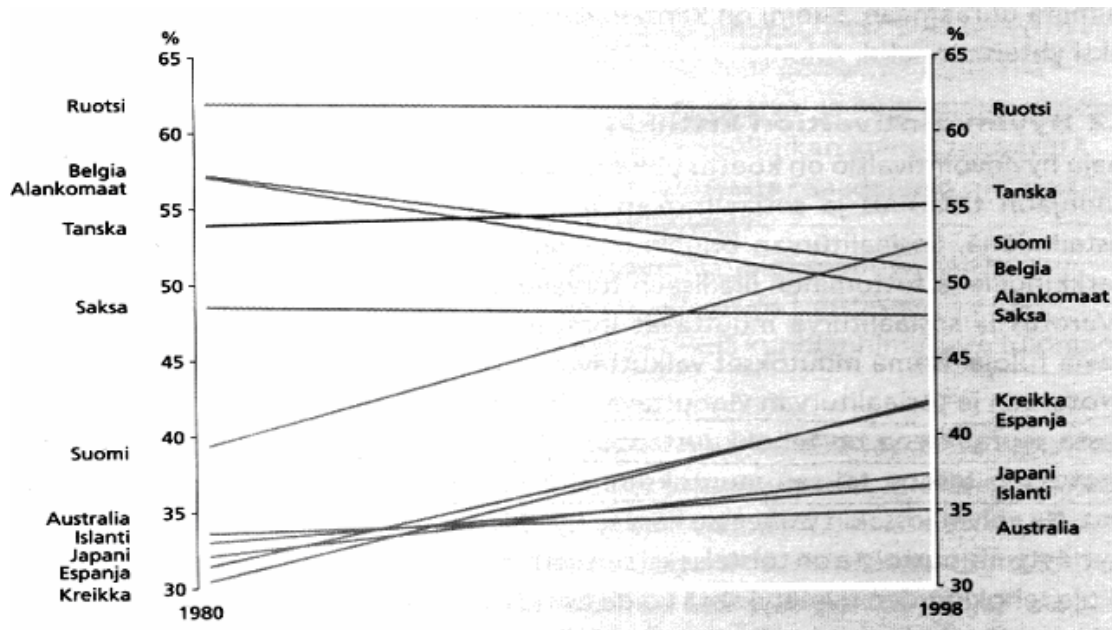
Som vi kan se i den ovanstående figuren (figur 2) ur Nygårds avhandling, tycks den ekonomiska delen av välfärdsideologier i form av t.ex. löner och arbete, vilka hör till marknadens processer, tydligt har ökat.

Nygård diskuterar också förändringen av termer i partiernas ideologidiskurs. Han säger att om partiernas välfärdsideologier har förändrats så kan man tänka sig att det också har skett förändringar i välfärdsideologiska termer. Nygård säger också att dessa görs för att kunna legitimera förändringarna i välfärdstatens form. (Nygård 2003:84) Med andra ord, för att legitimera eller berättiga förändringar i samhällsstrukturen måste nya retoriska medel användas. Helena Blomberg-Kroll säger att nya förvaltningsideologiska, mera ekonomibaserade, strömningar fanns på slutet av 80-talet inom den rikspolitiska eliten, och i början av 90-talet inom den kommunala eliten, och på slutet av 90-talet också inom den utförande personalen inom kommunsektorn. (Blomberg-Kroll 1999:27) Det här skulle innebära att en viss retorik för legitimeringen inarbetades också inom förvaltningen.

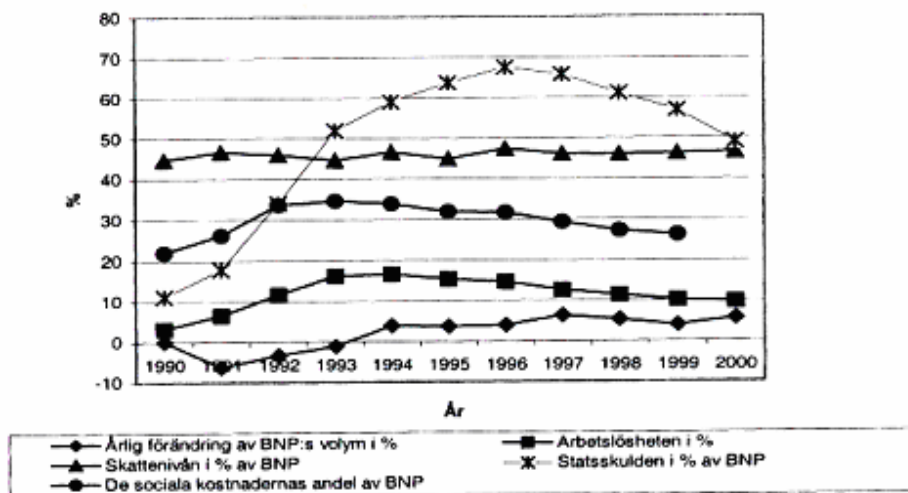
Nygård hänvisar till en ökande distans mellan partierna och olika samhällsgrupper. ”Med detta menas att partierna inte så mycket talar om specifika samhällsgrupper eller intressen utan istället använder hänvisningar till samhället i stort och till ”anonyma” intressen såsom ”marknaden”, ”den allmänna opinionen” eller liknande agenter.” (Nygård 2003:99) Det här syns möjligen också i det språkliga. Det kan också tänkas synas i form av en ökande abstraktionsgrad i partiprogrammen. Blomberg-Kroll säger att debatten om förändringar i samhällssystemet diskuterades i avideologiserade och av ekonomi inspirerade ordalag. (Blomberg-Kroll 1999:25)

Nygård kommer till följande resultat i sin undersökning av välfärdsideologierna i partierna. Den välfärdsideologiska modellen som beskrivs i partiernas välfärdsideologiska texter tycks inte ha ändrats så mycket som antogs, utan det ser ut som om man hållit fast vid de traditionella ideologiska medan det skett förändringar i det faktiska samhället. (Nygård 2003:151) Det här skulle visa sig i mindre och inte så drastiska förändringar i språket i de partiprogram som jag skall analysera. Blomberg-Kroll kommer till slutsatser som kan förklara Nygårds resultat. Hon säger att förändringar i välfärdsystemet i allmänhet inte godkändes av medborgarna, men att de legitimerades genom ekonomiska argument. (Blomberg-Kroll 1999) Man kan säga att när befolkningen inte godkänner en ny ideologi, förändras inte heller ideologierna i en politisk debatt, utan vikten sätts på ekonomiska argument. Av de två nedanstående figurerna framgår vilka ekonomisk-samhälleliga förändringar som har skett under den för partiprogrammen aktuella tiden.

Figur 3. Offentliga kostnader i procentandel av BNP åren 1980 och 1998. Ur: Hjerppe, Reino, Seija Ilmakunnas & Iikko B. Voipio (red.) 1999:8

Vi kan se av figuren (figur 3) ur *Hyvinvointivaltio 2000-luvun kynnyksellä* (Hjerppe, Reino m.fl. 1999) att Finlands (Suomi) omkostnader ökat kraftigt i förhållande till BNP. Nygård (2003) har också en figur (figur 4) vilken visar på liknande förändringar i det ekonomiska.

Figur 4. Den ekonomiska utvecklingen under 1990-talet. Ur: Nygård 2003:31

Som kan ses i den ovanstående figuren från Nygård (2003) har skattenivån, med andra ord inkomsterna, hållits på ungefär samma nivå medan statskulden ökat kraftigt, vilket kan relateras till figuren från Hjerpe, Reino m.fl. (1999). Nämligen, att kostnaderna för samhällsformen har ökat (figur 3) medan inkomsterna har hållits på ungefär samma nivå (figur 4), vilket har inneburit en ökad statsskuld (figur 4).

Ilkka Ruostetsaari säger i förtalet i boken *Valta muutoksessa* (Ruostetsaari 2003) att förändringen i det finländska samhället på 1990-talet har varit betydande. Han säger också att motsvarande lika omvälvande förändringar på 1900-talet har skett endast i samband med det andra världskriget. På 1990-talet slutade Sovjetunionen existera. Det skedde också stora förändringar i östra Europa. Finland drabbades av lågkonjunktur och en bankkras. Regleringen av marknaden och regleringen av andra samhällsliga processer luckrades upp. Många av staten ägda ämbetsverk och institutioner privatiserades och ombildades till bolag. Finland blev medlem i EU och en del av den ekonomiska unionen. Informationssamhället började utvecklas. Globaliseringen fortsatte i allt högre grad att påverka samhället. (Ruostetsaari 2003:4) Det ekonomiska blev alltmer dominerande i samhällsliga processer. Globaliseringen är en ekonomi- och marknadsbaserad företeelse. Medlemskapet i EU grundar sig mest på ekonomi- och marknadsorienterade principer. När Sovjetunionen upphörde att existera förlorade Finland en viktig marknad och handelspartner. Jukka Nevakivi säger att östhandeln eller sovjethandeln hade givit finländska företag säkra marknader. (Jukka Nevakivi 2000:376)

Lågkonjunkturen kunde användas för legitimeringen av förändringar, vilka sedan länge hade varit mål för den ekonomiska eliten. Ruostetsaari diskuterar, med hänvisning till Raija Julkunen, också andra förändringar som legitimerades av lågkonjunkturen. Utgångspunkten i samhället i fortsättningen skulle vara marknaden. Inkomstfördelningen skulle ändras så att det alltmer gagnade vinsterna och kapitalinkomsterna. Exporten skulle göras mer konkurrenskraftig eller återställas på sin nivå. Statens eller samhällets funktioner skulle omvärderas, mest genom att förhindra den offentliga sektorns utbredning och genom att få slut på de ökande omkostnaderna för välfärden. (Ruostetsaari 2003: 19)

Lågkonjunkturen möjliggjorde också förändringar i attityder till välfärden och dess former. Den positiva inställningen till välfärden, eller till det korrekta språkbruket om välfärden, kunde nu förändras till positivt språkbruk om marknaden. Det här legitimerades av lågkonjunkturen. En förändring av detta slag syns möjligtvis också i partiprogrammen.

Sammanfattningsvis kan man säga att den ekonomiska aspekten tycks ha fått mera betydelse och tyngd, medan inställningen till sociala frågor har förändrats. Ruostetsaari (2003) diskuterar samma berättigande av förändringar som Nygård, (se ovan), men Ruostetsaaris utgångspunkt är annan. Han gör en undersökning av förändringarna hos den finländska eliten i sin *Valta muutoksessa*. (Ruostetsaari 2003)

Ruostetsaari undersöker elitens anknytningar till olika institutioner. Förändringar i partieliternas anknytningar till olika institutioner kan ge ledtrådar till förståelsen av samhällselitens förändringar och därigenom också förändringar i partiprogrammens språk. Nedan skall jag diskutera Ruostetsaaris resultat för Sdp och Sfp.

Politiska partiers centrala kontaktnätverk består av massmedia, regering, universitet och högskolor. Till Sdp: s centrala kontaktnätverk har också hört centralförvaltningens institutioner och ämbetsverk. (Ruostetsaari 2003:238) Ruostetsaari säger också att Sdp: s centrala samarbetskrets har minskat betydligt på 90-talet från att omfatta 12 institutioner till att omfatta 7. Sdp: s samarbetskrets har också blivit mera inriktad mot institutioner som har med marknaden att göra, som t.ex. arbetsgivarorganisationer. Ruostetsaari förklarar närmandet till mera borgerliga samarbetspartner med Lipponen-regeringens koncentration på inkomspolitik. (Ruostetsaari 2003:239) Detta kan vara en följd av den minskande politiska makten. Det kan också förstås genom förändringar i den välfärdsidéologiska diskursen där utvidgandet av välfärden motarbetas med marknadens krav. Som ovan diskuterats har den ekonomiska eliten länge velat förändra de inkomstrelaterade förhållandena. Förändringar i Sdp: s samarbetskrets tyder på attitydförändringar i fråga om inkomstfördelningen, nämligen att kapitalinkomster och vinster får en större roll i form av växande samarbete med arbetsgivarorganisationer. Blomberg-Kroll förklarar sina resultat om avideologiseringen av debatten att

ideologierna inte diskuterades under Lipponens regnbågsregering, eftersom det fanns flera olika partier och synpunkter i regeringen. (Blomberg-Kroll 1999:28)

Sfp: s centrala samarbetsnätverk består av privata företag, företagarorganisationer och banker. Kännetecknande för Sfp i början av 90-talet var dess samarbete med undervisningsministeriet. (Ruostetsaari 2003:241)

Nygårds figur, (figur 2), om förändringar i välfärdsideologier där ekonomiska och marknadsorienterade ämnen får mera utrymme, berättar om likadana förändringar som diskuterats ovan. Sdp, som traditionellt är ett arbetarparti, får en mera borgerlig samarbetskrets, medan Sfp som redan är borgerligt, får en ännu borgerligare samarbetskrets.

Raija Julkunen (2003) drar en parallell mellan förändringar i samhället och förändringen från en social välfärdsstatlig kontroll till den liberala kontrollen av det sociala. Med en social välfärdsstatlig kontroll menas ett system som bygger på en känsla av gemenskap. Statens eller samhällets kapacitet används för att trygga och producera välfärd för medborgarna. (Julkunen 2003:184) Med den liberala kontrollen av det sociala menas ett system där medborgarnas eller människornas liv i gemenskap alltmer organiseras utgående från marknadens villkor. Julkunen påpekar också att om förändringen från den sociala välfärdsstatliga kontrollen till en liberal kontroll skall kunna genomföras behövs det förändringar i nationella ideologier och i det politiska språkbruket och tankesättet. Utgående från detta anpassas politik och institutioner till att stöda marknadens existens. (Julkunen 2003:185) Den här anpassningen av politiker eller politiska handlingssätt och institutioner skulle tyda på en förändring också i det språkliga i partiprogrammen.

Julkunen diskuterar ett fenomen som hon kallar den smygande förändringen. Hon säger hänvisande till Ulrich Beck att det nya kommer smygande. Den här smygande förändringen i samhället består av oansenliga förändringar vilka orsakar omfattande förändringar. Dessa oansenliga förändringar syns inte i den partipolitiska diskursen. De omfattande följderna skulle falla inom den partipolitiska diskursen, men eftersom de blir tydliga först då de har skett, kan ingenting göras. Med andra ord diskuteras inte

dessa förändringar i form av partipolitiska motsättningar, i parlamentsval och inte heller genom omfattande samhällspolitisk debatt. Sociologerna och samhällsvetarna får inte heller tag på dessa oansenliga förändringar när deras metodik ännu inte har hunnit anpassa sig till utvecklingen. Att förändringarna oftast är oansenliga eller att de är önskvärda per se undanskymmer de omfattande följderna dessa har för samhället. (Julkunen 2003:186)

Utgående från diskussionen ovan kan man tänka sig att stora förändringar i partiprogrammens språk inte syns fast förändringar sker i samhället. En av orsakerna till att de inte syns är att de är svåra att tyda. En annan tänkbar orsak är den att förändringarna borde förebyggas redan när de grundläggande oansenliga förändringarna sker. Intressant för analysen av partiprogrammens språk är hur referensbindningen till *samhället* har förändrats, med andra ord, hur man syftar på referenten *samhället* när själva samhället förändras (se kapitel 5).

Julkunen diskuterar också hur förändringar i politikens, samhällets och legitimeringens retorik påverkar medborgarnas uppfattning om samhället och samhällsformen. Medborgarna lär sig att politik kan innebära att man istället för att förbättra socialförmåner och –service minskar dessa. Julkunen diskuterar också samhällsformens komplexitet och tvetydighet. Den strukturella arbetslösheten säges vara en följd av samhällsformen, därför kan inte den enskilda medborgaren göra något åt arbetslösheten. Men å andra sidan om man är arbetslös och det finns icke-arbetslösa, så måste det finnas något som skiljer de arbetslösa från de icke-arbetslösa, nämligen den arbetslösas egenskaper. Till slut blir felet att inte ha arbete den arbetslösas, fast det finns en strukturell arbetslöshet. (Julkunen 2003:188) En strukturell arbetslöshet kan också tänkas vara en följd av förändringar mot den liberala kontrollen av det sociala² diskuterad ovan och därigenom ett angrepp mot den sociala välfärdstatliga kontrollen.

Julkunen säger också om medborgares förändrade attityder, att man lärde sig tolerera ökningarna i inkomstskillnaderna och att en del av befolkningen blir kvar i ett ekonomiskt

---

² Arbetslösheten har sedan länge diskuterats som ett medel för de ekonomiska makterna att hålla ner lönerna och andra förmåner som löntagare har.

nödläge. (Julkunen 2003:188) Allt det här kan räknas in i den samma förändringen mot ett liberalt och mer marknadsbundet samhällssystem, medan välfärden som diskuterats i början av detta kapitel är en idé som bygger på ekonomisk, social och politisk trygghet.

Om förändringarna i samhället sker smygande och med oansenliga steg, kan man undra om det finns orsak att alls i explicita ordalag lyfta fram problematiken om samhällelig förändring i partiprogrammen. Om förändringar har skett, har de med stor sannolikhet skett så att de med hjälp av retoriska medel inte repellerar röstarna. Smygande förändringar har legitimerats som enskilda fenomen, om alls diskuterade, och när deras följder kommer till diskussion är de i princip redan inarbetade i väljarnas tankegångar, motviljan har redan minskat. Man kan förklara retoriken på följande sätt: få skulle vilja minska på sin välfärd eller välfärden i samhället, men förändringar för att förbättra ekonomin låter mycket bättre.

Om vi tänker på den ovannämnda diskussionen om den nya retoriken som behövs, kan man också tänka sig att ingen ny retorik förekommer explicit utan förändringarna sker eller ha skett smygande och utan att någon demokratisk process övervakat förändringarna (se också 3.4, om tystnad som ett språk). Blomberg-Kroll säger att de nya förvaltningsideologiska trenderna kommer att hålla och få allt större inflytande på beslutfattarnas samhällssyn. Om befolkningens ideologiska attityder skulle vara de motsatta, innebär det bara att den ideologiska delen av förändringsstrategierna inte diskuteras offentligt. (Blomberg-Kroll 1999:29) Det kan tänkas att om en sådan diskussion alls förekommer pågår den i mera debatterande medier istället för i partiprogrammen. Man kan tänka sig att inarbetningen av legitimeringen görs i andra medier än i partiprogrammen.

För att få en klarare bild av den politiska och maktrelaterade kontexten, skall jag här kort se på statistisk information gällande val och maktförhållanden. Nedanstående tabell 1 visar röstningsaktiviteten vid parlamentsval.

Tabell 1. Valdeltagandet i riksdagsvalen 1945 – 2003. Källa: Statistikcentralen 2004

År	totalt %	År	totalt %	Finska medb. bosatta utoml.
1945	74,9	1975	79,7	7,1
1948	78,2	1979	81,2	6,7
1951	74,6	1983	81,0	6,7
1954	79,9	1987	76,4	5,8
1958	75,0	1991	72,1	5,6
1962	85,1	1995	71,9	6,1
1966	84,9	1999	68,3	6,5
1970	82,2	2003	69,7	8,8
1972	81,4			

Som vi kan se i tabell 1 har aktiviteten i parlamentsval stadigt minskat från 1983 till 1999. Den visar också att andelen röstande sjönk kontinuerligt på 90-talet och blev den lägsta på 40 år.

Det som också kan tänkas vara av intresse i fråga om kontexten för partiprogram är antalet mandat partierna haft i riksdagen. I nedanstående tabell 2 visas antalet mandat partierna har fått i riksdagsvalen 1945 – 2003.

Tabell 2. Partiernas mandat i riksdagsvalen 1945 – 2003. Källa: Statistikcentralen 2005

År	CENT	SDP	SAML	VÄNST	GRÖNA	SFP	KD	SAF	FKP	LIB	Ål.saml.	Övriga
1945	49	50	28	49	-	14	-	-	-	9	-	1
1948	56	54	33	38	-	13	-	-	-	5	1	-
1951	51	53	28	43	-	14	-	-	-	10	1	-
1954	53	54	24	43	-	12	-	-	-	13	1	-
1958	48	48	29	50	-	13	-	-	-	8	1	3
1962	53	38	32	47	-	13	-	-	-	13	1	3
1966	49	55	26	41	-	11	-	1	-	9	1	7
1970	36	52	37	36	-	11	1	18	-	8	1	-
1972	35	55	34	37	-	9	4	18	-	7	1	-
1975	39	54	35	40	-	9	9	2	-	9	1	2
1979	36	52	47	35	-	9	9	7	-	4	1	-
1983	38	57	44	26	-	10	3	17	-	-	1	4
1987	40	56	53	20	4	12	5	9	-	-	1	-
1991	55	48	40	19	10	11	8	7	-	1	1	-
1995	44	63	39	22	9	11	7	1	-	-	1	3
1999	48	51	46	20	11	11	10	1	-	-	1	1
2003	55	53	40	19	14	8	7	3	-	-	1	-

De antaganden som man kan göra av tabellen är att Sdp tycks ha en central roll i den politiska världen. Socialdemokraterna har haft mest platser av alla partier i största delen av valen under tidsperioden 1945 – 2003. Sdp har också varit det största partiet under den aktuella tiden för min analys av partiprogrammen, nämligen valen från 1983 till 1999. Den enda avvikelser från det här är Centerns 55 mandat mot Sdp: s 48 mandat år 1991, vilket kan vara en följd av att välfärdens värdegrund förändrats.

Sfp har också haft en ganska stabil ställning i riksdagen. Intressant är att 80- och 90-talen tycks ha varit ganska bra för Sfp, jämfört med 70-talet och valet år 2003. Sfp: s mandat är i regel mycket mindre än Sdp: s. När Sfp har ungefär 10 mandat har Sdp i

regel runt 50. Jan Sundberg presenterar finländska partier i sin *Partier och partisystem i Finland* (1996). Han säger att Sdp är väl representerat i de större städerna och där det finns större industrier. Sfp har istället ett regionalt klart urskiljbart väljarstöd. Detta finns i av finlandssvenskar bebodda områdena, Österbotten och södra Finland. (Sundberg 1996:213–222) Väljarstödet geografiska utsträckning kan också tänkas påverka partiprogrammens språk. Ordförandet är tydligen mera regionalt präglat.

Sfp: s och Sdp: s ställning har också varit ganska stabil i regeringen under de åren som är aktuella för analysen av partiprogrammen. Sdp har haft mest ministrar i alla regeringar mellan åren 1983 och 1999 förutom 1991, när Sdp var i opposition och Centern hade regeringsmakten. Sfp har haft två ministrar i samtliga regeringar, vilket tyder på att Sfp har eller har haft en central plats i politiken, trots att andelen mandat inte varit stor. Sfp har varit med både i vänsterregeringar och borgerliga regeringar.

Intressant för den samhällsliga kontexten är också hur partipolitik och verklig makt sammanfaller. Om vi relaterar det här till den ovanstående diskussionen om den allt större ekonomiska makten i samhället, kan det tänkas att politik görs och formas utanför själva partipolitiken, som borde vara en del av den representativa demokratin, ett medel för medbestämmandet, och därigenom en viktig beståndsdel av välfärden (se diskussionen i början av kapitlet). Utgående från det här kan man säga att hotet mot välfärden finns redan i att det sker förändringar som inte genomgått en demokratisk process.

Julkunen syftar också på ett handlingsätt där processerna bearbetas så att vad än som sker i valen påverkar det inte de ”smygande” förändringarna. (Julkunen 2003:189) Förändringarna behandlas på en annan nivå än den politiska. Om det här handlingsättet var eller är sant, borde det möjligtvis synas i det språkliga i partiprogrammen som en avsaknad av markörer för förändringen. Det här skulle innebära att språket och innehållet i partiprogrammen saknar betydelse för det verkliga beslutsfattandet.

Jag skall försöka diskutera den här problematiken i analysen i kapitel 5, speciellt i punkt 5.3. I det följande kapitlet skall jag diskutera de språkliga teorier eller den språksyn som står bakom de analysmetoder jag använder.

3 TEORIER OM SPRÅKET

I det här kapitlet skall jag presentera de textteorier, vilka utgör grunden för mitt förhållningssätt till texten och vilka jag använder i analysen av partiprogrammen. Först presenteras hur texten får sin form och vad koherens innebär i punkt 3.1. I 3.2 skall jag kortfattat diskutera den roll läsaren har i egenskap av producent av det innehållsliga. I punkt 3.3 skall jag kort referera till förändringsbenägenheten i språk och i 3.4 skall jag presentera några undersökningar om det politiska språket.

3.1 Text som en helhet och vad som gör texten till text

I *Cohesion in English* av Halliday och Hasan (1976) finns sammanfattat den idé om text som helhet som jag använder i min analys av partiprogram. Den lexikogrammatiska texten är bara en illusion som används för förståelsens skull, och den verkliga meningen, eller det verkliga innehållet, kommer från den omliggande världen. Halliday och Hasan säger också att texten inte är en enhet med bildliknande egenskaper utan ett nätverk av symboler. Det behövs avkodning för att texten skall fungera. (Halliday & Hasan 1976:300) Författarna diskuterar vad det är som gör texten till en text. Det som gör att texten kan förstås som en text är att den har kohesion och kan förstås utgående från situationen texten produceras i. Det som är viktigt för att en text skall vara en text, är att det som har uttryckts tidigare också kommer fram senare. Detta är kohesion. Olika delar av texten syftar på andra delar av texten och på den verklighet som texten finns i. (Halliday & Hasan 1976:300) Trots att Halliday och Hasan hänvisar till muntlig och direkt kommunikation, kan samma logiska egenskaper också tillskrivas en text lösryckt från den omedelbara situationen.

Lennart Hellspång säger i sin *Konsten att tala Handbok i praktisk retorik* att talet står i direkt förhållande till den omgivande världen och talaren kan därför lätt hänvisa till denna verklighet, medan det skrivna är lösryckt från denna verklighet. (Hellspång 1992:45) När man skall arbeta med skriftliga texter som på sätt och vis är lösryckta från

den direkta verkligheten måste man konstruera situationen, vilket var målet med kapitel 2.

Halliday och Hasan använder idén om det kontextuella registret för att komplettera bilden av koherens. Koherensen består av registret, där man syftar på diskursens situationskontext, och av kohesionen där man syftar på själva texten. Läsaren eller lyssnaren måste utgå från dessa båda för att texten ska bli en text med mening. (Halliday & Hasan 1976:23) Nedan i punkt 3.2 diskuteras register eller semantiska koder mera ingående.

Formen av kohesion som Halliday och Hasan använder är inte den samma som jag använder i min analys, men de abstrakta tankegångarna och själva idén om koherens motsvarar den jag använder i min analys.

Kohesion är den relation som håller samman enskilda meningar i en text. Eftersom texten är en semantisk enhet och en del av denna semantik uttrycks i form av meningar, skall det också finnas ett semantiskt samband mellan meningarna. (Halliday & Hasan 1976:293) Halliday och Hasan beskriver också olika typer av funktionell-semantiska komponenter, den ideationella, den interpersonella och den textuella. Den ideationella funktionen är en funktion i texten som syftar på dess innehåll och på dess idébakgrund. Den ideationella funktionen uppdelas i två grupper, det experientiella och det logiska. Det experientiella omfattar den pragmatiska upplevelsen av den omgivande kulturen, medan det logiska bygger på logiska, abstrakta och indirekta syftningar på den pragmatiska upplevelsen. (Halliday & Hasan 1976:26)

Lennart Hellspång (2001) använder i sin *Metoder för brukstextanalys* uppdelningen i textuell struktur, ideationell struktur och interpersonell struktur. Den textuella strukturen består av lexikon, syntax, bindning och komposition. Den ideationella består av tema, proposition och perspektiv. Den interpersonella består av språkhandlingar, attityder och social ram. (Hellspång 2001: 25ff.)

En text kan tänkas bestå av den språkliga formen (textuella), det innehållsliga (ideationella) och det sociala (interpersonella). Formen ger oss ledtrådar till innehållet, innehållet och formen binds samman med det sociala och texten får sin slutgiltiga existens i mottagarens upplevelse.

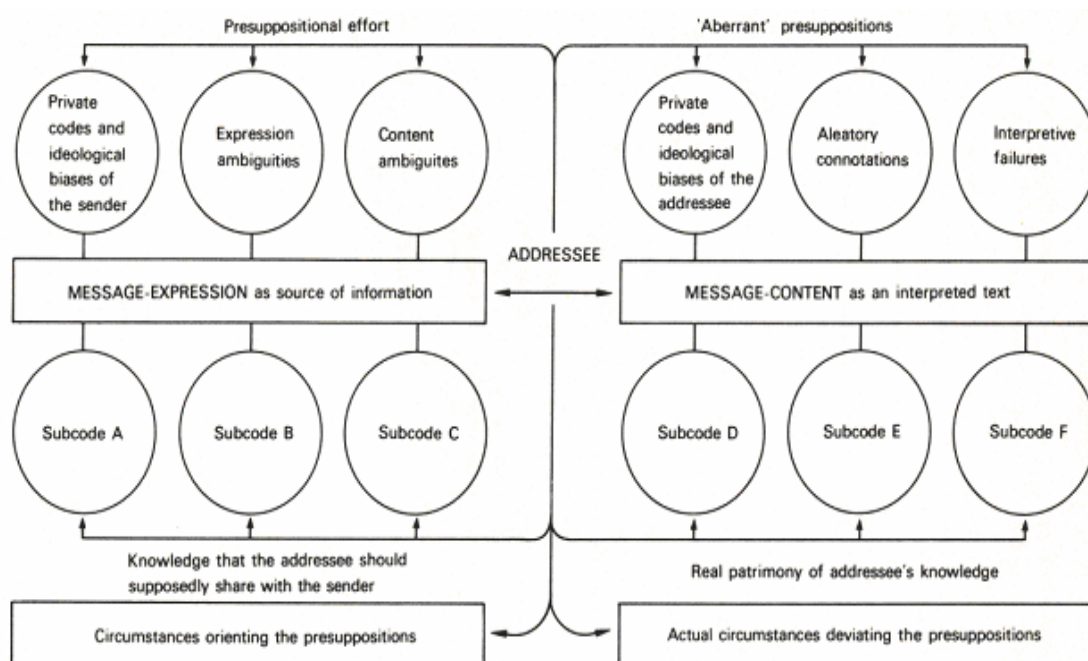
Min analys av kohesion och ledfamiljen *samhället* koncentrerar sig på det ideationella och den textuella strukturen, men det interpersonella finns indirekt med hela tiden.

Den logiska delen av det ideationella, diskuterad ovan, är av stor vikt för analysen av ledfamiljerna i partiprogrammen, där refensrelationerna oftast formas mellan abstrakta och inte direkt realiserade enheter, som t.ex. *samhälle* och dess referentrelation till *Finland*. Referentrelationerna som jag använder dem diskuteras mera ingående i början av kapitel 5.

Som ovan framgick har texten mera omfattande element än bara den direkt textuella kohesionen, nämligen registret. Nygårds figur om faktorer som påverkar välfärdsideologin är en beskrivning av likadana företeelser som registret. Med andra ord, dessa faktorer gör det möjligt att förstå välfärdsideologier, men förändrar också förståelsen (se ovan kapitel 2). Likaså är Umberto Ecos modell för kommunikation, som diskuteras nedan i punkt 3.2, logiskt parallell med Halliday och Hasans benämning register. När Halliday och Hasan diskuterar situationskontext (registret) diskuterar Eco olika koder, vilka är representanter för registret, som gör det möjligt att meddela en mening och förstå en mening både från mottagarens och från sändarens håll.

3.2 Mottagarens roll i textens semantik

Här skall jag utveckla textbilden att djupare omfatta idén om kontext och läsare.

Figur 5. Meddelandet, mottagaren och kodernas relation till varandra. Ur: Eco 1979:6

Som kan ses i den ovanstående figuren (figur 5) av Eco befinner sig meddelandets innehåll (content) och dess form (expression) på olika nivåer i en kommunikationssituation. Huvudprincipen i figuren är den att författaren producerar text (message-expression) till en tänkt mottagare. Meddelandet eller texten får då olika egenskaper, vilka refererar till olika kontexter, olika språk- eller symbolalternativ (code). Enligt dessa egenskaper bygger mottagaren upp ett betydelsefält från sin egen kontext. Det finns olika nivåer av samstämmighet mellan textens form, med andra ord, dess egenskaper och mottagarens kunskaper om dessa egenskaper.

I en facktext är koden i texten begränsad. För att mottagaren skall förstå texten rätt behövs en tillräcklig förståelse av denna kod. Vem som helst kan läsa texten men förstår den inte på samma sätt. Konflikter kan lätt förekomma mellan de av sändaren konstruerade koder som skall referera till den tänkta mottagarens koder och den reella mottagarens koder. Eco diskuterar en tänkt modelläsare när meddelandet produceras. Med en modelläsare menas en konstruktion av den tänkta mottagarens kodalternativ. För att kunna göra en kommunikativ text måste sändaren uttrycka sig med en kod, som

blir reell i texten och som genom texten förstås av mottagaren, till att så precist som möjligt sammanfalla med den tänkta mottagarens kod. Ju bättre sändarens kod och dess realisation i texten motsvarar mottagarens kod, desto bättre förstår mottagaren sändarens budskap. (Eco 1979:7)

Idén om modelläsare motsvarar idén om en normalläsare som diskuteras i början av kapitel 5 i denna avhandling, skillnaden är bara att normalläsaren är en konstruktion av en tänkt modelläsare.

Grundtanken för kommunikation är den att både sändaren och mottagaren har olika ramar eller register, med vilka innehållet från sändarens sida och från mottagarens del byggs upp. Texten är i det här fallet den form i vilken de två registren möts. I följande punkt skall jag kortfattat se på hur språket förändras och hur dessa 'register' hör samman med förändringen.

3.3 Det föränderliga språket

Sören Sjöström beskriver semantisk förändring på följande sätt i sin *Semantisk förändring, Hur ord får nya betydelser*: "... en semantisk förändring har ägt rum när användningen av ett visst uttryck i en viss språkgemenskap aktiverar en ny föreställning..." (Sjöström 2001:22) Det som jag kommer att göra i kapitel 5 är att se på denna företeelse från en annan synvinkel. Ändringar i referensrelationerna och referenten *samhället* fungerar så att det semantisk-innehållsliga hålls konstant medan formen för dess uttryck ändras i tiden och mellan partierna (ideologi). Till exempel Peter Cassirer säger följande i sin *Stil, stilistik & stilanalys* om stilvalörer hos synonyma uttryck: "Att det finns flera uttrycksalternativ för begreppsligt sett liknande fenomen är en följd av vår vilja att inte bara kommunicera fakta och synpunkter utan samtidigt också uttrycka värderingar och attityder så precist som möjligt." (Cassirer 2003:82) (För exempel från partiprogrammen se t.ex. 4.2.2 eller kapitel 5.)

Martin Gellerstam säger följande om sambandet mellan samhället och språket. Språket är en viktig del av samhället. Språket är en del av den grundläggande sociala inlärningsprocessen som alla medlemmar i samhället måste genomgå för att kunna fungera i samhället. Språket är ett uttryck för kulturen och samhället, och berättar om deras form. Språket kan skildra samhället. (Gellerstam 1989:13) Gellerstam säger också att: "Språket påverkar samhället och samhället påverkar språket – det är spegel och styrmedel på samma gång." (Gellerstam 1989:13) Enligt tankemönstret ovan kan man säga att förändringar i samhället och kulturen förändrar också språket. Förändringarna i språkets ordförråd är en följd av förändringar i samhället. Sett från en annan synvinkel kan man också, genom att undersöka språkets ordförråd undersöka samhällsliga förändringar. (Gellerstam 1989:14) Om antagandet är sant angående språkets hela ordförråd, kan det även tänkas gälla enskilda texter eller textgenrer och deras ordförråd. Sambandet mellan förändring i samhället och förändring i språket kan tänkas vara mera framträdande när texten (språket) handlar om samhällsliga förhållanden, vilket är fallet i partiprogram.

3.4 Det politiska språket

Här skall jag kortfattat diskutera vad politiskt språk är för något. Jag skall också se på några undersökningar i det politiska språket. Gunnar Fredriksson (1992) diskuterar det politiska språkets egenskaper i sin *Det politiska språket*. Det politiska språkets särdrag är möjligheten till många olika tolkningar. (Fredriksson 1992:40) Man kan säga en sak och mena en annan. Man kan säga många saker utan att säga någonting. Det politiska språket präglas ofta av objektiva och på ytan hållbara antaganden men de underförstådda påståendena är mera tvetydiga. Underliggande ideologier, manipulation och argument med tvetydiga propositioner är en del av det politiska språket. Fredriksson påpekar också att det politiska språket är mera komplicerat än vad man vanligen antar. (Fredriksson 1992:40) Det politiska språket kan syfta på en hel del olika världar och verkligheter. Det kan diskutera med samhällsvetare, med arbetare, journalister etc. Man kan se det politiska språket också genom Nygårds figur, diskuterad i kapitel 2, om vad som påverkar välfärdsideologierna. Det politiska språket skall ju på samma gång täcka

många olika perspektiv och många olika intressen. Sändaren vill att det skall påverka, men det skall motsvara mottagarens värderingar och koder för att kunna påverka.

Fredriksson påpekar flera gånger att medierna har fått en allt större del i det politiska språket, och att det politiska språket blir alltmer summan av text, tal och bild. Bild och image tycks också bli alltmer centralt i det politiska och själva politiken lämnas mera i skymundan. (Fredriksson 1992) Fredriksson säger också följande om maktställning i politiken och dess påverkan på språk: "Politiker som sitter i regeringen har regelmässigt ett mera positivt symbolspråk, s k skönmålning, medan oppositioner formulerar negativa beskrivningar, s k svartmålning. Även tystnad kring ett problem kan vara ett "språk" med politisk funktion." (Fredriksson 1992:37) Maktpositionen påverkar språket i politiken och det som inte talas om är också en del av detta språk.

Det politiska språket har traditionellt analyserats och uppbyggts enligt retorikens principer, vilka har starka traditioner redan från antiken som konstform och ett sätt att få sin vilja fram. Anders Sigrells doktorsavhandling handlar om det underförstådda i det retoriska i modern politisk argumentation. (Sigrell 1999) Det underförstådda är en central del av en politisk argumentation, likaså möjligheten till många tolkningar. Sigrell beskriver det underförstådda på följande sätt:

Att det underförstådda inte är redundant är en förutsättning för den typ av argument som jag kommer att kalla *implicerande argument*. Det är argument där underförstådda element, medvetet eller omedvetet, kan ha lämnats underförstådda som ett försök att påverka en mottagares åsiktsbildning. Påverkan kan ske genom att det underförstått förmedlas ett budskap som det inte råder enighet om, som något så självklart att det inte behöver uttryckas i ord. (Sigrell 1999:13)

Det underförstådda kan också tänkas vara en form av det som utelämnats såsom Fredriksson säger i citatet ovan. Eftersom jag inte skall göra en retorisk analys och inte heller en argumentationsanalys av partiprogrammen skall jag inte gå djupare in på det retoriska. Idén om det underförstådda är dock central i en analys av politiskt språk, man säger ett och annat som inte är explicit i den lineära texten. Jag skall koncentrera mig mera på förändringar av ord och ordförråd i analysdelen i kapitel 4 och i kapitel 5.

Fredriksson påpekar att olika politiska grupperingar använder olika ideologiska ord. Olika grupperingar upprepar också traditionella språkliga mönster. Till det traditionellt socialdemokratiska språket hör argument, klassisk socialistisk-utopisk terminologi, honnörsord, slagord och skällsord. Exempel på några av orden är *jämlikhet*, *solidaritet* och *frihet*. (Fredriksson 1992:28)

Traditionellt högerspråk består av t.ex. följande: "...positiva termer som nation, familj och den enskilde individens frihet och ansvar jämte avståndstagande från socialism, kollektivism och s k nivellering." (Fredriksson 1992:28) Dessa olika koder kan möjligen synas i partiprogrammen, Sdp med sitt socialdemokratiska språk och Sfp med mera högerinriktat språk.

Som diskuterats ovan vill man inte gärna bryta vissa etablerade mönster i språket. Det här kan tänkas vara, eller har åtminstone varit en viktig del av partiernas identitet. Sven-Göran Malmgren har undersökt ordförrådet i riksdagsspråket (Malmgren 1989). Han fäster speciellt vikt vid det emotiva språket. Det emotiva språket beskrivs på följande sätt: "Varje politiskt tal innehåller ord som på olika sätt är ägnade att "övertala" lyssnaren. Vissa av dessa tillhör allmänspråkets förråd av positivt och negativt laddade – "emotiva" – ord: *beklämmande*, *bra*, *framgångsrik*, *oärlig*, *svek* etc." (Malmgren 1989:59) Dessa ord kan tänkas vara mera frekventa i tal och i direkt kommunikation än i partiprogrammen, vilka kan tänkas vara mindre laddade i sitt språk. Malmgren redovisar kortfattat olika emotiva ord som är snedfördelade mellan partierna, med andra ord, ord som har en relativt större frekvens i ett partis vokabulär jämfört med de andra partierna. Till exempel "klyftor" är ett frekvent socialdemokratiskt emotivt ord, medan "ansvarsmedveten" och "asocial" är frekventa moderata emotiva ord. (Malmgren 1989:64)

Britta Stövlings *Politiska ord Annorlunda om ismer, gerilla, jargong, termer, tredje världen* (1971) och Viveca Ramstedts *Från Aftonskola till Överhäng Politiska ord och uttryck i Finland och Sverige* (2004) är ordböcker med politiskt laddade ord. I dessa böcker finns dagsaktuella politiska uttryck, närmast från tidningspressen, och därför kan

det tänkas att de inte förekommer i partiprogrammen. Partiprogrammen skall tidsmässigt vara längre tillgängliga än t.ex. debatterande texter.

Jan Svensson undersöker förändringen av språkbruket i offentliga texter i sin *Språk och offentlighet Om språkbruksförändringar i den politiska offentligheten* (1993). En del av Svenssons material består av riksdagsmaterial. Han undersöker t.ex. ordvariation och satsdelars andel. Han får som resultat att politikernas språk har blivit mindre diskuterande och debatterande. Politikernas språk börjar alltmer likna sakredovisande texttyper. Slagord etc. har blivit allt vanligare. Han säger också att språket blir mindre personligt och mera förankrat i partierna. Svensson relaterar detta till förändringar i samhället med att politiska frågor har blivit mera komplicerade, mediernas uppmärksamhet har blivit intensivare, men på samma gång är tävlingen om mediernas tid intensivare. (Svensson 1993:98) Politikerna kan inte vänta sig att få fram hela sin retorik i medierna utan måste mata dem med korta och kompakta bitar.

Det finns en viss skillnad mellan Svenssons material och mitt material. Först och främst är Svenssons material från riksdagen, vilket innebär ett mera diskuterande eller argumenterande medium än partiprogrammen, vilka kan tänkas vara konstaterande. För det andra handlar det om det svenska samhället, vilket är problemet med största delen av undersökningar i det politiska svenska språket. Men principen att det politiska språket är en summa av det som händer i samhället borde gälla också i fråga om mitt material.

Gertrud Petterson (1994) beskriver i sin artikel "Vart tog folket vägen?", förändringen av användningen av ordet "folk" i partiledarnas inledningstal i riksdagens remissdebatter mellan 1933 och 1993. Petterson förklarar resultaten på följande sätt:

När samhället blir mer komplext och när en allt större del av den enskilda människans liv blir föremål för politikens omsorger – inte minst genom iden att idén om folkhemmet förverkligas i välfärdstatens form – då duger inte längre ett så allmänt och diffust begrepp som *folk* i den politiska diskussionen. Då måste politikerna i stället tala om barnfamiljer och ensamstående, om egnahemsbyggare, villaägare, hyresgäster och bostadssökande, om

konsumenter, skattebetalare och låginkomsttagare, om ungdomar, kvinnor, handikappade och äldre osv. osv. (Pettersson 1994:333)

Pettersons undersökning behandlar förstas förhållandena i Sverige, men resultatet tycks vara på något sätt jämförbart. Kanske en ökad arbetsfördelning är en orsak till språkförändringen, men den förklarar inte en ökande individualisering. Vissa samhällsteoretiker menar däremot att arbetsfördelningen fogar samman de enskilda. Det kan också tänkas att språkbruket helt enkelt har förändrats från ett "national-socialistiskt" patos till ett "marknadsliberalt" patos. Eller att politisk retorik används för att konstruera en bild av individualitet.

Det politiska språket har genom tiderna undersökts utifrån olika synpunkter. De två kanske mest framträdande är retoriken och den samhällsvetenskapliga begreppsbildningen. Jag har inte möjlighet att fördjupa mig i vare sig det ena eller det andra. Jag skall i följande två kapitel undersöka partiprogrammens språk främst med hänsyn till ordförrådet och semantiken. Det här stöds med analys av strukturella egenskaper som t.ex. referensbindning, ordlängd och meningslängd.

4 FORMELLA OCH STRUKTURELLA DRAG

I det här kapitlet skall jag se på de allmänna dragen i partiprogrammens struktur och grundläggande semantiska aspekter. I kapitel 5 kommer jag att vidga analysen att omfatta enskilda innehållsliga enheter i partiprogram. Meningen med detta är att undersöka kontextorienterade semantiska förändringar och textkohesion och att se på ledfamiljen *samhället* med hjälp av den formella och strukturella analysen, vilket görs i kapitel 4.

4.1 Allmänna strukturella drag i texterna

Nedan skall jag undersöka partiprogrammens plats i den allmänna språkvärlden med kvantitativa medel. Meningen med detta är att redogöra för hur nära varandra partiprogrammen ligger rent kvantitativt. För att göra detta kommer jag att studera kvantitativa och formella textuella markörer som t.ex. meningslängd, som kan ge en bild av texternas allmänna struktur och ordlängd, som kan fastställa till ordlängden hörande innehållslig nivå eller komplexitet. Jag kommer också att kortfattat diskutera de semantiska och innehållsliga aspekterna som framkommer av analysen för att förbereda den fortsatta analysen i kapitel 5. Avsikten med detta är att metodologiskt försöka urskilja möjliga förändringar i partiprogrammen utgående från den samhälleliga förändringen diskuterad i kapitel 2.

4.1.1 Meningslängd

I diskussion om meningar och meningslängd brukar man skilja mellan grafiska meningar och grammatiska meningar. Margareta Westman för följande resonemang kring meningar i sin undersökning *Bruksprosa*:

Den ena är den *grafiska meningen*, som markeras med hjälp av storbokstav i början och stort skiljetecken i slutet. Det andra är den *grammatiska meningen*, som utgörs av det syntaktiskt självständiga yttrandet. (Westman 1974:42)

Eftersom en stor del av slutsatserna i facklitteraturen är gjorda med tanke på de syntaktiska meningarna, är det inte alltid lätt att sammanföra slutsatserna om syntaktiska meningar med analysen av de grafiska meningarna. Svårigheterna kommer av att det kan finnas skillnader mellan grafiska och syntaktiska meningar. Jag undersöker grafiska meningar i den följande analysen. Därför är det viktigt att diskutera skillnaderna mellan grafiska och syntaktiska meningar. Westman (1974:42) diskuterar syntaktiska och grammatiska meningar och makrosyntagmer synonymt.

Birger Liljestränd ger i sin *Språk i text* ett exempel på en grafisk mening som innehåller fyra syntaktiska meningar. (Liljestränd 1993:57) Jag skall inte diskutera olika syntaktiska meningar och deras förhållanden till varandra i den följande analysen. När jag inte heller specifikt analyserar ordklasser eller satskonstruktioner etc. har den syntaktiska meningens skillnader i förhållande till den grafiska inte så stor betydelse för nedanstående analys. Syftet med den här delen av arbetet är att få några allmänna ledtrådar till texternas egenskaper. För analysen har meningen funktionen att visa lätt jämförbara skillnader mellan partiprogrammen och att ge ledtrådar till slutledningar om struktur, abstraktionsgrad och komplexitet.

”Meningslängden brukar användas som ett grovt mått på textens eller textgruppens komplexitet. Korta meningar anses vara symptom på enkel meningsbyggnad, långa på komplexitet, eftersom långa meningar brukar bestå av huvudsatser med många långa bestämmningar och många bisatser.” (Liljestränd 1993:57) Fast grafiska och syntaktiska meningar inte är lika skall jag i min analys diskutera de egenskaper syntaktiska meningar ges i facklitteraturen i samband med grafiska meningar.

Sylvia Danielson säger följande i sin *Läroboksspråk En undersökning av språket i vissa läroböcker för högstadium och gymnasium* om skillnader mellan grafiska meningar och makrosyntagm: ”Som synes är skillnaden i genomsnittlig meningslängd mellan grafisk mening och makrosyntagm obetydlig för de flesta av texterna.” (Danielson 1975:31) När det är meningslängd som jag skall undersöka kan man enligt Danielsons resultat anta att makrosyntagm och grafiska meningar är generellt tillräckligt lika för att kunna diskuteras synonymt.

Ulf Teleman säger följande om makrosyntagmen i sin *Manual för grammatisk beskrivning av talad och skriven svenska*: ”Eftersom makrosyntagmen är grammatikens största relativt fast strukturerade enhet, måste komplexiteten sägas öka ju mera lexikaliskt material som pressas in i dess struktur.” (Teleman 1974:10) En ökning av lexikaliskt material i allmänhet kan relateras till komplexiteten och därtill till meningslängden av grafiska meningar. I det följande används uttrycket mening för att beteckna grafiska meningar. Jag räknar också rubrik och andra klart typografiskt avskilda enheter som grafiska meningar.

Nedan skall jag se på den genomsnittliga meningslängden. Syftet med att diskutera den genomsnittliga meningslängden är att diskutera de allmänna särdragen som partiprogrammen har och använda det som stöd för den fortsatta analysen. Den analys som jag skall göra i kapitel 5 överskrider meningsnivån, eftersom tema- och referentrelationer som analyseras är relationer som refererar till större strukturella och betydelsebärande enheter än meningen.

Tabell 3. Genomsnittlig meningslängd

Genomsnittlig meningslängd	Sdp99	Sdp87	Sfp97	Sfp88
Löpard	1616	3714	3050	5239
Meningar	114	254	208	441
Ord/mening	14,12	14,62	14,66	11,88

Som vi kan se i tabell 3 ökar den genomsnittliga meningslängden från 80- och 90-talet i Sfp: s partiprogram och minskar i Sdp: s partiprogram. Man kan påstå enligt de ovan diskuterade egenskaperna för meningar, att komplexiteten tycks öka i Sfp: s texter och att komplexiteten tycks minska i Sdp: s texter. Hur det här förhåller sig till andra egenskaper i texterna kommer jag att diskutera nedan.

4.1.2 Ord

Ord kan generellt definieras som områden i texten som skiljs åt av mellanslag, (likt hos t.ex. Nordman 1992: 44). Ordet måste också ha betydelse innan det kan anses som ett självexisterande element i en lingvistisk diskurs. Jag skall återkomma till ordens och enheternas betydelse senare i analysen, åtminstone i kapitel 5 i samband med diskussionen om ledfamiljen *samhället*. I den här analysen förstås ordet som en grafisk enhet. Nedan skall jag först undersöka hur vissa ord eller lexikala enheter beter sig i de fyra partiprogrammen.

Det är skäl att diskutera skillnaden mellan graford och lexikaliserade ord. Som framkom ovan är graforden enheter som finns mellan mellanslag i texterna. Med lexikaliserade ord anses de ord som har samma enhet som grund, med andra ord, alla grafiska ord med samma lemma. I den följande analysen diskuteras graford om inget annat impliceras.

Jag skall börja med att undersöka de mest frekventa orden, och främst av allt göra en generaliserande komparativ analys av frekvenslistorna för de olika partiprogrammen. Målet med detta är att konstruera en bild av strukturen mellan det syntaktisk-strukturella och det semantiska i partiprogrammen.

4.1.3 Textlängd

Ulf Teleman beskriver textlängden eller textens ordantal i samband med specifikationsgraden i sin *Manual för grammatisk beskrivning av talad och skriven svenska* på följande sätt: ”Ett trivialt sätt att mäta sådan utförlighet är att beräkna textlängden, dvs. hela textens ordantal. Men då är förutsättningen förstås att de jämförda texterna – som också är fallet i fråga om uppsatsmaterialet – gäller samma ämne och även i övrigt har producerats under likartade omständigheter.” (Teleman 1974:12) Det finns viss grund för Telemans påstående om trivialitet, men för analysen av partiprogrammen och deras allmänna egenskaper är ordmängden i sig själv en variabel som är av värde. Partiprogrammen ligger tillräckligt nära varandra i fråga om innehåll och yttre omständigheter etc. för att kunna jämföras angående textlängd. När

partiprogrammen har en konstaterande egenskap, de beskriver eller konstaterar partiets ideologi, är textlängden ett lätthanterligt sätt att säga någonting om skillnaderna i partiprogrammen.

Materialet i min analys består av fyra textstycken av olika längd: Sdp: s partiprogram från 1999 med 1616 ord, Sdp: s partiprogram från 1987 med 3714 ord, Sfp: s partiprogram från 1997 med 3050 ord och Sfp: s partiprogram från 1988 med 5239 ord. Eftersom partiprogrammen är så pass olika i längd kan man ifrågasätta deras jämförbarhet i förhållande till de mest frekventa orden. En del av de mest frekventa orden är ord, vilka i förhållande till texternas längd ökar i annan takt än vissa andra ord som till exempel de innehållsrika orden. ”I mycket korta texter kan antalet olika ord vara lika stort som antalet löpande ord, dvs. kvoten är 1, men ju längre texterna är desto lägre blir kvoten.” (Westman 1974:183) Enligt Westmans slutsats kan man påstå, att relationen mellan textlängden och ordvariationen inte är ett streck utan en kurva. För att undgå problem orsakade av detta använder jag andra undersökningar med större material som jämförelse.

Vissa konjunktioner, prepositioner etc. vilka kan anses vara centrala bitar i det svenska språkets system, räknas som ord som är knutna till själva textens form eller struktur. De här formorden kan tänkas öka snabbare i förhållande till textlängden som helhet. Men formorden är i alla fall delar av en betydelsebärande struktur och kan få väldigt starka semantiska funktioner.

Man kan inte diskutera synonymi mellan partiprogrammen i textintern mening men från en textextern synvinkel eller kontextuellt kan man göra det, eftersom partiprogrammen till stor del har samma avsikt sett från partiernas synvinkel.

Huvudsyftet med den här avhandlingen är att undersöka förändringar i språket mellan 80- och 90-talets partiprogram. En annan markör som är av betydelse är den procentuella förändringen av textlängd mellan Sfp97 och Sfp88 och mellan Sdp99 och Sdp87. I tabell 4 visas skillnader i textlängden i procentandel.

Tabell 4. 90-talets textlängd i procentandel av 80-talets textlängd i partierna

Sfp97/Sfp88	Sdp99/Sdp87
58,22 %	43,51 %

Som vi kan se av värdena i tabell 4 är minskningen av textlängden betydande inom partierna. Sfp: s minskning i textlängd är 41,78 % och motsvarande för Sdp 56,49 %. Som vi kan se är minskningen av textlängden mer än hälften i Sdp och nästan hälften i Sfp. När textlängden i båda fallen minskar så drastiskt måste man anta att det innehållsliga påverkas av detta. Lika många olika uttryck, specifikationer etc. ryms inte i en mycket kortare text. För att använda Telemans uttryck specifikation (Teleman 1974:12), kan man säga att specifikationsgraden tycks minska mellan 80- och 90-talet. Man kan inte anta att minskningen omfattar bara formord, och därigenom en förenkling av textstrukturen, eftersom meningslängden ökar i Sfp och minskar i Sdp. Också förändringar i mängden och användningen av formord påverkar innehållet och betydelsen i sin helhet, särskilt i det underförstådda. Man kan inte heller påstå att innehållslig förändring skulle kunna helt uteslutas av t.ex. förlängning och komplicering av orden, för den genomsnittliga ordlängden hålls på nästan samma nivå i partiprogrammen mellan 80- och 90-talen, (se nedan punkt 4.1.5). Minskningen av textlängden och därigenom också innehållet stöder tanken att det politiska språkets betydelse som en del av ett betydelsebärande medium minskar, (se kapitel 2). Lika många ämnesområden diskuteras inte och inte heller med samma precision. Nedan ska vi se lite närmare på partiprogrammens lexikon.

4.1.4 Lexikon

Det finns en stor variation i texternas längd. Textlängden kan vara missvisande relaterad till den egentliga ordmångfalden i texterna. Andelen olika ord som finns i texterna illustrerar detta bättre. Grovarbetet görs av ett Kwicprogram. Det innebär att olika böjningsformer av ord eller avledningar räknas som olika ord. Fast så är fallet kan vi nog anta att dessa värden kan ge några hållbara ledtrådar till analysen framöver.

Om man ser på mängden olika ord (grafiska ord), har Sfp88 största ordmångfalden med 1878 olika ord. Sdp87 och Sfp97 är väldigt nära varandra med 1289 respektive 1272 olika ord, och Sdp99 har minst med 663 olika ord. Värdena följer ganska väl de linjer som man kan utläsa från texternas längd. Margareta Westman har fått motsvarande resultat i sin undersökning *Bruksprosa*, där hon räknar sambanden mellan lexord eller olika ord och antalet löpande ord. Westman ser också på skillnaderna mellan texter med olika längd. I hennes undersökning kan man klart se att ju längre texten är desto mer ökar skillnaden mellan mängden lexord och löpande ord. (Westman 1974:185) Med lexord menar Westman olika ord.

För att förstå skillnaderna mellan mängden olika ord och löpord kan det vara bra att använda en mera avslöjande markör, nämligen procentuell andel av olika enheter jämfört med alla enheter i texten. Procentandelarna är de följande: Sdp99 41,07 %, Sdp88 34,71 %, Sfp97 41,74 %, Sfp88 35,85 % olika enheter av alla enheter. Westman redovisar att kvoten för texter med 1100–1999 löpord är mellan 0,41-0,45 i lika textvarianter. (Westman 1974:185) I mitt material finns det bara en text som hamnar i denna längdkategori, nämligen Sdp99 med 1616 löpord. Kvoten för skillnaden mellan olika ord och löpord är för Sdp99 0,41, vilket motsvarar det som Westman har fått för broschyrtexter i denna längdkategori. Nästa kategori som Westman använder är 2000+ löpord. I den här kategorin har Westman inte många texter. Bara texter av textvarianten lärobokstexter finns med i den. Medelkvoten för de här texterna är 0,40, vilket också visar att när textlängden ökar minskar det relativa antalet olika ord. Tydligt i Westmans material är att det finns skillnader mellan medelkvoten för olika textvarianter. Totalt sett varierar medelkvoten mellan 0,42-0,50 i alla texter i Westmans material. (Westman 1974:185) Här är det viktigt att påpeka att texterna i Westmans material är klart kortare än partiprogrammen. Det som är viktigt här i fråga om partiprogrammen är att det finns skillnader mellan ordvariation i olika textvarianter och att detta kan ha stilistiska och innehållsliga följder eller vara markör för stilistiska och innehållsliga olikheter.

Om vi jämför 90-talets och 80-talets värden för ordvariation inom partierna får vi följande resultat. Ordvariationen ökar mellan 80- och 90-talen i båda partierna. Med ordvariationen menas andelen olika ord av löpord. I Sfp: s partiprogram ökar

ordvariationen med 14,11 % och i Sdp ökar ordvariationen med 15,49 %. Om vi jämför det här med textlängdens minskning kan vi sammanfatta att medan textlängden minskar drastiskt ökar ordvariationen betydligt. Det här kan man kanske förklara med en minskning av upprepningar i texterna, med andra ord en annorlunda textstruktur. Ordvariationen ger kanske inte absoluta uppgifter men den kan vara till hjälp att få en summerande bild av textenheternas utformning i partiprogrammen både textuellt och semantiskt. Det är tydligt att Sfp: s partiprogram har betydligt större ordvariation än Sdp: s partiprogram (se ovan). Man kan räkna skillnaden som betydande eftersom det finns stor variation i textlängderna mellan Sfp och Sdp. Värdena för ordvariation och textlängd berättar också att ökningen av olika ord inte kan kompensera minskningen av textlängden, vilket skulle tyda på en tydlig minskning i teman som diskuterats eller i specificeringsgraden i partiprogrammen från 80- till 90- talet. Det här diskuteras i samband med kontexten i punkterna 5.2 och 5.3.

Westman använder också en annan markör för att analysera ordvariationen i texterna. Den här markören bygger på att man jämför olika ord med mängden av ord som har en frekvens på 1, med andra ord räknar man korrelationen mellan engångsord och olika ord. (Westman 1974:186) Markören engångsord kan bidra till att mera ingående undersöka skillnaderna mellan partiprogrammen. Enligt Westmans undersökning kan man säga att förändringar i textlängderna inte har lika tydlig påverkan på korrelationen mellan olika ord och antalet unika ord, fast hon påpekar att det finns en korrelation mellan textlängden och unika ord. (Westman 1974:188) Westman använder den här markören för att kunna påvisa skillnader i textvarianterna i sitt material. ”Broschyrtexterna har totalt sett liten ordvariation och där tycks finnas en strävan att i relativt hög grad undvika engångsord och att i stället repetera ord som redan nämnts.” (Westman 1974:189) Man kan också se på partiprogrammen från den här synvinkeln. Nedan i tabell 5 finns uppräknat antalet olika ord och antalet engångsord samt procentandelen engångsord av olika ord och engångsord av löpord.

Tabell 5. Antalet olika ord/antalet engångsord och procentandelen engångsord av olika ord/löpor

Sdp99	Sdp87	Sfp97	Sfp88
663/449	1289/821	1272/900	1878/999
67,7 % / 30,1 %	63,7 % / 22,1 %	70,8 % / 29,5 %	53,2 % / 19,1 %

Sfp97 har klart största andelen engångsord av olika ord och nästan lika stor andel engångsord av alla ord som Sdp99, som är nästan hälften kortare. Det finns en ökning av andelen engångsord mellan 80- och 90-talen om man förbiser ändringen i textlängderna. Skillnaden mellan nästan lika långa Sdp87 och Sfp97 är tydlig, där Sfp97 har klart högre värden i båda markörerna. Om vi jämför Sfp97:s värden med de värden som Sdp99 har och relaterar det till korrelationen med textlängd och antalet engångsord, som diskuterades ovan, kan man påstå att Sfp97 har proportionellt klart mera engångsord än de andra partiprogrammen. Värden från tabell 5 skulle då innebära att på 90-talet finns det färre upprepningar. Om vi relaterar det till tanken att upprepningar kan räknas som vidgning av ett ords betydelseräckvidd – varje ny aspekt som tillskrivs ordet vidgar dess referent – kan det innebära att på 90-talet blir partiprogrammen mindre explicita.

För att ännu tydligare diskutera lexikonets struktur i partiprogrammen kan man räkna andelen 2–5-gångsord, vilket också Westman gör. (Westman 1974:188)

Tabell 6. Andelen olika 2–5-gångsord/ olika ord, absolut mängd och procentandel

Sdp99	Sdp87	Sfp97	Sfp88
663/169	1289/369	1272/316	1878/479
25,5 %	28,6 %	24,8 %	25,5 %

Den längsta texten, Sfp88, har samma procentandel 2–5-gångsord som den kortaste texten, Sdp99. Det finns också en minskning av 2–5-gångsord från 80- till 90-talet både

i respektive parti och totalt. Mellan de ganska lika långa Sdp87 och Sfp97 är det Sdp87 som har en större andel. Om vi jämför det här med värden för engångsord kan vi se att värdena går åt motsatta håll. Det här styrker antagandet att det finns färre upprepningar i 90-talets partiprogram än i 80-talets.

Om vi sammanfattar resultaten från de här två tabellerna och jämför dem med förändringen i andelen olika ord av löpord, kan vi konstatera följande. När andelen olika ord ökar från 80- till 90-talet ökar också andelen engångsord medan andelen 2–5-gångsord minskar. Detta skulle innebära att mängden upprepningar minskar betydligt i partiprogrammen om vi relaterar antagandet till den stora andelen som 1–5-gångsord tar av olika ord; se tabell 7.

Tabell 7. Procentuell andel av 1–5-gångsord av olika ord

Sdp99	Sdp87	Sfp97	Sfp88
93,2 %	92,3 %	95,6 %	78,7 %

Att det finns en viss ökning av 1–5-gångsord styrker antagandet att mängden av upprepningar minskar betydligt från 80- till 90-talet. Med andra ord förflyttas lexikonet i partiprogram mot benämning och inte upprepning. Då kan det tänkas att ämnena inte behandlas lika ingående som på 80-talet. I nedanstående tabell 8 finns andelen 1–5-gångsord av löpord.

Tabell 8. Andelen 1–5-gångsord av löpord

Sdp99	Sdp87	Sfp97	Sfp88
38,2 %	32,0 %	39,9 %	28,2 %

Som framgår av tabell 8 finns det en klar ökning av 1–5-gångsord från 80- till 90-talet i både Sdp och Sfp. I det följande skall jag se på den genomsnittliga ordlängden.

4.1.5 Genomsnittlig ordlängd

För att belysa de allmänna lexikaliska eller strukturella dragen på grafordens nivå kan man diskutera den genomsnittliga ordlängden i texterna. Man kan förstås diskutera de här markörernas giltighet om vi tar till exempel enheten *samhället*. I Sdp99 förekommer *samhället* 21 gånger och är det tionde mest frekventa ordet i ordlistan, medan alla ord som har avledningen *samhälle* är 41 stycken, se nedan tabell 9. Till gruppen där *samhälle* finns som avledning eller som del hör också ord som välfärdssamhället, samhälleligt osv. (Jag kommer att återkomma till term- eller morfemsammansättningen *samhället* och liknande sammansättningar i kapitel 5.)

Den genomsnittliga ordlängden är följande i de fyra partiprogrammen: Sdp99 6,215, Sdp87 6,395, Sfp97 6,294 och Sfp88 6,379. Här kan man dra en parallell till Marianne Nordmans undersökning om facktexter. (Nordman 1992) Hon räknar ordlängden från olika fackområden och säger att ”innehållet påverkar alltså ordlängden vilket stöder mitt tidigare antagande om att ordlängden är en innehållsbetingad variabel.” (Nordman 1992: 53) Utgående från detta kan vi konstatera att partiprogrammen är jämförbara vad gäller ordlängd, och genom detta, också i fråga om vissa innehållsliga aspekter. Med tanke på ordlängden kan man dra två slutsatser: den ena är att texterna är ganska lika, och den andra är att innehållsgraden eller abstraktionsgraden i texterna är ganska hög jämfört med den genomsnittliga ordlängden i brukstexter. Nordman tar fram Hultman & Westmans undersökningsresultat från 1977 där den genomsnittliga ordlängden i bruksprosa beskrivs vara mellan 5,32 i tidningstext och 5,59 i debatttext. (Nordman 1992:53). Om vi jämför den genomsnittliga meningslängden med den genomsnittliga ordlängden kan vi konstatera att det tycks vara så att i partiprogram koncentreras innehållet till ord och inte till en komplicerad meningsstruktur. Detta konstateras med de resultat som Nordman (1992:32) kommit fram till i fråga om den genomsnittliga meningslängden. Det här skulle stöda ett antagande att partiprogrammens språk utgår från olika begrepps betydelse och inte från diskussion eller argumentation.

Mot bakgrunden av att långa ord oftast har en mera omfattande innehållslig karaktär, kanske också en benägenhet för att omfatta mera abstrakta enheter, kan man påstå att

partiprogrammen är innehållsligt ganska omfattande och abstrakta. I det följande skall jag se på de mest frekventa orden i partiprogrammen. De mest frekventa orden borde ge ledtrådar till texternas stil och innehåll.

4.2 Ordfrekvens

Nedan i tabell 9 finns de 30 mest frekventa orden i partiprogrammen. Orsaken till att jag kom att ta med 30 och inte 20 eller 10 av de mest frekventa var att jag ville få med några innehållsliga ord och inte bara de av syntaxen beroende orden, formorden. Nedan skall jag diskutera vissa av de 30 mest frekventa orden.

4.2.1 Samordnande konjunktionen *och*

I *Svenska Akademiens grammatik* står följande om samordning och den samordnande konjunktionen *och*: ”Det är konjunktionen som avgör vilken den semantiska relationen är mellan de samordnade leden.” Om den additiva eller kopulativa funktionen hos samordnande konjunktioner sägs följande: ”Konjunktionerna *och*, *samt* säger att båda ledens betydelse samtidigt gäller och att lyssnaren skall kombinera dem till en helhet i förhållande till betydelsen hos den omgivande texten.” (SAG, Satser och meningar: 879) Med andra ord kan man säga att *och* för samman två likvärdiga delar inom det innehållsliga i texten.

För att kunna diskutera betydelsen av *och* måste man undersöka var någonstans i textvärlden enhetens frekvenser i partiprogrammen ligger. Jan Svenssons undersökning *Språk och offentlighet* (Svensson 1993) ger oss en jämförelsepunkt. Svensson undersöker olika slags offentliga textvarianter eller genrer inom offentligheten. Han gör en analys av språkförändringen i textvarianterna. Materialet omfattar tiden mellan åren 1945 och 1985. Till korpusen hör texter med 10-års intervall. En av varianterna är texter från den svenska riksdagen, vilka borde vara innehållsligt ganska nära partiprogrammen. I synnerhet skulle man kunna tänka sig att det finns en begreppslig

och termorienterad likhet mellan partiprogrammen och Svenssons material från riksdagen.

Svensson ger följande uppgifter om förekomsten av den samordnande konjunktionen *och* i antal per 1000 löpord: 19,9 år 1945, 21,9 år 1955, 22,3 år 1965, 28,2 år 1975, 27,4 år 1985. (Svensson 1993:94) Skillnaden i förhållande till värdena från partiprogrammen är stor. Antalet *och* är kring det dubbla i partiprogrammen, vilket kan förstås genom att i partiprogrammen är meningen att redogöra för partiets principer och samordning kan vara ett medel för att göra detta. Här är det kanske viktigt att påpeka att Svenssons riksdagsmaterial hör till mera debatterande stil än partiprogrammen. Det skulle innebära mera adversativa konjunktioner i stället för kopulativa eller additiva som i partiprogrammen. Det handlar ju om riksdagsdebatt. (Svensson 1993:44)

Samma tidsbundna ökning av *och* kan ses i partiprogrammen som i Svensson material, (se ovan). Till exempel Sdp99 har 73,02 och Sfp97 har 64,92 när Sdp87 har 61,39 och Sfp88 har 54,97 *och* per 1000 löpord. Man kan tänka sig att man sparar ord genom att samordna. Värdena är uttryckta som antal per 1000 löpord, vilket borde minska variationen vad gäller textlängden i det hela. Om vi relaterar resultaten till förändringarna i andelen olika ord, engångsord och 2–5-gångsord kan vi konstatera att det kan tänkas finnas en förändringstendens från upprepning av ord till samordning. Det här är troligen fallet bara i viss mån i partiprogrammen. Möjligen i större mån i Sfp: s partiprogram, eftersom meningslängden kan tänkas öka i samband med ökad samordning.

En annan jämförelsepunkt får vi i Sture Alléns *Tiotusen i topp*. (Allén 1972) I det arbetet redogör Allén för ordfrekvenser för svenska tidningar. Till Alléns material hör en miljon löpord. (Allén 1972:XIV) Fast man innehållsligt inte kan räkna partiprogram och tidningstexter som alltför lika, kan man dra nytta av Alléns resultat i fråga om semantiskt och strukturellt intressanta enheter som *och* osv. I synnerhet kan man tänka sig att få en hållbar bild av formordens och dylika till syntaxen knutna ords förhållande till innehållsliga ord. Den här hållbarheten är direkt knuten till materialets omfång. När min undersöknings materialomfång är så pass litet behövs stödet från Alléns material.

Också i Alléns material är *och* i toppen på frekvenslistan. *Och* har där frekvensen 30856 räknat på en miljon ord. I 1000 löpande ord blir det 30,85, vilket också är ordentligt lägre än värdena från partiprogrammen. Det är svårt att jämföra dessa när Alléns material här är räknat som en helhet och man kan inte se hur frekvensen varierar. Men man kan i alla fall få en bild av ungefär hur stor frekvensen för *och* är i det svenska språket. Jämförelsevis kan man säga att frekvenserna för *och* i partiprogrammen är relativt höga.

Om vi sammanför 90-talets värden av *och* i partiprogrammen och jämför dem med 80-talets, får vi följande resultat: värden för 90-talet är 68,97 och för 80-talet 58,18. Här skall man också märka att den absoluta skillnaden i textlängden mellan 90-talets och 80-talets partiprogram är $8953 - 4666 = 4287$ ord. Förändringen av *och*:s frekvens kan vi betrakta som betydande för att *och* är det mest frekventa ordet i alla partiprogram och med tydlig skillnad till de näst mest frekventa. I Svenssons material är *att* det mest frekventa ordet i riksdagstexterna. Svensson binder *att* samman med syntaktisk hierarkisering (Svensson 1993:95). För ytterligare räckvidd tas Margareta Westmans undersökning *Bruksprosa* med. (Westman 1974) Svenssons riksdagsmaterial omfattar 24430 ord (Svensson 1993:45), Margareta Westmans debattexter ca 21 000, ca 23 000 för lärobokstexter och tidningstexter ca 22 000 (Westman 1974:17), och som det framkom ovan finns det i Alléns material en miljon ord.

När det gäller Westmans frekvenser för kopulativa samordnande konjunktioner handlar det inte bara om *och* utan också om *samt*, vilket inte finns med i frekvenserna för *och* i partiprogrammen. I tidningstexter är antalet 500, i lärobokstexter 741 och i debattexter är antalet 689. (Westman 1974:106) Från de här får vi följande värden för antalet kopulativa samordnande konjunktioner per 1000 löpord: 32,81 för debattexter, 32,23 för lärobokstexter och 22,72 för tidningstexter. Som vi kan konstatera är partiprogrammens frekvenser för *och* mycket högre än additiva/kopulativa i Westmans. Om vi ser på frekvenslistorna från partiprogrammen kan vi se att i tre av partiprogrammen, Sdp99, Sdp87 och Sfp99, finns *samt* bland de 30 mest frekventa graforden och i Sfp88 har *samt* frekvensen 10. Det här visar ännu klarare partiprogrammens höga andel samordnande kopulativa eller additiva konjunktioner. Det som vi också kan se i Westmans resultat är

att det finns skillnader i frekvenserna för dessa markörer beroende på textvariant. Nedan följer tabell 9 för de 30 mest frekventa orden.

Tabell 9. De 30 mest frekventa orden i partiprogrammen: absolut förekomst och förekomst räknad per 1000 ord.

Sdp99		Sdp87		Sfp97		Sfp88	
Inte	8/4,95	Från	12/3,23	Andra	12/3,93	Behövs	16/3,05
Mål	8/4,95	Utgör	12/3,23	Också	12/3,93	Inom	16/3,05
Också	8/4,95	Offentliga	13/3,50	Rätt	12/3,93	Mellan	16/3,05
Sin	8/4,95	Sina	13/3,50	Svenska	12/3,93	Om	16/3,05
Med	9/5,57	Ekonomiska	14/3,77	Vara	12/3,93	Rätt	16/3,05
Samt	9/5,57	Samt	14/3,77	Finland	13/4,26	Samhället	17/3,24
Socialdemokratin	9/5,57	Alla	15/4,04	Kan	14/4,59	Vara	19/3,63
Var	9/5,57	Genom	16/4,31	Genom	15/4,92	Alla	20/3,82
Rätt	10/6,19	Socialdemokratiska	16/4,31	Om	16/5,25	Svenska	20/3,82
Människorna	11/6,81	Sin	20/5,39	Måste	17/5,57	Kan	22/4,20
Rättigheter	11/6,81	Inom	21/5,65	Samt	18/5,90	Har	23/4,39
Sig	12/7,43	Samhället	22/5,92	Så	18/5,90	Måste	23/4,39
Måste	13/8,04	Socialdemokratin	29/7,81	Har	19/6,23	Inte	32/6,11
Ansvar	14/8,66	På	30/8,08	Med	20/6,53	De	38/7,25
På	14/8,66	Har	32/8,86	Det	23/7,54	Det	46/8,78
Har	15/9,28	Med	36/9,69	De	29/9,51	Med	47/8,97
Av	16/9,90	Är	37/9,96	Ett	34/11,15	Ett	57/10,88
Ett	16/9,90	Ett	40/10,77	På	34/11,15	Den	60/11,45
Den	20/12,38	Det	43/11,58	Till	35/11,48	Till	61/11,64
Som	20/12,38	Till	46/12,39	Den	37/12,13	Som	66/12,60
Samhället	21/13,00	De	48/12,92	Bör	40/13,11	Är	68/12,98
De	24/14,85	Bör	58/15,62	Av	48/15,74	På	69/13,17
Det	24/14,85	Den	58/15,62	Som	49/16,07	Skall	76/14,51
Till	24/14,85	Av	64/17,23	Är	51/16,72	Av	85/16,22
Är	24/14,85	För	68/18,31	Skall	52/17,05	Att	88/16,78
En	29/17,95	Som	70/18,85	I	64/20,98	Bör	97/18,51
För	38/23,51	Att	83/22,35	Att	69/22,62	För	126/24,05
I	38/23,51	En	94/25,31	En	74/24,26	En	131/25,00
Att	40/24,75	I	94/25,31	För	76/24,92	I	143/27,30
Och	118/73,02	Och	228/61,39	Och	198/64,92	Och	288/54,97
Ord 1616	620/antalet per 1000 löpord	Ord 3714	1346/Antalet per 1000 löpord	Ord 3050	1123/antalet per 1000 löpord	Ord 5239	1802/antalet per 1000 löpord

4.2.2 De 30 mest frekventa orden

Ovan i tabell 9 visades olika partiprograms frekvenser skilt, och ordens eller enheternas absoluta antal av alla enheter, och bredvid detta visas enheternas relativa antal per 1000 löpord. Nederst i tabellen finns de absoluta textlängderna för partiprogrammen.

Som vi kan se från frekvenslistan är största delen av graforden formord. Den stora andelen partiklar är uppenbar. Det finns också innehållsord bland de 30 mest frekventa orden. Till de här innehållsorden hör t.ex. i Sdp99 *samhället* med 13,00, *ansvar* med 8,66, *rättigheter* med 6,81, *människorna* med 6,81, och i Sdp87 *socialdemokratin* med 7,81, *samhället* med 5,92, och i Sfp97 *Finland* med 4,26, *svenska* och *rätt* med 3,93, och i Sfp88 *svenska* med 3,82, *samhället* 3,24 och *rätt* med 3,05, alla i antal per 1000 löpord. Sdp: s partiprogram har större andel upprepningar av innehållsord bland de 30 mest frekventa orden. Det tycks se ut som om Sdp: s partiprogram skulle ha mera innehållsord i sina partiprogram enligt frekvenserna för de 30 mest frekventa orden. Om man relaterar detta till antaganden om förändringar i innehållets bredd kan vi konstatera att Sdp: s partiprogram tycks vara mera koncentrerat på vissa ämnen, medan Sfp: s partiprogram har större omfång. I Sdp99 är *ansvar* högt uppe på listan, vilket tyder på en förändring i behandlingen av ansvaret. Stammen *socialdemokrati* blir mindre frekvent i Sdp. I Sfp tycks *samhället* ersättas med *Finland*, vilket tyder på en glidning till mera nationalistiska ordalag istället för samhällliga eller sociala. I följande tabell 10 finns andelen av de 30 mest frekventa orden av alla löpande ord i enskilda partiprogram.

Tabell 10. Den procentuella andelen av de 30 mest frekventa löpande orden

Sdp99	Sdp87	Sfp97	Sfp88
620 / 1616	1346 / 3714	1123 / 3050	1802 / 5239
38,37 %	36,24 %	36,82 %	34,40 %

I tabellen kan vi inte särskilja stora variationer. Det som vi kan se i tabell 10 är att de 30 mest frekventa orden omfattar över en tredje del av de löpande orden i alla

partiprogram. Intressant är också att det finns en ökad andel av de 30 mest frekventa orden i 90-talets partiprogram, men skillnaderna är inte betydande. Jämfört med den ökande andelen 1–5-gångsord, (se tabell 8), kan man påstå att det sker en koncentrerings av ordförrådet.

För att få ett jämförelsetal skall jag räkna andelen av de 30 mest frekventa orden av alla ord i Alléns *Tiotusen i topp* (Allén 1972:1) Därifrån får vi resultatet 33,56 %. Skillnaden i jämförelse med Alléns material är att ordmängden utgör en miljon ord och det att första innehållsordet *svenska* kommer först på plats 92 med andelen per 1000 löpord på 0,95. De 30 mest frekventa orden tycks täcka ungefär en tredjedel av hela textmassan. Det som skiljer Alléns material från partiprogrammen är att det bland de 30 mest frekventa i Alléns material finns en stor andel av personliga pronomen, vilka är sällsynta i partiprogram. I partiprogrammen tilltalar man sällan och inte heller diskuterar man ämnen där en sådan pronominal relation skulle vara möjlig. Nästan de enda pronomen av detta slag som finns i partiprogrammen är *vi* och *vårt*, av dem har Sfp88 största delen, Sfp97 har några och i Sdp: s partiprogram finns nästan inga. I Alléns material bland de 30 mest frekventa finns inte heller några modala hjälpverb, vilka tycks vara viktiga med sina höga frekvenser i partiprogrammen. Nedan skall jag se lite närmare på de tio mest frekventa orden i partiprogrammen.

4.2.3 De tio mest frekventa orden

Nedan i tabell 11 finns partiprogrammens tio mest frekventa graford klassificerade enligt den längsta texten Sfp88, höger kolumn, och den kortaste Sdp99, i vänster kolumn.

Tabell 11. De tio mest frekventa orden i jämförelse mellan den längsta och den kortaste texten

Ord/sdp99	Sdp99		Sdp87		Sfp97		Sfp88		Ord/sfp88
Och	1	1	1	1	1	1	1	1	Och
Att	2	3	4	2	4	5	7	2	I
I	3	5	2	2	5	3	2	3	En
För	3	3	6	6	2	2	4	4	För
En	5	103	2	9	3	10	3	5	Bör
Är	6	2	14	4	7	4	10	6	Att
Till	6	13	11	7	12	9	12	7	Av
Det	6	0	12	86	16	6	16	8	Skall
De	6	16	10	17	15	13	17	9	På
Samhället	10	6	19	14	47	7	25	10	Är

Det finns en hel del variation mellan partiprogrammen. Det finns också en del likheter som t.ex. att *och*, *att*, *i*, *en* och *för* finns bland de tio mest frekventa i alla partiprogrammen. Det här gäller också för Alléns material (Allén 1972:1) förutom *för* som finns på 11:e plats.

Den kortaste texten har ett innehållsord med, vilket delvis kan förklaras med textens längd. En annan intressant sak som vi kan se i tabell 11 är att i den längsta texten finns två modala hjälpverb med bland de 10 mest frekventa. I det följande skall vi se på några högre frekventa enheter i texterna.

4.2.4 *Att*, *för* och *som*

Förekomsten av *att*, *för* och *som*, vilka alla har samband med den semantiska strukturen är av intresse för analysen, eftersom de påverkar den hierarkiska strukturen i texterna. Elementens ganska höga frekvenser, och deras placering på innehållsligt och strukturellt viktiga ställen i texterna bidrar också till deras betydelse för partiprogrammen. I alla partiprogram är *att*, *som* och *för* bland de 11 mest frekventa graforden, (se ovan tabell

9). Det samma gäller även för Alléns och Svenssons material. (Allén 1972:1) (Svensson 1993:66) Enheternas semantik exemplifieras av följande.

- (1) Växelverkan mellan finskt och svenskt har skapat ett kulturarv *som* är gemensamt för landets befolkning. Sfp97
- (2) Det är samhället *som* bär ansvar för att det finns offentliga tjänster. Sfp88
- (3) Varje människa ska ha möjlighet *att* förverkliga sig själv fritt och jämlikt. Sdp99
- (4) Genom hela mänsklighetens historia har det förts en kamp *för* frihet, jämlikhet och solidaritet. Sdp87

Som kan ses av exemplen finns alla tre enheter på ställen där det finns ett samband mellan semantiskt viktiga enheter, särskilt med tanke på partiprogrammens situationskontext. Om till exempel *kulturarv* (i exempel 1) vilket sammanförs med *gemensamt för landets befolkning* relateras till den textexterna kontexten där Svenska folkpartiet finns kan vi lätt se att det handlar om för innehållet och språket viktiga markörer. Mera explicit uttryckt talar man om ett gemensamt kulturarv för hela folket. Kulturarv är ju någonting viktigt och till detta kulturarv behövs både finsk och speciellt svensk kultur, ett ideologiskt antagande i enlighet med Sfp: s maner.

Ser vi på *att* i exempel 3, är *att* som en förmedlare eller en nexus mellan den osynliga handlaren och det konkreta påståendet. Innehållet av det deklarativa påståendet *Varje människa ska ha* vidgas av en konstruktion där *att* står som en förmedlande enhet mellan det som krävs och dess till verklighet eller till epistemiska antaganden knutna påståendet. Intressant här är att ansvaret för förverkligandet faller på människan, medan underförstått påstås, att någon eller något bär ansvaret för att det är möjligt, i det här fallet samhället.

För har en ganska likadan funktion. Vi kan konstatera ett nära samband med de för kontexten tunga innehållsliga orden och enheten *för*. Men det som framkommer mest synligt i exempel 4 är att själva partiet inte finns med i påståendena, utan påståendena

får här en allmän karaktär. Det är underförstått i kontexten att det är Sdp som för kampen och är dess flagga.

De här tre enheterna finns ofta i samband med de ord eller uttryck som närmast är bundna till partiprogrammens ideologiska underförstådda antaganden som i exempel 2, de har som funktion att bidra till något som inte uttalas explicit. Nedan i tabell 12 finns partiklarnas frekvenser i partiprogrammen.

Tabell 12. Frekvenser för *att*, *för* och *som* per 1000 löpord

Ord	Sdp99	Sdp87	Sfp97	Sfp88
Att	24,75	22,35	22,62	16,78
För	23,51	18,31	24,92	24,05
Som	12,38	18,85	16,07	12,60
(att,för,som)	60,64	59,51	63,61	53,43

I tabell 12 kan vi se en viss ökning av antalet av de diskuterade tre enheterna mellan 80-talet och 90-talet. Undantaget från ökningen i frekvenser utgörs av minskningen av *som* i Sdp: s partiprogram. Man skulle kunna anta att minskningen beror på att *som* ofta kräver en längre beskrivande fras än *för*. Men man skulle kunna anta att en ökad användning av konjunktioner eller andra enheter skulle orsaka ökning i meningslängden, vilket är fallet i Sfp: s partiprogram. Det här stöder antagandet att i Sfp: s partiprogram kompenseras den direkta minskningen i textlängden av mera komplicerad struktur.

Som en jämförelse med partiprogrammens frekvenser kan vi använda Alléns material ur *Tiotusen i topp*. Frekvenserna är följande för 1000 löpord: *att* 23,76, *som* 19,61 och *för* 12,39. (Allén 1972:1)

Värdena för *att* i partiprogrammen är ungefär som i Alléns material. Avvikande är antalet *att* i Sfp88 där andelen är 16,78. Om vi jämför antalet *att* i partiprogrammen med

Svenssons material kan vi konstatera följande. Antalet *att* i partiprogrammen är avsevärt mindre än i Svenssons riksdagsmaterial där t.ex. antalet *att* per 1000 löpord var 40,5 från år 1985. (Svensson 1993:94) Det här kan tänkas höra samman med det att Svenssons material består av mera resonerande eller debatterande text medan partiprogrammen är mera beskrivande.

Antalet *som* i partiprogram är mindre än i Alléns material, (se ovan). Antalet *som* i partiprogram är också till stor del mindre än i Svenssons riksdagsmaterial där antalen varierar mellan 17,8 för materialet från 1965 till 22,3 i materialet för 1945. (Svensson 1993:94)

Frekvenserna för *för* är i partiprogrammen avsevärt högre än i Alléns material (1972). Alléns 12,39 är mycket lägre än värden mellan 18,31 och 24,92 i partiprogrammen. I Svensson (1993) finns inga enskilda frekvensuppgifter för *för*. Detta kan delvis förklaras med det att man i partiprogrammen syftar på intressegrupper och ansvarstagare etc.

4.2.5 Modala hjälpverb: *skola, måste, böra*

En annan intressant ordgrupp för den här analysen är de modala hjälpverben *skola, måste, böra* och särskilt deras böjningsformer *skall/ska, måste och bör*. De här orden eller enheterna är viktiga i partiprogrammens stil för att de finns i partiprogrammens semantiska center och är högt frekventa. Med hjälp av de här modala hjälpverben krävs något utan att den som kräver syns i partiprogrammen. Man kan förklara den här funktionen med exempel ur texterna.

- (5) Jämställdheten mellan kvinna och man *skall* aktivt främjas på alla plan. Sfp97
- (6) Användningen av de atmosfärens ozonskikt skadliga freonerna *måste* avvecklas. Sfp88
- (7) Det gemensamma bästa *bör* alltid gå före det privata vinstbegäret. Sdp99

Av exemplen kan vi lätt se hurdana funktioner dessa enheter har i texterna. Om vi ser på användning av *skall* i exempel 5, kan man påstå följande. Det ges order eller riktlinjer, men man nämner inte vem som bär ansvaret för att något skall ske. Det finns ingen undanflykt från påståendets giltighet eller ansvar eftersom det ges åt samhället, vad än menas med det (medborgarna själva, statsapparaten etc.). De värdepremisser som de nominala enheterna här har diskuteras inte. Man binder samman en nominalenhet med hjälp av dessa hjälpverb till en verbstruktur, kanske t.o.m. till en nominalenhet, som har presupponerade värdeladdningar. Om vi ser på enheten *måste* i exempel 2, kan vi påstå att den sammanfaller med påståendena som gällde *skall*. Skillnaden här är att modalitetsgraden av påtvingning är starkare. I fråga om *bör* i exempel 7 kan man säga att dess funktion avviker något från de två andra. *Bör* är oftast i partiprogrammen bundet till en nominalenhet som får vissa dynamiska egenskaper i påståendets struktur.

Det finns också en annan skillnad mellan *bör* och de två andra hjälpverben, nämligen att i *bör* finns en möjlighet för att påståendet kan vara osant. Direkt semantiskt syntaktiskt finns det i denna struktur en semantisk nivå vilken i *måste* och *skall* kännetecknas av villkorslöshet när *bör* är villkorligt handlande. I *Svensk lagspråk i Finland* sägs att *skall* är en bindande bestämmelse medan *bör* är en kraftig rekommendation. (SlaF 1998:42)

I *Svenska Akademiens grammatik* sägs att de här modala hjälpverben har följande egenskaper. Om hjälp verbet *böra* sägs att det kan ha epistemisk eller deontisk betydelse. Med *böra*: s epistemiska användningen menas att talaren enligt sina slutledningar anser att propositionen som yttras är med stor sannolikhet sann. (SAG satser och meningar:292) Talaren försvinner eller är inte explicit närvarande i partiprogram, utan är mera underförstådd. Med den deontiska användningen av *böra* menas att satsens påstående eller proposition utgår från sociala eller allmänna ändamål. Påståendena eller propositionerna som binds med *böra* väntas bli följda utgående från en rätt sträng moraliserande rekommendation. Det deontiska *böra* kan också användas utan att adressaten nämns eller att det inte finns någon tydlig adressat. (SAG satser och meningar:293) Den här användningen är frekvent i partiprogrammen, eftersom det sällan anges en explicit ansvarstagare eller agent.

Måste anger epistemisk eller deontisk nödvändighet. *Måste*: s epistemiska betydelse utgår från att satsen är nödvändigt sann med hänsyn till den för talaren tillgänglig fakta. Med andra ord talaren måste inte själv garantera påståendets sanningsvärde utan utgår från tillgänglig fakta. I den här betydelsen är *måste* subjektsautonomt. (SAG satser och mening: 308) Om *måste*: s deontiska betydelse sägs att kraven i påståendet är absoluta. De här kraven kan utgå från regler, sedvänja eller allmän ändamålsenlighet. (SAG satser och mening:309) Samma idéer är av intresse här som i samband med *böra*: agents, ansvarstagares eller normadressatens osynlighet och normkällans samband med partiideologierna.

Det som är av intresse om *skola* för analysen av partiprogram är också dess epistemiska och deontiska användning, fast *skola* också har andra användningsområden. Med det epistemiska *skola* anses att påståenden eller innehåll är sanna utgående från vad talaren har hört. Då är det också subjektsautonomt. (SAG Satser och meningar:313) Med *skola*: s deontiska betydelse menas att "...någon eller något kräver en viss handling av någon som inte kan förväntas utföra handlingen av sig själv. Kravet kan vara förankrat i en viss social eller funktionell norm (plikt, skyldighet, sedvänja, ordning, normalitet, ändamålsenlighet)." (SAG satser och meningar:316) Den deontiska funktionen kan lätt parallelliseras till att i en politisk-ideologisk diskurs ställs kraven på samhället. Intressant för analysen av partiprogram är vilken ideologi det handlar om, vänster- eller högerideologi. Därmed växlar också normadressaten. I liberal ideologi är ansvaret medborgarens fast den underförstådda referenten är samhället. I en socialdemokratisk ideologi ges ansvaret åt samhället, fast i en demokrati bär medborgarna till slut ansvaret genom att rösta. Individuellt eller gemensamt ansvar åsyftas med samma referent, samhället.

Så här beskrivs skillnaden mellan *böra* och *skola*: "Medan *böra* anger en rekommendation som bygger på allmänna moralföreställningar och liknande hänvisar *skola* ofta mera direkt till makt: en persons eller en institutions rätt att ge anvisningar (befallning, föreskrift, råd) till andra." (SAG satser och meningar:317) Intressant i partiprogrammens kontext är att partierna inte har makt per se utan får den av röstarna.

Nedan i tabell 13 skildras enheterna skilt och gemensamt i olika partiprogram i antal per 1000 löpord.

Tabell 13. Frekvenser för *skall/ska*, *måste*, *bör* per 1000 löpord

	Sdp99	Sdp87	Sfp97	Sfp88
Skall/ska	3,71	1,62	17,05	14,51
Måste	8,04	2,15	5,57	4,39
Bör	1,86	15,62	13,11	18,51
(skall,måste,bör)	13,61	19,39	35,73	37,41

En kuriositet här är att alla förekomster av *ska/skall* är *ska* i Sdp99 medan de är *skall* i andra partiprogram. Detta kan ha en stilistisk betydelse. Av Wellander (1973:9) framgår att *ska* är en mera talspråklig variant medan *skall* är mera skriftspråkligt. Men utvecklingen redan då (1973) var att *ska* blir vanligare i skrift. Utgående från detta kan man säga att i partiprogrammen, med undantag av Sdp99, används den äldre varianten som har vissa stilistiska egenskaper.

Det finns stora skillnader i frekvenserna för hjälpverben. Det finns betydande skillnader mellan 80- och 90-talets värden. Det finns en betydande skillnad mellan Sfp: s och Sdp: s värden, det här kan möjligen bero på att maktförhållandena påverkat språket, (se punkt 3.4 för diskussion om maktförhållandena och språken). Den som har mindre makt kräver mera av makthavaren, fast Sfp har varit regeringsparti i varje regering under den aktuella tiden, (se kapitel 2). En möjlighet är ideologisk, i Sdp: s partiprogram är ledfamiljen *samhället* centralare än i Sfp, (se kapitel 5). Om användningen av modala hjälpverb ger större möjligheter till tvetydighet i referenten (normadressaten) *samhället* kan det ses som en ideologisk skillnad. Det sammanräknade relativa antalet modala hjälpverbs böjningsformer *skall/ska*, *måste* och *bör* minskar från 80- till 90-talet. Det finns stor variation i denna minskning. När det gäller Sfp är minskningen inte så anmärkningsvärd, medan den är större i Sdp: s partiprogram. Det finns också stora förändringar i de enskilda böjningsformernas frekvenser.

I både Sdp och Sfp finns det en ökning av antalet *måste*. I Sdp: s partiprogram blir värdena för *måste* mer än tredubbla, antalet *ska/skall* fördubblas och det centrala *bör* minskar från 15,62 till 1,86. I Sfp: s partiprogram kan man också se en minskning i antalet *bör*. Det tycks se ut som om minskningen av *bör* delvis kompenseras med ökning av *skall/ska* och *måste*.

Minskningen kan här tänkas kompenseras med andra uttrycksformer för modalitet, men när textlängden minskar och den genomsnittliga meningslängden minskar i Sdp: s partiprogram är det ganska osannolikt att detta är fallet. Mera sannolikt är att i Sdp: s partiprogram och i Sfp: s partiprogram, i lite mindre grad, sker helt enkelt en förändring i den underförstådda ansvarsstrukturen. Hjälpsverbens funktion knyter ansvarsstrukturen eller handlandet till kontexten och dess struktur. Med andra ord, man har för påståendena en underförstådd ansvarstagare eller agent i semantisk mening. Den här ansvarstagaren kan finnas underförstådd i en viss rubrik eller kanske i detta fall, i ett visst partis partiprogram, där allt i texten till slut är bundet till själva textens existens, partiprogrammets funktion eller syfte som en katalysator för partiets ideologiska antaganden. Modaliteten ändras från villkorlighet till mera villkorlös i tiden. Det här framgår av minskningen av *bör* och av ökningen av *måste* och *skall/ska*. Man kan dra en parallell till att förändringar i samhället sägs kräva hårdare handlag eller i det här fallet, ordalag.

Det fattas en del av bilden för modalitet och ansvars- och kravstruktur, nämligen verbet *behöva*. Substantiv som behov, rätt etc. kan också tänkas ha likadana semantiska egenskaper som dessa modala hjälpverb, eftersom de berör normer.

I *Svenska Akademiens grammatik* sägs att hjälp verbet *behöva* kan ha epistemisk eller deontisk betydelse. ”Det epistemiska *behöva* används endast i icke-affirmativ kontext (som ersättare för obetonat *måste*), och den står då inom negationens räckvidd. Negation + epistemiskt *behöva* anger alltså att det inte är nödvändigt att dra slutsatsen att satsinnehållet är sant.” (SAG satser och meningar: 290) Med *behöva: s* deontiska betydelse menas i sin subjektorienterade betydelse att någon har ett behov av en viss

aktion. Med huvud verbet *behöva* menas att någon har behov av något. (SAG satser och meningar: 291)

Nästan alla förekomster av *behöva* i partiprogrammen är av typen huvudverb. *Behöva* har semantiskt mycket liknande betydelseomfång som de ovannämnda enheterna.

Böjningsformen *behövs* finns med bland de 30 mest frekventa graforden i Sfp88, därför anser jag att det är skäl diskutera enheten. De former av *behöva* som jag är mest intresserad av är *behövs* och *behöver* med tanke på den textexterna kontexten.

Tabell 14. Antalet *behövs* och *behöver* per 1000 löpord

Sdp99	Sdp87	Sfp97	Sfp88
0,62	0,54	1,98	4,77

Tabell 14 visar en minskning av *behövs* och *behöva* i Sfp: s partiprogram och en ökning i Sdp: s. Värdena i Sdp: s partiprogram är så pass obetydliga att de troligen inte har någon större betydelse för partiprogrammens karaktär i allmänhet. Förflyttningen från villkorligt eller inte absolut krav eller behov till villkorslöst, diskuterade ovan, får stöd från förändringen i Sfp: s partiprogram.

4.3 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man säga om den formella och strukturella analysdelen, att partiprogrammen ser ut att höra till en ganska speciell textvariant. Man kan konstatera att partiprogrammen har en hög andel samordning, en relativt hög genomsnittlig ordlängd, stor andel modala hjälpverb och en relativt stor andel innehållsliga ord. Vad detta innebär i partiprogrammens kontext diskuteras i slutet av kapitel 5, från 5.3 framåt.

Om skillnader i partiprogrammen under den aktuella tiden kan man säga följande: textlängden minskar avsevärt, den relativa ordvariationen ökar, samordningen ökar och det finns en förskjutning från det villkorliga till en mer villkorslös struktur, speciellt vad gäller de modala hjälpverben. Vad detta betyder diskuteras också i slutet av kapitel 5, från 5.3 framåt.

I följande analysdel, kapitel 5, skall jag undersöka ledfamiljen *samhället* och relaterar den till dess kontext, diskuterad i kapitel 2.

5 LEDFAMILJEN SAMHÄLLET I PARTIPROGRAMMEN

Här skall jag diskutera metoden som jag använder för att undersöka ledfamiljer och referenserna till ett tematiskt överbegrepp. I det här kapitlet kommer jag att diskutera skillnaderna mellan partiprogrammen med hjälp av ledfamiljer och främst genom analysen av referentrelationerna inom ledfamiljen. Jag kommer också att undersöka referentrelationer till ett tänkt hypertema, som innehållsligt är likt ledfamiljens ”rubrik”. Jag kommer med andra ord att se på konstituenternas relation till föregående konstituent och till hypertemat. Jag skall inte se på relationerna bara från den explicita textens närmkontext utan också från den samhälleliga och semantiska kontexten. Syftet med detta är att urskilja språkliga olikheter mellan partiprogrammen i tid och ideologi. Metodiken eller begreppsapparaten som jag använder beskrivs i det följande. Jag använder 14 olika beteckningar för referensrelationer. Det, hur dessa olika referensrelationer förstås i min analys, diskuteras nedan.

‘Identitet’ kallas sådant där båda konstituenterna har samma form, samma referent och samma innehåll. ”Det som krävs är såväl semantisk som formell identitet, de enda avvikelserna som tolereras är växling mellan obestämd och bestämd form hos substantiv.” (Källgren 1979:72) En liknande definition använder t.ex. Nordman (1992:191) och Nyström (2000:17). Ett modellexempel på identitet finns i Enkvist (1974:179): ”*Sebastian* var klumpig. Därför ville ingen ha *Sebastian* i fotbollslaget.” I det här fallet är det lätt att se att referenten är den samma. I fråga om obestämd form och bestämd form händer det ofta i partiprogrammen att också referenten ändras. Då blir referensrelationen markerad som en annan. I analysen använder jag förkortningen ‘id.’ för identitet.

‘Modifierad identitet’ kallas referensrelationer vars referenter är de samma medan förändring i ordklass är möjlig. (Så också hos t.ex. Källgren 1979:72, Nordman 1992:191 och Nyström 2000:17.) Ett modellexempel på modifierad identitet hos Enkvist (1974:179) är det följande: ”Han var *rentvättad*. Och *renlighet* är en dygd.” I analysen betecknas modifierad identitet med förkortningen ‘mi.’.

Med 'synonymi' menas den relationen där referenten är den samma men formen olika. Metafor räknas som en synonym referentrelation. (Se t.ex. Källgren 1979:72 och Nyström 2000:20.) Ett exempel hos Enkvist (1974:179) är följande: "Jag har just återvänt från *Rom*. *Den eviga staden* hade flera bilar på Piazza Venezia än någonsin." I analysen kommer jag att använda förkortningen 'syn.' för att beteckna en synonym referentrelation.

'Kontrast' är den relation där referenterna är motsatta på något plan i det semantiska, men har eller kan ha också många gemensamma egenskaper. (Så också hos t.ex. Källgren 1979:73 och Nyström 2000:21.) Nyström ger följande exempel på kontrast: "Kalle är allergisk mot korthåriga hundar. Så då måste han skaffa en långhårig." I analysen använder jag förkortningen 'kont.' för att beteckna kontrast i referentrelationer.

Med 'specialisering', 'generalisering' och 'co-specialisering' menar jag en referentrelation där relationen mellan konstituenterna är en koncentring eller en vidgning av referenten och dess innehåll, men inte en begreppslig under- eller överordning. Här skiljer sig min beteckning från det som t.ex. Källgren (1979) och Nyström (2000) använder för specificering och generalisering. De använder relationen för att beteckna ett oförytterligt ägande och en mera begreppsrelaterad delhelhetsrelation, med andra ord, en relation som finns i själva referenten semantiskt. (Källgren 1979:74, Nyström 2000:23) Jag använder relationerna för att i en djupare mening beteckna något som tillskrivs referenten i sin textuella kontext för att kunna hantera de på många sätt extremt abstrakta referensrelationer som förekommer i partiprogrammen. För att kunna exemplifiera relationerna bättre tas med också exempel ur mitt material.

- (8) Socialdemokratins mål är ett rättvist *samhälle* där frihet, jämlikhet och solidaritet råder. Där alla verkar i enlighet med sin förmåga för sitt eget och *samhällets välbefinnande*. Sdp99

I exemplet (8) gäller relationen specialisering, men sett nerifrån upp är relationen generalisering, med andra ord är relationerna symmetriska. Med co-specialisering

menas en relation där två eller flera konstituenten är så pass nära relaterade till den föregående referenten att de är likvärdiga inför den.

En närliggande referentrelation till specialisering/generalisering är 'hyponymi/hyponymi'. Med hyponymi/hyponymirelationer avser jag en referensrelation där konstituenterna tilldelas en klart klassificerande relation i närmkontexten. "Det är alltså under- och överordning..." (Källgren 1979:75)

- (9) Samhället måste vara stabilt och tryggt, för att människorna och *samhället*, männen och kvinnorna jämlikt ska kunna planera sin framtid och utvecklas. För socialdemokratin är lagar och avtal redskap i framstegen för att lösa *samhällskonflikter* och rasera ojämlikheten. Sdp99

I exemplet (9) ovan är relationen mellan *samhället* och *samhällskonflikter* hyponymi/hyponymi. Ser vi på den djupare semantiska strukturen är *samhällskonflikter* hyponymt till det första *samhället*, inte till det andra, för att det andra är i specialiseringsrelation till det första *samhället*. Närmare sett är *samhällskonflikter* hyponymt till båda, beroende på den vidare kontexten.

Sammanfattande kan man säga om skillnaderna mellan specialisering/generalisering och hyponymi/hyponymi, som använts här i analysen, att specialiserings- och generaliseringsrelationer är sådana, vilka i större grad tilldelas del-helhetssamband i den textuella närmkontexten, medan hyponymi/hyponymirelationer är sådana där del-helhetsrelationen finns i en mera strikt mening tilldelad redan tidigare eller inherent i konstituenternas semantik. I analysen används förkortningarna 'spec.', 'gen.', 'co-spec.', 'ho.' och 'hyper.'

Med pronominalrelationer och antecedentrelationer menas växling mellan huvudord och pronomen. (Källgren 1979:75) I pronominaliseringen syftas med ett pronomen på huvudordet. Antecedent är den motsatta relationen, från pronomen till huvudord. I analysen använder jag förkortningarna 'pron.' och 'ante'. Ett exempel på pronominalisering och antecedent får vi från Nyström (2000:19): "Kalle tänker skaffa en hund, en helt vanlig sällskapshund. Han bor i ett hyreshus."

”Ellips/expansion är de fall där något tas bort eller läggs till i uttrycket” (Källgren 1979:76) Lite annorlunda sagt handlar ellips om en referentrelation där formen för referenten försvinner, och expansion om att formen används igen. ”Så vad gör vi? Jo, O skapar en fullkomlig, ouppnålig människa.” (Nyström 2000:20) Exemplet ovan från Nyström förevisar ett modellfall av ellips. I analysen betecknas relationerna med ´ellips´ och ´exp.´ I en abstrakt text som partiprogram finns det en hel del underliggande ellipsrelationer om det underförstådda räknas som sådant, men för deras komplexitets skull diskuteras de bara kortfattat. Den formen av ellips som räknas med i analysen nedan är en mera formell ytstrukturell ellips.

´Inferens´ är en referensrelation där sambandet mellan konstituenterna är underförstått i textsammanhanget utan att höra till andra nämnda bindningsgrupper eller att den är för svag för att tillhöra ledfamiljen. Sagt med Catharina Nyströms ord: ”Bindningstypen inferens är därför den som är svårast att förklara, det handlar om en ospecifik men tydlig släktskap mellan två begrepp.” (Nyström 2000:24) Ett exempel (10) på referensrelationen inferens kan vi hitta i Sfp88:

- (10) Svenska bygder är ett väsentligt element i ett tvåspråkigt *Finland*. Behovet av svenska miljöer bör beaktas i *samhällsplaneringen*. Sfp88

Referenten för *Finland* är synonym med hypertemat *samhället* i Sfp88: s kontext. När referenten till *Finland* på sätt och vis är hypernym för *samhällsplaneringen* men inte beskrivs explicit i textkontexten, räknas det inte till del-helhetsrelationerna utan till inferens. Det som också bidrar till valet av inferens är det att *samhällsplanera* är en aktivitet vilken inte kan åstadkommas av det hypernyma *samhället*, vilket omfattar både medborgare och statsapparaten. Jämfört med exemplet (8) ovan om specialisering där *samhället* tilldelas en egenskap *välbefinnande*, vilket det kan ha per se, men inte *samhällsplaneringen*, därför inferens. Men det är klart att det finns ett nära samband mellan *Finland* och *samhällsplaneringen* i sin kontext i Sfp88. I analysen betecknas inferensrelationen med ´inf.´.

Som vi kan se av diskussionen ovan är klassificeringen och beskrivningen av referentrelationer en tydligt läsarorienterad och subjektiv metod. Det här kan delvis undgås med hjälp av en normalläsaruppfattning som t.ex. Källgren (1979) och Nyström (2000) använder. Men när det i mitt material är tal om abstrakta och mera antydande texter är det mycket svårare att använda normalläsaruppfattningen. Ena ytterligheten skulle vara att beskriva bara de ytstrukturella egenskaperna, vilket till en stor del skulle innebära att partiprogrammens särdrag missas. Den andra ytterligheten skulle vara att normalläsaren är en rutinerad samhälls- och språkforskare, vilket med tanke på partiprogrammens syfte skulle vara en förenkling. Därför är det jag som får stå för en normalläsare och ingen abstraktion. Detta borde fungera i komparativt syfte.

Nu skall jag se på metoden jag använder för att beskriva relationerna inom ledfamiljen och till det hypernyma. ”Hypertemaföljden (TF3) är ett av de viktigaste sätten att bygga upp en text, eftersom den möjliggör fortskridandet av tankegången.” (Koskela 1996:50) Koskela behandlar i sin undersökning tema–remaföljder. Jag kommer inte att se närmare på tema–remaföljderna, fast de är ganska nära begreppet ledfamilj. Jag skall använda ett hypertemabesläktat begrepp i min analys för att kunna klargöra partiprogrammens semantiska och ytpråkliga struktur.

Med hypertema menar jag i min analys en abstraktion som har till en stor del samma innehåll och referent som ledfamiljen. Jag skall se på referentrelationerna mellan konstituenterna och hypertemat. Med andra ord när ledfamiljen fortsätter lineärt mellan konstituenterna är hypertemats referent hela tiden fast. På detta sätt försöker jag beskriva de underliggande strukturerna i partiprogrammen i fråga om ledfamiljerna. Referentrelationerna går parallellt mellan föregående konstituent och hypertema. Man kan i det här fallet förstå hypertema också som ledfamiljens namn eller rubrik. Samma typer av referentrelationer, vilka diskuterades ovan, gäller för relationer till hypertemat. Jag tar inte i beaktande enheternas plats i meningen. Med andra ord diskuterar jag inte konstituenternas egenskaper som subjekt, objekt osv. Dessa egenskaper kommer fram bara indirekt i den mån de förändrar referenten. För att se hur arbetsmetoden fungerar i verkligheten se bilaga 1, där en del av ett partiprogram står bredvid ledfamiljen.

5.1 Ledfamiljen *samhället*

Begreppet *samhälle* är en central konstituent i partiprogrammen. Det förekommer som det lexikala *samhälle*. Men som referent förekommer det också mera implicit med olika lexikala former. De här varierande formerna får sin betydelse och sina referensegenskaper från kontexten i partiprogrammen. Innan jag skall undersöka ledfamiljen *samhället* i de fyra olika partiprogrammen skall jag kortfattat se på hur *samhället* definieras som ett begrepp.

Samhälle tillskrivs följande egenskaper i *Prismas svenska ordbok* från 2003: "...helhet bestående av en större grupp individer som lever tillsammans på organiserat sätt vanl. om dessa individers offentliga statssystem[...]ofta om själva statsapparaten[...]äv. om organisationsform som består av en viss typ av individer el. har en viss karaktär [...] Mindre tätort med ett antal offentliga inrättningar". Enligt denna beskrivning kan man som hypotes antaga att referenten *samhälle* borde vara central i en partipolitisk diskurs. Om vi återvänder till tabell 9 kan vi se att ordformen *samhället* är bland de 30 mest frekventa i tre av de fyra partiprogrammen, Sdp99, Sdp87 och Sfp88. I Sdp99 finns *samhället* bland de 10 mest frekventa. I Sfp97 finns *samhället* bland de 41 mest frekventa orden. Det är inte bara lexikalisk kohesion som är av intresse här utan också referensrelationerna och ledfamiljen *samhället*. Med det här menas att jag undersöker referenten *samhället* som det förstås av närkontexten i partiprogram och av den allmänna samhälliga kontexten. Nedan skall jag gå igenom ledfamiljen *samhället* i de olika partiprogrammen enskilt och senare diskutera skillnader mellan partiprogrammen i punkt 5.2.

5.1.1 *Samhälle* i Sdp99

Här skall jag se på ledfamiljen *samhället* i Sdp: s principer för socialdemokratien från 1999. För att få en helhetsbild av ledfamiljen finns den representerad i nedanstående tabell 15.

Tabell 15. Ledfamiljen *samhället* i Sdp99

Grafisk mening nr	Konstituent	Relation till föregående konstituent i ledfamiljen	Relation till temat <i>samhället</i>
2	Samhälle		Id.
3	Samhällets välbefinnande	Spec.	Spec.
6	Samhälle	Gen.	Id. ³
9	Utveckling i Europa	Inf.	Inf.
11	Samhälleligt	Hyper.	Mi.
15	Samhällelig konservatism	Spec.	Ho.
16	Samhälleligt reformarbete	Kont.	Spec.
17	Samhället	Gen.	Spec.
20	Samhällelig utveckling	Spec.	Ho.
21	För samhället framåt	Syn.	Ho.
23	Samhälleliga besluten	Spec.	Spec.
25	Samhälleliga reformarbetet	Inf.	Ho.
27	Samhället	Hyper.	Id.
28	Medborgarnas	Spec.	Spec.
30	Hela samhället	Gen.	Mi.
33	Samhället	Spec.	Id.
	Sina medlemmar	Ho.	Ho.
34	Medborgarna	Syn.	Ho.
	Sig själva	Spec.	Inf.
	Varandra	Gen.	Inf.
	Sitt samhälle	Gen.	Spec.
35	Solidariskt samhälle	Gen.	Spec.
	Samhället	Spec.	Spec.
47	Samhällets mått	Spec.	Ho.
	Dess struktur och praxis	Spec.	Ho.
48	De	Pron.	Ho.
	Samhället	Gen.	Id.
49	De	Spec.	Ho.
50	Rättstaten	Inf.	Spec.

³ Skillnaden i beteckningen kommer från att i textens lineära kontext är generaliseringen mera framträdande.

	Individen	Spec.	Ho.
	Samhällena	Kont.	Ho.
52	Samhället	Hyper.	Id.
	Samhället	Spec.	Spec.
53	Samhällskonflikter	Ho.	Ho.
55	Kulturmedborgare	Inf.	Ho.
	Mångnationella samfund	Gen.	Inf.
	Medlemmarna	Ho.	Ho.
56	Samhället	Hyper.	Id.
57	Medborgarna	Spec.	Spec.
	Samhället	Hyper.	Id.
	Det	Pron.	Spec. ⁴
61	Samhället	Ante.	Spec.
63	Samhället	Id.	Id. ⁵
64	Medborgarnas	Spec.	Spec.
	Samhället	Gen.	Id.
66	Lokalt, nationellt och internationellt	Inf.	Inf.
67	Nationsgränserna	Ho.	Ho.
68	Medborgare	Spec.	Ho.
69	Samfund	Gen.	Ho.
	Kommunen	Gen.	Inf.
	Europa	Gen.	Inf.
70	Medborgarnas	Spec.	Ho.
72	Samhället	Hyper.	Id.
	Alla dess medlemmar	Spec.	Spec.
77	Samhället	Hyper.	Ho.
79	Samhälleligt	Mi.	Mi.
80	Offentligt	Inf.	Inf.
88	Välfärdssamhället	Spec.	Ho.
89	Välfärdssamhällets struktur	Spec.	Ho.
91	Statens	Ho.	Spec.
	Kommunernas	Ho..	Spec.

⁴ Skillnaden i beteckningen kommer från att i lineär referens är den pronominala syftningen så pass stark att den överväger den subtila referensförändringen som syns när konstituenten *det*: s referent relateras till temats referent *samhället*.

⁵ Samma princip gäller även här som tidigare, se föregående fotnot. *Samhället* i grafisk mening 61 har en mera dynamisk referent, därför betecknas en glidning i relationerna. Samma princip gäller också i den fortsatta analysen.

	Samhället	Hyper.	Id.
92	Samhället	Id.	Id.
	Offentliga	Spec.	Spec.
93	Offentlig	Mi.	Spec.
	Gemensamt ägande	Inf.	Ho.
95	Välfärdssamhället	Gen.	Ho.
	Samhälle	Hyper.	Id.
	Där	Ho.	Ho.
96	Välfärdssamhället	Ante.	Ho.
	Man	Spec.	Syn.
		Ellips	Ellips
102	Samhället	Hyper.	Id.
103	Individen	Kont.	Ho.
	Samfundet	Kont.	Ho.
	Personligen	Kont.	Inf.
	Samhället	Kont.	Id.
104	Socialt samfund	Spec.	Syn.
112	Samhälle	Hyper.	Id.
113	Olika kulturer eller utvecklingsnivåer	Inf.	Spec.
	Samhället	Hyper.	Id.
51/114	Antal 81		

Som vi kan se av tabell 15 finns ledfamiljen *samhället* närvarande genom hela texten. Första förekomsten finns redan i den andra grafiska meningen och den sista i slutet av texten i den näst sista grafiska meningen. *Samhället* förekommer flera gånger men har inte alltid direkt samma överordnande referent. Ledfamiljen har inte större avbrott i texten utan följer konstant med. Det längsta avbrottet finns mellan *samhället*, grafisk mening 35, och *samhällets mått*, grafisk mening 47. Referensrelationen mellan konstituenterna har jag beskrivit som specialisering, trots att man skulle kunna beskriva det som identitet eller modifierat identitet, men sett ur textkontexten är specialisering mera beskrivande. Man kan säga att ledfamiljen hålls levande trots avståndet, bindningen är tillräcklig stark. En central lexikal enhet i texten mellan de ovannämnda konstituenterna är *gemenskap*, vilket också skulle kunna räknas med som del av ledfamiljen *samhället*. Eftersom relationen är mera vag räknas den inte med.

Ledfamiljens konstituenterna finns i 51 av de 114 grafiska meningarna, med andra ord i 44,7 % av meningarna. Det finns inga konstituenterna av ledfamiljen i rubrikerna i Sdp99. I hela partiprogrammet finns det bara tre rubriker.

Det lexikala *samhälle* och dess avledningar är centrala i ledfamiljen med 42 förekomster av 82. Med andra ord finns avledningen *samhälle* med i 51,2 % av konstituenterna i ledfamiljen. Representanter av stammen *medborgare* och dess avledningar förekommer 7 ggr, vilket är 8,5 %. Representanter av stammen *offentlig* och dess avledningar förekommer 3 ggr, vilket är 3,7 %. Representanter av stammen *stat* och dess avledningar förekommer 2 ggr, vilket är 2,5 %. Representanter av stammen *individ* och dess avledningar förekommer 2 ggr, vilket är 2,5 %. Utgående från det här kan man säga att formellt lexikaliskt sett är stammen *samhälle* och dess avledningar dominerande i ledfamiljen.

Det finns ganska stora variationer i referensbindningarna, men del-helhetsrelationer tycks vara de mest dominanta. Det kan vi se i tabell 16 nedan, där bindningarna visas med absoluta antal och procentuella andel av alla bindningar. Bindningarna till temat och föregående konstituent visas skilt.

Tabell 16. Relativ och absolut förekomst av bindningar i ledfamiljen *samhället* i Sdp99

	Id.	Mi.	Syn.	Kont.	Spec.	Gen.	Co-spec.	Hyper.	Ho.	Pron.	Ante.	Ellips.	Exp.	Inf.
Rel. till föregående konst.	2/2,5%	2/2,5%	2/2,5%	6/7,4%	23/28,4%	13/16,0%	0	12/14,8%	7/8,6%	2/2,5%	2/2,5%	1/1,2%	0	8/9,9%
Rel. till ledfamiljens tema	18/22,2%	3/3,7%	2/2,5%	0	20/24,7%	0	0	0	28/34,6%	0	0	1/1,2%	0	9/11,1%

Om vi ser först på relationerna till föregående konstituent, kan vi konstatera följande. Enligt resultaten från tabell 16 är specialiseringen den mest använda bindningen med 28,4 % andel av alla bindningar i ledfamiljen. Generalisering och hypernymbindningar är också vanliga. Inferens, kontrast och hyponym är också ganska vanliga. Fast *samhället* som konstituent är frekvent finns det bara två identitetsrelationer och två modifierad identitet i ledfamiljen. Det här kan förklaras med att det finns en viss glidning i referenterna i den textuella kontexten. Utgående från dessa uppgifter kan man göra flera påståenden. Ledfamiljens struktur fungerar till en stor del enligt del-helhetsrelationer. Man diskuterar olika teman eller begrepp genom uppdelning och specialisering av information och ämnesområde. Del-helhetsrelationerna innefattar allt som allt 66,3 % av alla referensrelationer till föregående konstituent.

Relationerna till det hypernyma eller hypertemat *samhället* har en annorlunda utbredning i fråga om referensbindning än bindningarna mellan konstituenterna i ledfamiljen. Den mest frekventa bindningen är hyponymi med 34,6 %. Näst frekventa är specialisering med 24,7 % av bindningarna. Del-bindningens stora andel är förstaelig mot bakgrunden av att referensbindningen räknas till en överordnande referent. Nära del-bindningarna finns identitetsbindningen med 22,2 %, vilket tyder på en kraftig formell och referentiell identitet mellan temat och konstituenterna. Med andra ord, referenterna är de samma och formen är den samma med det hypernyma *samhället*. Synonymi är mindre vanlig. Inferensbindning förekommer också ganska ofta, som andelen 11,1 % visar, vilket tyder på att i ledfamiljen diskuteras också mer från referenten avvikande områden eller att referentens utsträckning vidgas. Sammanfattande kan man säga om referensbindningen i ledfamiljen *samhället* i Sdp99 att ledfamiljen är starkt bunden till det tematiska och det hypernyma *samhället*.

5.1.2 *Samhälle* i Sdp87

Nedan i tabell 17 finns ledfamiljen *samhället* från Sdp87.

Tabell 17. Ledfamiljen *samhället* i Sdp87

Grafiska mening nr	Konstituent	Relation till föregående konstituent i ledfamiljen	Relation till temat <i>samhället</i>
1	Samhället		Id.
2	Samhällssyn	Inf.	Inf.
	Samhälle	Inf.	Id.
5	Samhälle	Id.	Id.
	Medborgare	Spec.	Ho.
13	Samhället	Gen.	Id.
16	Samhällsklasserna	Ho.	Ho.
17	Majoritetens	Inf.	Spec.
18	Ståndsväldet	Inf.	Spec.
19	Finland	Inf.	Spec.
	Folkrörelse	Inf.	Ho.
21	Klasstrukturen	Inf.	Ho.
	Samhället	Inf.	Id.
23	Samhällsomvandlingen	Inf.	Inf.
25	Offentlig	Inf.	Syn.
	Samhället	Syn.	Id.
27	Medborgarna	Spec.	Ho.
	Offentliga	Gen.	Spec.
28	Samhällslivet	Spec.	Ho.
31	Vårt land	Gen.	Syn.
33	Samhälleligt	Syn.	Mi.
	Samhällelig	Id.	Mi.
34	Statliga	Ho.	Spec.
	Kommunala	Ho.	Spec.
35	Samhället	Hyper.	Spec.
38	Proletariat	Spec.	Ho.
47	Samhället	Gen.	Id.
54	Medborgarvälde	Inf.	Spec.
55	Kultursamhälle	Spec.	Ho.
58	Medborgarnas	Inf.	Inf.
	Samhällelig	Gen.	Mi.

61	Finlands	Inf.	Inf.
	Samhälleliga	Spec.	Inf.
62	Finlands	Spec.	Spec.
64	Kulturtraditioner	Inf.	Ho.
71	Finland	Inf.	Ho.
72	Medborgarnas	Spec.	Spec.
73	Medborgarorganisationerna	Inf.	Spec.
74	Medborgartjänst	Inf.	Spec.
79	Finland	Gen.	Syn.
81	Finland	Id.	Syn.
89	Individen	Spec.	Kont.
	Samhället	Hyper.	Id.
92	Folkmajoritetens	Inf.	Spec.
93	Samhället	Gen.	Id.
97	Medborgarna	Spec.	Spec.
102	Samhälle	Hyper.	Spec.
104	Samhället	Hyper.	Id.
105	Medborgare	Ho.	Ho.
110	Statsmakten	Inf.	Spec.
112	Samhälleligt	Gen.	Ho.
114	Samhället	Mi.	Id.
115	Statsstyrda	Inf.	(Inf.) ⁶
116	Statliga	Gen.	Spec.
122	Samhällets	Hyper.	Id.
129	Individen	Kont.	Ho.
133 (r) ⁷	Medborgarvälde	Inf.	Inf.
134	Samhället	Gen.	Spec.
	Klassmotsättningar	Inf.	Ho.
135	Staten	Inf.	Ho.
	Samhällets	Kont.	Mi.
136	Offentliga makten	Co-spec.	Ho.
	Staten	Co-spec.	Ho.
	Samhället	Kont.	Ho.
137	Statsmakt	Inf.	Inf.

⁶ Med parenteser menas att bindningen är nästan för svag att räknas med.

⁷ Med detta menas att konstituenten står i rubrik.

138	Offentliga makten	Gen.	Ho.
139	Samhällsfrågor	Inf.	Inf.
140	Offentliga maktutövning	Inf.	Ho.
142	Samhället	Inf.	Id.
143	Medborgarnas	Spec.	Ho.
146	Medborgarna	Mi.	Spec.
148	Medborgare	Mi.	Spec.
152	Staten	Hyper.	Ho.
156	Medborgarna	Kont.	Ho.
157	Ämbetsmannamaskineriet	Inf.	Ho.
	Medborgarna	Inf.	Ho.
	Medborgarnas	Mi.	Ho.
158	Offentliga	Gen.	Ho.
160	Medborgarnas	Mi.	Inf.
	Kommunerna	Inf.	Inf.
	Boendemiljöerna	Inf.	Spec.
161	Organisations- och medborgarverksamhet	Inf.	Spec.
	Medborgarvälde	Hyper.	Spec.
162(r)	Kultursamhälle	Inf.	Ho.
163	Samhälle	Hyper	Id.
165	Medborgarnas	Spec.	Ho.
166	Alla medborgare	Gen.	Ho.
168	Samhälle	Inf.	Spec.
172	Samhällsutveckling	Inf.	Ho.
174	Samhället	Hyper.	Spec.
175	Samhället	Hyper.	Id.
179	Offentliga makten	Ho.	Ho.
181	Samhället	Hyper	Id.
186	Samhälleliga	Inf.	Spec.
187	Offentliga	Inf.	Inf.
190	Medborgarnas	Ho.	Ho.
194	Samhället	Hyper.	Id.
197	Samhällelig	Mi.	Mi.
198	Offentliga	Spec.	Spec.
	Samhälle	Hyper.	Spec.
204	Offentliga	Ho.	Ho.
	Medborgare	Kont.	Ho.

205	Medborgarna	Mi.	Ho.
211	Kulturmiljön	Inf.	Ho.
212	Samhället	Hyper.	Id.
213	Samhällelig	Mi.	Mi.
214(r)	Offentlig	Co-spec.	Spec.
	Gemensamt	Co-spec.	Spec.
	Enskilt	Co-spec.	Spec.
216	Individuella	Inf.	Inf.
217	Offentliga	Kont.	Spec.
218	Individen	Co-spec.	Ho.
	Familjen	Co-spec.	Ho.
	Sammanslutningar	Co-spec.	Ho.
	Offentliga	Kont.	Spec.
222	Samhälleliga	Kont.	Mi.
	Samhället	Mi.	Id.
229	Samhälleligt	Mi.	Mi.
	Samhällsmedvetande	Inf.	Inf.
230	Statliga, kommunala och övriga politiska verksamheten	Ho.	Spec.
233	Samhälleliga	Hyper.	Inf.
	Medborgardemokrati	Inf.	Syn.
236	Offentliga	Ho.	Ho.
237	Kollektiva insats	Inf.	Ho.
239	Hela samhället	Inf.	Mi.
241	Samhället	Mi.	Id.
243	Medborgarna	Ho.	Ho.
244	Samhälleliga	Inf.	Spec.
246	Samhället	Mi.	Spec.
250	Samhällsmedvetandet	Inf.	Mi.
	Samhällsföreteelser	Inf.	Ho.
252	Samhälleligt	Hyper.	Mi.
101/254	Antal 132		

Av tabell 17 kan man göra följande slutledningar om ledfamiljen *samhället*. Den finns närvarande genom hela texten. Första förekomsten finns i den första grafiska meningen

och den sista i grafisk mening 252 när texten har totalt 254 grafiska meningarna. Det längsta avbrottet i ledfamiljen finns mellan *proletariat* i 38: e och *samhället* i 47: e. Men här finns det tematiska *samhället* närvarande hela tiden och referensbindningen är tillräckligt stark i texten. Referensrelationen mellan konstituenterna har jag beskrivit som generalisering. Man kan säga att texten mellan konstituenterna har bindningar till båda konstituenterna, men de är inte tillräckligt starka för att räknas med. Ledfamiljens konstituenterna finns i 101 av de 254 grafiska meningarna, med andra ord i 39,8 % av de grafiska meningarna. Tre av konstituenterna finns i rubrikerna *medborgarvälde* i 133, *kultursamhälle* i 162, *offentlig* i 214. I hela partiprogrammet finns det 14 rubriker.

Morfemsammansättningen *samhälle* och dess avledningar har 54 förekomster av 132 eller 40,9 % av alla konstituenterna i ledfamiljen *samhället*. Representanter av stammen *medborgare* och dess avledningar förekommer 26 ggr, 19,7 % av alla. Representanter av stammen *offentlig* och dess avledningar förekommer 14 ggr, 10,6 % av alla. Representanter av stammen *stat* och dess avledningar förekommer 9 ggr, 6,8 % av alla. Representanter av stammen *individ* och dess avledningar förekommer 4 ggr, 3,0 % av alla. Representanter av stammen *Finland* och dess avledningar förekommer 6 ggr, 4,5 % av alla. Utgående från det här kan man säga att formellt ytspårkligt finns det en viss variation. Koncentrationen finns på stammar med *samhälle*, *medborgare* och *offentlig*.

Tabell 18. Relativ och absolut förekomst av bindningar i ledfamiljen *samhället* i Sdp87

	Id.	Mi.	Syn.	Kont.	Spec.	Gen.	Co-spec.	Hyper.	Ho.	Pron.	Ante.	Ellips	Exp.	Inf.
Rel. till föregående konst.	3/2,3%	12/9,1%	2/1,5%	8/6,1%	13/9,8%	13/9,8%	8/6,1%	16/12,1%	10/7,6%	0	0	0	0	46/34,8%
Rel. till ledfamiljens tema	20/15,1%	11/8,3%	5/3,8%	1/0,8%	36/27,3%	0	0	0	44/33,3%	0	0	0	0	15/11,4%

Som kan ses i tabell 18 är inferensrelationen den mest dominerande med 34,8 % i Sdp87: s ledfamilj *samhället*. Del-helhetsrelationer är också vanliga med 45,5 %. Av dessa är helhetsrelationer mera frekventa. Modifierad identitet är också ganska frekvent, vilket i det här fallet berättar om en ganska frekvent användning av det adjektiva *samhällelig*.

Referensbindningarna till det hypernyma domineras klart av hyponymbindningar med 33,3 %. Den andra frekventa är specialisering med 27,3 procent. Sammanlagt är andelen för del-bindning 60,6 %. Identitet och modifierad identitet är också frekventa, med 15,1 % och 8,3 %. Inferens är också frekvent med 11,4 %. Den stora skillnaden mellan inferens till föregående konstituent och till hypertemat berättar om en viss utbredning i själva ledfamiljen i dess lineära kontext, men också om en underliggande kraftigare tematisk koherens. Med andra ord kan det tänkas att referenterna diskuteras mera dynamiskt och omfattande i den lineära texten, medan starka bindningar till det tematisk är konstanta och frekventa.

5.1.3 *Samhälle* i Sfp97

Nedan i tabell 19 finns ledfamiljen *samhället* från Sfp97

Tabell 19. Ledfamiljen *samhället* i Sfp97

Grafiska mening nr	Konstituent	Relation till föregående konstituent i ledfamiljen	Relation till temat <i>samhället</i>
2	Finland		Syn.
4	Europeisk gemenskap	Gen.	Gen.
5	Samhälle	Spec.	Spec.
	Individen	Kont.	Ho.
	Individen	Id.	Ho.
9	Samhällsnyttiga	Inf.	Spec.
11	Samhället	Hyper.	Id.

12	Individens	Kont.	Ho.
13	Individen	Mi.	Ho.
19	Individen	Id.	Ho.
24	Samhällets	Hyper.	Id.
28	Rättsamhällen	Co-spec.	Ho.
36	Medborgarsamhället	Co-spec.	Ho.
38	Finlands	Hyper.	Inf.
40	Finland	Mi.	Inf.
	Rättssamhällen	Spec.	Ho.
42	Vårt land	Hyper.	Ho.
45	Finland	Syn.	Ho.
	Europa	Inf.	Inf.
46	Finland	Hyper.	Ho.
57	Finland	Id.	Ho.
61	Samhällsordningen	Ho.	Ho.
62	Staten	Hyper.	Ho.
	Medborgarna	Kont.	Ho.
68	Medborgarna	Id.	Ho.
74	Staten	Kont.	Ho.
76	Statliga	Mi.	Ho.
79	Medborgarna	Inf.	Ho.
80	Medborgarnas	Gen.	Ho.
82	Samhället	Inf.	Spec.
84	Rättstaten	Syn.	Spec.
	Medborgarnas	Kont.	Ho.
88	Finland	Inf.	Inf.
89	Institutioner och miljöer	Ho.	Ho.
90	Det allmänna	Hyper.	Syn.
94	Samhällsservicen	Spec.	Ho.
	Bosättningsområde	Inf.	Ho.
97	Integreringen	Inf.	Spec.
	Samhället	Hyper.	Id.
103	Finland	Syn.	Syn.
106	Övriga samhället	Spec.	Spec.
113	Kulturen	Inf.	Syn.
115	Kulturarv	Spec.	Syn.
116	Kulturen	Gen.	Spec.

117	Kultur	Spec.	Ho.
118	Medborgarna	Inf.	Ho.
119	Informationssamhället	Inf.	Ho.
120	Samhället	Hyper.	Id.
121	Staten	Spec.	Kont.
123	Medborgarna	Inf.	Spec.
	Samhälle	Hyper.	Id.
124(r)	Samhällets	Hyper.	Mi.
129	Kommun-	Spec.	Inf.
	Stats-	Gen.	Inf.
	världsdelsgränser	Gen.	Inf.
143	Finlands	Inf.	Mi.
145	Medborgarens	Kont.	Ho.
148	Vårt historiska arv	Inf.	Spec.
158	Individens	Inf.	Spec.
160(r)	Samhällets	Hyper.	Mi.
163	Staten	Syn.	Ho.
	Stater	Spec.	Inf.
164	Landets	Inf.	Syn.
	Finland	Spec.	Syn.
165	Finland	Gen.	Syn.
	Europas	Spec.	Gen.
178	Offentliga	Inf.	Syn.
185(r)	Samhälle	Hyper.	Ho.
186	Välfärdsmodellen	Inf.	Ho.
187	Samhällelig	Gen.	Spec.
188	Samhället	Hyper.	Ho.
	En grupp som klarar	Spec.	Spec.
	En grupp som slås ut	Kont.	Spec.
189	Samhällsservice	Inf.	Ho.
	Allmänna	Hyper.	Syn.
191	Samhällsservicen	Gen.	Ho.
192	Offentliga	Gen.	Ho.
194	Samhälle	Gen.	Ho.
195	Offentliga	Spec.	Ho.
196	Individerna	Kont.	Ho.
197	Offentlig	Kont.	Ho.

199	Samhället	Hyper.	Id.
201	Samhällets	Mi.	Mi.
207	Finländska	Syn.	Syn.
Totalt 208	Antal 83		

Av tabell 19 kan man göra följande slutsatser om ledfamiljen *samhället* i Sfp97. Ledfamiljen finns närvarande genom hela texten, fast det börjar med *Finland* och slutar med *finländska*. De här två konstituenterna är synonyma med det hypernyma *samhället*, vilket bekräftar ledfamiljens plats i Sfp97. Den första förekomsten finns i den andra grafiska meningen och den sista i den näst sista. Det längsta avbrottet i ledfamiljen finns mellan *världsdelsgärns* i 129: e och *Finlands* i 143: e. Texten mellan konstituenterna innefattar miljöpolitik och det kan tänkas att det finns ett avbrott i den direkt lexikala referensbindningen till ledfamiljen *samhället*. Man kan tänka sig att en annan ledfamilj är dominerande här, t.ex. miljöpolitik. Men aspekten *samhälle* finns närvarande, men på ett mera implicit sätt. Till och med den lexikala formen *Finland* finns i texten mellan konstituenterna, men dess referent är för långt borta från hypertemat och ledfamiljens referensram. Referensrelationen mellan konstituenterna har jag beskrivit som inferens, vilket också bekräftar ett visst avbrott i ledfamiljen och dess tematik. Men tematisk sett finns ledfamiljen närvarande eftersom hela textavsnittet står under rubriken *samhällets ekologiska bärkraft*, grafisk mening 124. Det andra längre avbrottet i ledfamiljen mellan *Europas* i grafisk mening 165 och *offentliga* i grafisk mening 178 finns också i texten under rubriken där konstituenten *samhälle* förekommer, *samhällets ekonomiska bärkraft* i grafisk mening 160.

Ledfamiljens konstituenterna finns i 67 av de 208 grafiska meningarna, med andra ord i 32,2 %. Tre av konstituenterna finns i rubrikerna *samhällets* i 124: e, *samhällets* i 160: e, *samhälle* i 185: e. I hela partiprogrammet finns det 8 rubriker, vilket berättar om ledfamiljens och hypertemas centrala plats i Sfp97. Morfemsammansättningen *samhälle* och dess avledningar har 25 förekomster av 83 eller 30,1 % av alla konstituenterna i ledfamiljen *samhället*. Representanter av stammen *medborgare* och dess avledningar förekommer 15 ggr, 18,1 % av alla. Representanter av stammen *offentlig* och dess

avledningar förekommer 4 ggr, 4,8 % av alla. Representanter av stammen *stat* och dess avledningar förekommer 8 ggr, 9,6 % av alla. Representanter av stammen *individ* och dess avledningar förekommer 7 ggr, 8,4 % av alla. Representanter av stammen *Finland* och dess avledningar förekommer 12 ggr, 14,5 % av alla.

Tabell 20. Relativ och absolut förekomst av bindningar i ledfamiljen *samhället* i Sfp97

	Id.	Mi.	Syn.	Kont.	Spec.	Gen.	Co-spec.	Hyper.	Ho.	Pron.	Ante.	Ellips	Exp.	Inf.
Rel. till föregående konst.	4/4,8%	4/4,8%	5/6,0%	9/10,8%	13/15,7%	10/12,0%	2/2,4%	16/19,3%	2/2,4%	0	0	0	0	18/21,7%
Rel. till ledfamiljens tema	6/7,2%	4/4,8%	11/13,3%	0	13/15,7%	2/2,4%	0	0	39/47,0%	0	0	0	0	8/9,6%

Den mest frekventa referensbindningen, vilket syns i tabell 20, i ledfamiljen *samhället* i Sfp97 är inferens, 21,7 %. Men sammanlagt är del-helhetsbindningar mera frekventa med 51,8 %. Del-helhetsbindningarna har mera helhetsbindningar än del-bindningar, och hypernymbindningarna är mera dominerande. Identitet och modifierad identitet har 4,8 % var när synonymi har 6,0 %. Kontrast är också centralt i fråga om ledfamiljens referensbindningar med 10,8 %. Enligt det här kan vi påstå att helhetsbindningar är centrala i ledfamiljen och att synonyma bindningar är mera frekventa än identitetsbindningar. Man kan också säga att kontrastbildning mellan referenterna är ganska dominerande.

Om bindningarna till det hypernyma eller tematiska kan man säga följande. Hyponymi är klart dominerande med 47,0 %. Specialisering är också frekvent med 15,7 %. Synonymibindningen är mera frekvent än identitetsbindningen med 13,3 % och 7,2 %. Det förekommer också två generaliseringar, vilka kan tänkas vara sällsynta i tal om

relationer till det hypernyma. Det här kan tänkas avspegla ledfamiljens stora andel av helhetsbindningar. Sammanfattningsvis kan man säga att bindningarna i Sfp97: s ledfamilj *samhället* tycks vara ganska jämnt fördelade, inga särskilt dominerande bindningar finns. Bindningarna till det tematiska eller hypernyma tycks vara dominerade av hyponymirelationen.

5.1.4 *Samhälle* i Sfp88

Nedan i tabell 21 finns ledfamiljen *samhället* från Sfp88.

Tabell 21. Ledfamiljen *samhället* i Sfp88

Grafiska mening nr	Konstituent	Relation till föregående konstituent i ledfamiljen	Relation till temat <i>samhället</i>
2	Finland		Syn.
5	Finlands	Mi.	Syn.
7	Samhällsnyttiga	Inf.	Spec.
9	Minoriteterna	Inf.	Ho.
	Samhälle	Gen.	Id.
16	Västerländska rättssamhälle	Spec.	Spec.
21	Samhället	Hyper.	Ho.
22	Samhället	Id.	Ho.
	Företag och enskilda	Kont.	Spec.
24	Samhällsutveckling	Inf.	Ho.
28	Medborgarna	Inf.	Ho.
29	Folkvalda församlingar	Inf.	Inf.
	Samhället	Inf.	Id.
31	Statsskicket	Spec.	Ho.
	Finland	Gen.	Syn.
38	Vår demokrati	Syn.	Syn.
39	Kommunalförbund	Spec.	Ho.
41	Stat	Gen.	Ho.
	Kommun	Spec.	Ho.

	Allmänheten	Kont.	Ho.
44	Förvaltningsapparaten	Kont.	Ho.
47	Medborgarnas	Kont.	Ho.
48	Medborgarnas	Id.	Ho.
51	Demokratins	Gen.	Syn.
53	Samhällets	Syn.	Id.
59	Medborgarviljan	Inf.	Spec.
	Demokrati	Inf.	Spec.
63	Demokrati	Id.	Syn.
65	Samhället	Inf.	Ho.
66	Medborgarna	Kont.	Ho.
	Samhällets	Kont.	Ho.
	Andra starka maktcentras	Inf.	Ho.
67	Demokrati	Inf.	Syn.
73	Finlands	Inf.	Ho.
	Finland	Inf.	Syn.
74	Finland	Inf.	Ho.
76	Finlands	Inf.	Ho.
77	Finland	Inf.	Syn.
78	Norden	Gen.	Gen.
79	Finland	Spec.	Syn.
83	Medborgarna	Spec.	Spec.
87	Norden	Gen.	Syn.
91	Finland	Inf.	Syn.
94	Finland	Id.	Ho.
95	Finland	Id.	Syn.
98	Vårt land	Syn.	Syn.
	Hos oss	Inf.	Spec.
105	Statsmakten	Inf.	Ho.
108	Nationalekonomin	Inf.	Syn.
113	Våra	Inf.	Syn.
114	Medborgarnas	Inf.	Ho.
128	Statliga	Inf.	Syn.
129	Statliga	Id.	Ho.
	Privata	Kont.	(Inf.)
130	Statliga	Kont.	Syn.
	Samhällsansvar	Inf.	Spec.

131	Offentliga sektorn	Inf.	Ho.
132	Offentliga sektorns	Inf.	Ho.
133	Samhällets	Gen.	Ho.
145	Statsmakten	Spec.	Syn.
	Samhällen	Spec.	Inf.
146	Krisorter	Syn.	Inf.
147	Regionalpolitiskt	Inf.	Inf.
150	Landsdelar	Inf.	Ho.
151	Regionalpolitisk	Inf.	Ho.
153	Stat	Hyper.	Ho.
	Kommun	Spec.	Ho.
154	Land	Inf.	Syn.
155	Landet	Mi.	Mi.
157	Samhällsintresse	Inf.	Inf.
	Glesbygden	Inf.	Ho.
	Städerna	Kont.	Ho.
158	Skärgården	Kont.	Ho.
160	Områden	Inf.	Spec.
161	Skärgården	Co-spec.	Ho.
	Nordligaste områden	Co-spec.	Ho.
163	Regionerna	Gen.	Ho.
166	Regionala	Mi.	Syn.
171	Industrisamhället	Inf.	Inf.
173	En objekt	Inf.	Ho.
	Vars	Pron.	Ho.
	Samhällets	Gen.	Mi.
180	Offentliga	Spec.	Ho.
	Enskilda	Kont.	Ho.
187	Enskilda människans	Inf.	Ho.
191	Enskilda människans	Id.	Ho.
196	Landsbygd	Inf.	Ho.
198	Medborgarnas	Inf.	Ho.
199	Samhället	Gen.	Id.
208	Landet	Syn.	Syn.
211	Regionalt	Spec.	Spec.
220	Skärgård	Inf.	Spec.
226(r)	Samhälle	Gen.	Ho.

230	Välfärdssamhället	Ho.	Spec.
232	Medborgare	Spec.	Ho.
235	Samhället	Gen.	Ho.
236	Stat	Co-spec.	Spec.
	Kommun	Co-spec.	Spec.
239	Samhälleliga	Gen.	Ho.
240	Privat	Inf.	Inf.
	Offentliga	Kont.	Inf.
241	Offentliga	Inf.	Inf.
244	Medborgare	Inf.	Ho.
245	Samhället	Gen.	Ho.
	Föräldrarnas	Inf.	Inf.
247	Samhällets	Inf.	Ho.
255	Vårt land	Syn.	Syn.
256	Bygden	Spec.	Ho.
259	Offentliga	Inf.	Syn.
264	Samhället	Gen.	Ho.
272	Samhället	Id.	Ho.
274	Närsamhälle	Ho.	Spec.
275	Samhället	Hyper.	Id.
276	Medborgare	Spec.	Ho.
277	Samhällsnyttiga	Inf.	Ho.
	Medborgare	Inf.	Ho.
280	Samhället	Gen.	Id.
283	Samhället	Id.	Id.
284	Välfärdssamhälle	Syn.	Syn.
286	Samhället	Syn.	Ho.
294	Vårt	Syn.	Syn.
300	Statliga	Spec.	Syn.
309	Kommunerna	Spec.	Ho.
328	Historiska arv	Inf.	Syn.
329	Landets	Inf.	Syn.
331	Samhället	Gen.	Ho.
336	Samhället	Id.	Ho.
345	Samhället	Id.	Id.
347	Samhällets	Mi.	Mi.
354	Samhälle	Mi.	Id.

355	Samhällets	Mi.	Ho.
362	Samhälle	Mi.	Id.
380	Samhällets	Mi.	Mi.
385	Finland	Syn.	Syn.
391	Medborgarna	Spec.	Ho.
405	Samhällsanda	Inf.	Inf.
408	Nationell, regional och lokal kultur	Inf.	Ho.
412	Finländska kulturen	Hyper	Syn.
416	Samhällsordning	Inf.	Ho.
418	Kulturarv	Inf.	Ho.
420	Samhälle	Inf.	Ho.
426	Medborgerliga	Spec.	Ho.
431	Vårt land	Gen.	Syn.
433	Finland	Syn.	Syn.
436	Samhällsplaneringen	Inf.	Inf.
438	Vårt land	Inf.	Syn.
439	Medborgare	Spec.	Ho.
124/441	Antal 147		

Av tabell 21 kan man göra följande slutsatser om ledfamiljen *samhället* i Sfp88. Ledfamiljen finns närvarande genom hela texten. Ledfamiljen börjar i den andra grafiska meningen med *Finland* och slutar med *medborgare* i mening 439 när det totalt finns 441 meningar. Den första konstituenten är synonym med det hypernyma *samhället*. Den sista har en hyponymirelation till de hypernyma *samhället*. Det längsta avbrottet i ledfamiljen finns mellan *kommunerna* i 309: e och *historiska arv* i 328: e. *Kommunerna* har jag klassificerat som hyponymt med hypertemat och *historiska arv* har klassificerats som synonymt med hypertemat. Relationen mellan konstituenterna är inferens. Texten mellan konstituenterna innefattar miljöpolitik och det kan tänkas att det finns ett avbrott i den direkt lexikala referensbindningen till ledfamiljen *samhället*. Aspekten *samhälle* finns i alla fall implicit närvarande. Det här tyder på ett visst avbrott i ledfamiljen och dess tematik, fast hypertemat är underförstått. Det finns flera längre avbrott i ledfamiljen *samhället* i Sfp88, men om man tar i beaktande Sfp88: s mycket kortare meningar, (se tabell 1), utjämnas skillnaden något.

Ledfamiljens konstituenterna finns i 123 av de 441 grafiska meningarna, med andra ord i 27,9 % av de grafiska meningarna. En av konstituenterna finns i rubriken, *samhälle* i grafisk mening 226. I hela partiprogrammet finns det 15 rubriker. Enligt det här kan man påstå att ledfamiljen *samhället* inte är lika central eller är mer implicit i Sfp88: s partiprogram än i andra. *Samhället* förekommer förstås i tematiken också utanför ledfamiljen, vilket inte kommer fram i den här analysen.

Morfemsammansättningen *samhälle* och dess avledningar har 44 förekomster av 147 eller 29,9 % av alla konstituenterna i ledfamiljen *samhället*. Representanter av stammen *medborgare* och dess avledningar förekommer 15 ggr, 10,2 % av alla. Representanter av stammen *offentlig* och dess avledningar förekommer 6 ggr, 4,1 % av alla. Representanter av stammen *stat* och dess avledningar förekommer 9 ggr, 6,1 % av alla. Representanter av stammen *individ* och dess avledningar förekommer inte i Sfp88. Representanter av stammen *Finland* och dess avledningar förekommer 15 ggr, 10,2 % av alla. Men Sfp88 har 10 (6,8 %) representanter av stammen *land* och dess avledningar, förekommer med *Finland* borträknad. Sfp88 har i allmänhet en större variation i konstituenterna i ledfamiljen *samhälle* än de andra partiprogrammen.

Tabell 22. Relativ och absolut förekomst av bindningar i ledfamiljen *samhället* i Sfp88

	Id.	Mi.	Syn.	Kont.	Spec.	Gen.	Co-spec.	Hyper.	Ho.	Pron.	Ante.	Ellips.	Exp.	Inf.
Rel. till föregående konst.	11/7,5%	8/5,4%	11/7,5%	12/8,2%	19/12,9%	18/12,2%	4/2,7%	4/2,7%	2/1,4%	1/0,7%	0	0	0	56/38,1%
Rel. till ledfamiljens tema	10/6,8%	4/2,7%	34/23,1%	0	15/10,2%	1/0,7%	0	0	70/47,6%	0	0	0	0	13/8,8%

Utgående från resultaten i tabell 22 kan man säga att referensbindningarna i Sfp88: s ledfamilj *samhället* domineras av inferensbindning med 38,1 %. Del-helhetsrelationer

är också vanliga, av dessa är specialiserings- och generaliseringsbindningarna dominerande. Identitet finns också i viss mån med 7,5 %. Synonymi är lika frekvent som identitet. Kontrast däremot är mera framträdande med 8,2 %.

Bindningarna till det tematiska eller hypernyma domineras av hyponymi med 47,6 %. Den näst mest framträdande bindningen är synonymi med 23,1 %. Specialisering förekommer också i viss mån med 10,2 %. Sammanfattningsvis kan man säga följande om bindningar i ledfamiljen *samhället* i Sfp88: inferensbindningen är klart dominerande inom ledfamiljen, och hyponymi och synonymi är dominerande bindningar inom det tematiska.

5.2 Diskussion om skillnader och likheter i ledfamiljen *samhället* mellan partiprogrammen

Först ska vi se på hur omfattande ledfamiljerna är i partiprogrammen. Nedan i tabell 23 finns andelen av grafiska meningar av alla grafiska meningar i partiprogrammen där konstituenterna från ledfamiljen finns.

Tabell 23. Andel grafiska meningar där det finns konstituenterna av ledfamiljen *samhället*

	Sdp99	Sdp87	Sfp97	Sfp88
Ledfamiljens konstituenterna i alla grafiska meningar	44,7 %	39,8 %	32,2 %	27,9 %

Som vi kan se i tabell 23 är ledfamiljen mera central i Sdp: s partiprogram, det här kompenseras möjligen av de mera implicita ellipslika referensbindningar som förekommer i samband med användningen av modala hjälpverb, se nedan punkt 5.3 för en kort diskussion om detta.

I tabell 24 finns alla referensbindningarna av ledfamiljerna *samhället* samlade. I tabellen finns bindningarna till föregående konstituent och bindningarna till temat, alla med absoluta antal och procentuella andelen av alla bindningar i gruppen.

Tabell 24. Referensbindningar för *samhället* i partiprogrammen

	Id.	Mi.	Syn.	Kont.	Spec.	Gen.	Co-spec.	Hyper.	Ho.	Pron.	Ante.	Ellips	Exp.	Inf.
Sdp99 f. konst.	2/ 2,5%	2/ 2,5%	2/ 2,5%	6/ 7,4%	23/ 28,4%	13/ 16,0%	0	12/ 14,8%	7/ 8,6%	2/ 2,5%	2/ 2,5%	1/ 1,2%	0	8/ 9,9%
Sdp87 f. konst.	3/ 2,3%	12/ 9,1%	2/ 1,5%	8/ 6,1%	13/ 9,8%	13/ 9,8%	8/ 6,1%	16/ 12,1%	10/ 7,6%	0	0	0	0	46/ 34,8%
Sfp97 f. konst.	4/ 4,8%	4/ 4,8%	5/ 6,0%	9/ 10,8%	13/ 15,7%	10/ 12,0%	2/ 2,4%	16/ 19,3%	2/ 2,4%	0	0	0	0	18/ 21,7%
Sfp88 f. konst.	11/ 7,5%	8/ 5,4%	11/ 7,5%	12/ 8,2%	19/ 12,9%	18/ 12,2%	4/ 2,7%	4/ 2,7%	2/ 1,4%	1/ 0,7%	0	0	0	56/ 38,1%
Sdp99 Tema	18/ 22,2%	3/ 3,7%	2/ 2,5%	0	20/ 24,7%	0	0	0	28/ 34,6%	0	0	1/ 1,2%	0	9/ 11,1%
Sdp87 tema	20/ 15,1%	11/ 8,3%	5/ 3,8%	1/ 0,8%	36/ 27,3	0/ 0	0/ 0	0/ 0	44/ 33,3	0	0	0	0	15/ 11,4%
Sfp97 tema	6/ 7,2%	4/ 4,8%	11/ 13,3%	0	13/ 15,7%	2/ 2,4%	0	0	39/ 47,0%	0	0	0	0	8/ 9,6%
Sfp88 Tema	10/ 6,8%	4/ 2,7%	34/ 23,1%	0	15/ 10,2%	1/ 0,7%	0	0	70/ 47,6%	0	0	0	0	13/ 8,8%

5.2.1 Skillnaderna i det ideologiska mellan ledfamiljerna *samhället* i partiprogrammen

Som ovanstående tabell 24 visar finns det skillnader i referensbindningarna mellan ledfamiljerna. Här skall jag diskutera bara de mest framträdande skillnaderna. Det som

kan ses i tabellen är att Sdp: s partiprogram har mycket kraftigare identitetsbindning till det tematiska, vilket skulle tyda på att den hypernyma ordformen *samhälle/samhället* används mera frekvent i Sdp: s ledfamiljer än i Sfp: s. En intressant aspekt om identitetsbindning i partiprogrammen är Sfp88: s avsevärt större andel identitetsbindning, vilket innebär en mera frekvent upprepning av former i närkontext. I Sdp: s partiprogram är upprepningen mera vanlig i hela texten. Det här skulle tyda på att formen *samhället* är mera central i hela Sdp: s partiprogram än i Sfp: s.

Framträdande är också Sdp87: s stora andel modifierad identitet, vilket tyder på användningen av adjektiv, (se också punkt 5.1.2). Om vi ser på den tematiska bindningen modifierad identitet ser vi att Sdp87: s värden är höga också där. Det här skulle tyda på en frekvent användning av ordformen *samhällelig*. Sfp88 har 5,4 % modifierad identitet i ledfamiljen, medan andelen i tematiken är mindre, vilket skulle tyda på att modifierad identitet i Sfp88 är mera relaterad till närkontexten och mera inferent till tematiken än i andra partiprogram.

Andelen synonymibindning visar att det finns stora skillnader mellan partiprogrammen. Synonymibindningen är mycket mera frekvent i Sfp än i Sdp, både inom ledfamiljen och inom tematiken. Det här skulle innebära att orden använda för det hypernyma *samhället* inte är samma i Sdp som i Sfp. Sdp: s större andel av identitetsrelation inom tematiken jämfört med Sfp: s större andel av synonymi inom tematiken skulle innebära att Sfp och Sdp använder olika ytspråkliga former för att beteckna samma referent. Det här stöds av analysen av de enskilda ledfamiljerna i partiprogrammen, se ovan. Till exempel *Finland, vårt land, stat* har närmaste identisk referent med det hypernyma *samhället* i Sfp: s partiprogram, medan Sdp har den formidentiska *samhället* för att beteckna det samma. Att andelen synonymibindningar inom ledfamiljen i Sfp också är mycket större skulle innebära en upprepning av referenten fast formen ändras. Det som är intressant är att formerna, vilka används i Sfp, har mera regionala och geografisk-politiska konnotationer, och därigenom också andra ideologiska aspekter än de i Sdp, om ordformerna tas ur sin kontext.

Kontrastbindningar är mera vanliga i Sfp: s partiprogram, vilket är ett resultat av att man oftare kontrasterar det statliga eller samhällsliga med det individuella eller privata eller det regionala med det nationella. Det finns kontrast i Sdp: s partiprogram också. Där är det också vanligt med kontraster mellan medborgare och statsapparat, men det förekommer också kontrastbindningar mellan t.ex. samhället och staten. Procentuellt är kontrastbindning vanligare i Sfp än i Sdp inom ledfamiljen *samhället*.

Del-helhetsbindningar är mera frekventa inom ledfamiljerna i Sdp: s partiprogram än i Sfp: s. Värden dras upp av den stora andelen specialisering i Sdp⁹⁹. Sammanlagt har Sdp andelen 54,0 % del-helhetsbindningar inom ledfamiljen, medan Sfp har 39,1 %. I det tematiska har Sfp större andel av hyponymirelationer än Sdp, som i stället har större andel specialiseringar, fast Sdp: s värden för hyponymi i det tematiska är också höga. Av Sfp: s tematiska bindningar är nästan hälften hyponyma i båda av partiprogrammen. Det här skulle tyda på att i Sdp: s partiprogram diskuteras tematiken *samhället* mera formellt synligt i texten, medan i Sfp är den mera implicit, se ovan om klassificeringen av bindningarna i början av kapitlet.

Inferensbindning inom ledfamiljen är mera frekvent i Sfp: s partiprogram än i Sdp: s. Tvärtemot är det i fråga om det tematiska. Det här innebär att ledfamiljen både tematiskt och lineärt är mer explicit sammanhängande i Sdp än i Sfp: s partiprogram.

Nedan skall jag diskutera förändringar i ledfamiljernas bindningar mellan 80- och 90-talet.

5.2.2 Skillnader i tiden mellan ledfamiljerna *samhället* i partiprogrammen

Det syns en viss ökning av de tematiska identitetsbindningarna mellan 80- och 90-talet i partiprogrammen. Ökningen är klarare i Sdp: s partiprogram än i Sfp: s, där ökningen är bara 0,4 procent. Men i Sfp: s partiprogram finns en synlig minskning av identitetsbindningar mellan ledfamiljerna från 80- till 90-talet.

I synonymbindningarna till det tematiska kan ses en tydlig minskning i både Sdp och Sfp. Det kan också ses en tydlig ökning i båda partierna av kontrastbindning mellan konstituenterna inom ledfamiljerna. Också specialiseringsbindningen ökar mellan konstituenterna i ledfamiljen från 80- till 90-talet. En synlig ökning finns också i hypernymbindningarna mellan konstituenterna. Sammanfattande kan man säga att det finns en ökning av del-helhetsbindningarna mellan konstituenterna när det finns ökning i hyponymi, hypernymi, specialisering och Sdp: s generalisering. Däremot finns det en kraftig minskning av inferensbindningar mellan konstituenterna. Det här skulle kunna innebära att referensbindningen har blivit mera kraftig och tydlig, och mera del-helhetsorienterad från 80- till 90-talet inom ledfamiljen *samhället* i partiprogrammen. Om vi relaterar detta till siffrorna från tabell 23, gällande andelen grafiska meningar med ledfamiljens konstituent, kan vi konstatera att ledfamiljen tycks bli mera central och bindningarna mera kraftiga från 80- till 90-talet i materialet. Med andra ord blir diskussionen om referenten *samhället* mera central i partiprogrammen.

5.3 Ledfamiljen *samhället* i jämförelse med formella och strukturella drag i partiprogrammen

Här skall jag diskutera resultaten från den formella och strukturella analysen och jämföra dessa resultat med resultaten från analysen av ledfamiljen *samhället*. Först skall jag se om det kan finnas förändringar som berättar om likriktade förändringar inom partierna, både inom ledfamiljen och de allmänna formella och strukturella dragen diskuterade i kapitel 4. Sedan skall jag jämföra dessa drag utgående från skillnader i ideologisk påverkan på språket i partiprogrammen.

Meningslängden, (se tabell 1), och ordlängden, (se punkt 4.1.5), minskar i Sdp: s partiprogram. När också själva textlängden minskar kraftigt kan man säga att komplexiteten och den innehållsliga vidden i partiprogrammen tycks minska tydligt. Om man jämför förändringarna med förändringar i ledfamiljen *samhället*, kan man påstå att referenten *samhället* får en allt tydligare roll, både i det formellt lexikala och i det semantiska i partiprogrammen från 80- till 90-talet. En kraftig minskning av de

modala hjälpverben i det hela skulle också tyda på en förändring mot en mera explicit användning av referenten *samhället*, eftersom modala hjälpverb ofta används i partiprogrammen med syfte att inte nämna ansvarstagaren explicit, den förstås implicit. Förändringen från ett villkorligt krav till ett villkorslöst krav, utgående från förändringar av frekvenserna för de diskuterade modala hjälpverben, skulle tyda på en hårdare attityd till det diskuterade ämnet. En ökning i andelen för enheterna *att* och *för* skulle också tyda på en förändrad attityd till ämnet, eftersom med *som* beskriver man och med *att* och *för* gör man oftast förklaringar och ger uttryck för kausala etc. förhållanden. Det här skulle också tyda på en användning av språkets modala aspekter vars semantik har en strängare stilvalör. Inom ledfamiljen *samhället* finns också likadana förändringar. Andelen kontrastbindningar inom ledfamiljen ökar, likaså andelen delhelhetsbindningar. Sammanfattande kan man säga att det i Sdp: s partiprogram tycks ha skett förändringar mot ett mera krävande och utpekande förhållningssätt till ämnet, särskilt mot referenten *samhället*. Inom ledfamiljen har det skett vissa förändringar i konstituenternas avledningsformer, Sdp87 har över dubbla andelen av avledningsstammen *medborgare* än Sdp99. Andelen av avledningsstammen *offentlig* är nästan 3 gånger vanligare i Sdp87: s ledfamilj än i Sdp99: s. I Sdp99 dominerar *samhälle* och dess avledningar med 51,2 procent av alla konstituent. Det här skulle tyda på att referenten *samhället* har förändrats så att genom den förskjuts ansvaret till medborgarna som del av det demokratiska samhället.

I Sfp: s partiprogram sker inte lika entydiga förändringar. Meningslängden ökar kraftigt, fast ordlängden minskar. Det här ses som ett sätt att kompensera förändringar i det innehållsliga beroende på den kraftiga minskningen av textlängden. När också andelen *och* ökar betydligt kan man påstå att det sker tydliga förändringar i meningsstrukturen. Modala hjälpverb, diskuterade i 4.2.5, är mycket frekventa. Det sker en liten minskning i andelen av dessa, men minskningen är inte så betydlig. Minskningen av *bör* kompenseras med en ökning av *skall*. I Sfp: s partiprogram sker inte en lika stark förändring från det villkorliga till det villkorslösa som i Sdp: s partiprogram. Ledfamiljen *samhället* är inte lika central i Sfp: s partiprogram som i Sdp: s, men det här kompenseras av den större andelen modala hjälpverb *skall/ska*, *måste* och *bör*, när de ofta implicit utser *samhället* till ansvarstagare. Men när andelen *behövs*

också minskar kraftigt i Sfp: s partiprogram kan det tänkas att också här sker en förändring till mera bindande krav.

Det sker vissa förändringar i ledfamiljen *samhället*. Sfp88 har konstituenterna från ledfamiljen i en rubrik, medan i Sfp97 finns konstituenterna i tre rubriker av vilka alla är avledningar av stammen *samhälle*. Det här tyder på att *samhället* blir mer centralt som en explicit tematisk konstituent. Andra avledningsstammar som blir vanligare inom ledfamiljen är *medborgare*, *stat*, *individ* och *Finland*. Det här tyder på att det sker en förändring från det gemensamma *samhället* till ett *samhälle* med staten på ena sidan och medborgaren och individen på andra sidan. När också andelen kontrastbindningar och del-helhetsbindningar ökar kan det tänkas att det sker en viss, mera explicit uppdelning av *samhället* till dess delar. Synonymibindningen inom det tematiska minskar kraftigt, vilket också tyder på ett förändrat ställningstagande mot *samhället* som referent, där *samhället*: s uppdelning i enheter blir mera omfattande. Andelen inferensbindningar minskar kraftigt mellan konstituenterna, vilket skulle tyda på att ledfamiljen blir mera central och sammanhängande.

Sdp: s och Sfp: s partiprogram har ganska olika tyngdpunkter. Sdp: s partiprogram präglas av användning av det identiska *samhället* både som referent och som form, medan i Sfp: s partiprogram förekommer referenten *samhället* med andra former än i Sdp. Men *samhället* som referent och tematisk enhet finns nog kraftigt närvarande i Sfp: s partiprogram. Det här sker mera underförstått med hjälp av de modala hjälpverben, (se diskussion i 4.2.5). I båda partiernas program förs ansvaret till slut över till medborgaren eller väljaren. Det här sker i Sfp: s partiprogram genom individens handlande i samfundet och i Sdp: s som del av det demokratiska samhället. I båda partiernas program sker en förändring i det modala villkorliga. I Sdp: s partiprogram är den här förändringen knuten mer explicit till en ökning av det villkorlösa. Den innehållsliga bredden kan tänkas minska kraftigt i partiprogrammen. I Sfp kompenseras den här minskningen med andra medel. Men när det sker en tydlig minskning av textlängden etc. en tydlig ökning av vikten på ledfamiljen *samhället* och en koncentration av ordförrådet, kan det tänkas att diskursen kring partiprogram har kommit att omfatta tematiken *samhälle* i en högre grad.

I Sfp: s partiprogram tar man tematisk mera omfattande och konkreta ämnen till diskussion, medan i Sdp koncentreras diskussionen till att omfatta mera ideologiska och abstrakta samhällspolitiska värdepremisser. Särdrag för Sfp: s partiprogram är en klarare uppdelning av samhället i olika regioner, samfund etc. mera individuellt geografisk-politiskt, när Sdp koncentrerar sig på samhällsliga grupper och inte på geografisk-politiskt bundna intressegrupper. Sfp: s geografisk-politiska ordalag kan förklaras med partiets klart geografiskt definierbara väljarstöd, (se kapitel 2).

Utgående från diskussionen ovan kan man säga att förändringar i det formella och strukturella berättar om lite annorlunda förändringar i ideologierna. Sdp: s presupponerade hårdare värdekrav på samhället riktas till slut mot väljarna eller medborgarna. I Sfp: s fall konfronteras staten och medborgaren eller individen mera explicit. Ansvar för handlingar och uppföljningen av värdepremisser ges implicit åt individerna eller medborgarna själva.

5.4 Ledfamiljen, formella och strukturella drag i jämförelse med den samhällsliga kontexten

I Nygårds definition av 'välfärd' i kapitel 2 framgick statens ansvar för medborgarnas välfärd som en central del av en välfärdsstat. Det som också är centralt inom begreppet välfärdsstat är medbestämmandet. Hur hoten mot välfärdstaten och kraven på förändring av dess struktur påverkat språkbruket i partiprogrammen, skall jag diskutera kortfattat i det följande. Det kan tänkas att förändringar i det modala är en följd av kraven. Man använder mera villkorslösa uttryck i ideologisk diskussion i partiprogrammen. När samhället som tematik framträder kraftigare inom ledfamiljen och förändringarna i det modala kan relateras till detta förs det villkorslösa till att omfatta samhället. Man kan säga att diskussionen om samhället, hur det än förstås i olika ideologier, blir mera central. Jag skall inte diskutera de underliggande ideologiska betydelserna och inte heller skillnaderna i argumentationen mot och för samhällets former som finns i partiprogrammen inom tematiken samhället, men förändringen är tydlig, *samhället* i partiprogrammen blir mera centralt från 80- till 90- talet.

Samma språkliga och semantiska förändringar kan också förstås genom den ekonomiska maktens spridning, (se kapitel 2). Den ekonomiska maktens spridning, och därigenom den politiska maktens minskning och riktning mot de sociala och samhällseliga kategorierna, kan vara orsak till förändringar i ämnesområden och modaliteten i partiprogrammen.

Det sker en underliggande förändring i partiprogrammens semantik. Förändringen sker sålunda att statens ansvar eller samhällets ansvar förflyttas på medborgarna eller individerna i en representativ demokrati och de får bära själv ansvaret för sig själva och samhället. Det här kan tänkas vara en följd av förändringarna i den samhällseliga kontexten. Med det här menas att det inte nödvändigtvis händer någon stor förändring i referenterna inom ledfamiljen, men när *samhället* blir mera centralt blir också dess semantik mera central. Det sker en kraftig ökning av del-helhetsbindningar inom ledfamiljen *samhället*, vilket enligt den ovan diskuterade kontexten kan tänkas vara följd av att man i högre grad uppdelar referenterna kring tematiken samhället och därigenom antyder en annan syn på själva samhället, nämligen en mera uppdelad kontrasterad syn. Ökningen av kontrastbindningar stöder också denna slutsats. Den här förändringen är inte direkt explicit utan fungerar mera implicit genom underliggande värdepremisser. Som motvikt till den här förändringen tycks det också ske en minskning av konkreta och explicita påståenden. Partiprogrammen tycks bli mera nivellerade och abstrakta, mera underförstådda, fast andelen inferensbindningar inom ledfamiljen minskar kraftigt. Det tycks vara så att när andelen inferensbindningar minskar och ledfamiljen blir mera koncentrerad förflyttas det mera abstrakta och indirekta till en annan ideologisk nivå. Som Nygård påpekar, (se kapitel 2), kan hänvisningar till samhället i stort och till anonyma intressen tänkas bli mera framträdande. Så tycks vara fallet i de analyserade partiprogrammen. Man uppdelar samhället och samhällsideologin i högre grad, men inte till explicita intressegrupper eller andra explicita delar av samhället, utan man diskuterar samhället indelat i abstrakta och ganska tvetydiga delar. Ett bra exempel på detta kan ses i exempel 9 i början av kapitel 5 där hyponymi/hypernymirelationerna diskuteras. Det första *samhället* har en bredare semantisk räckvidd än det andra och *samhällskonflikter* finns semantiskt inom det första men delvis också inom det andra *samhället*. Det är den här typen av tvetydighet i den

kontextuella semantiken, som finns mellan det första *samhället*, det andra *samhället* och *samhällskonflikter*.

Den minskade andelen av politisk makt av hela makten i samhället kan tänkas påverka partiprogrammen som medium, så att de förändras bara till en fasad av ett ideologiskt manifest av en grupp i en representativ demokrati. Ett dylikt manifest har nästan inget med verkligheten att göra. Den minskade röstningsaktiviteten i parlamentsval, (se tabell 1), skulle tyda på att tron på den politiska makten minskar även bland väljarna. Det kan också tänkas att den demokratiska processen sker till en stor del enligt vana och inte som en form av den politiska makten eller medbestämmandet. Det här kan ses i partiprogrammen som den kraftigt minskade bredden eller textlängden, i koncentrationen på det samhälleliga och det ideologiska, och i en ökning av dessa i abstraktionsgrad och komplexitet. Med andra ord, partiprogrammen blir mera implicita och klichéaktigt ideologiska. Sfp: s partiprogram har mer konkret form, men det underförstådda uttrycks genom modala hjälpverb såsom diskuterats i 4.2.5. Partiprogrammen tycks allt mer bli etiketter utan större betydelse, men partiprogrammen skall dock vara ett manifest för partiets ideologi. Men vad de här ideologierna är för något blir allt svårare att se. Förändringar i den samhälleliga kontexten tycks följas av utvecklad tvetydighet och ambivalens i partiprogrammen.

6 SLUTDISKUSSION

När vi lever i en representativ demokrati som i Finland, är dessa representanters språkbruk av betydelse för demokratins funktion och form. Det skedde betydande förändringar i den samhällliga kontexten på 80- och 90-talet i Finland. Förändringar skedde i maktbruket. Den samhällliga marknadsekonomiska delen blev mera betydande och fick större räckvidd i samhället. Vad som orsakade och följde förändringarna diskuterades i kapitel 2. Det centrala i diskussionen var att det sker förändringar i den politiska legitimeringen, när en ny syn på välfärd formas. Två huvudprinciper för hur legitimeringen sker i utformningen av politiska ideologier, är förändringar i dess retorik och en benägenhet att inte låta förändringarna påverka språket, som också är en del av en retorisk legitimering.

I det politiska språket används olika metoder inom argumentationen. Dessa är t.ex. utelämnningar och möjligheten att göra många olika tolkningar. Det här och språkets plats i samhället diskuterades i kapitel 3. Materialet bestod av partiprogram från Finlands socialdemokratiska parti och Svenska folkpartiet. Båda partierna var representerade med partiprogram från 80-talet och från 90-talet.

Hur förändrades språket i partiprogrammen? Den här frågan försökte jag besvara i analysdelen i kapitel 4 och i kapitel 5. Metoden för kapitel 4 var en analys av vissa av ordförrådet betingade enheter och några formella markörer som meningslängd och ordlängd. I kapitel 5 analyserades en av enheterna eller dess referent *samhället* med hjälp av begreppsapparaten ledfamilj.

Det har skett vissa förändringar i partiprogrammens komplexitet. Allmänt sett har partiprogrammen blivit mindre omfattande och mera abstrakta. Det har också skett en tydlig koncentrerings till referenten *samhället*. Referenten blir tematiskt mera central från 80- till 90-talet. Synsättet på *samhället* har också förändrats. Man refererar till *samhället* med mera kontrasterande och uppdelande semantiska bindningar på 90-talet. En förändrad attityd till *samhället* och dess delar kan också ses i förändringar av de

modala uttrycken, särskilt i användningen av de modala hjälpverben *skulle*, *måste* och *böra*. Kraven tycks ha förändrats från det villkorliga mot det mera villkorlösa.

I Sdp har *ansvaret* blivit mera tematiskt explicit medan i Sfp har det nationella blivit mera explicit. I Sfp kompenseras minskningen av den innehållsliga räckvidden delvis av mer komplex meningsstruktur. Huvudinriktningen är den samma inom båda partierna: det som sägs explicit blir mindre och sättet det sägs på mera tvetydigt. Parallelliserat till mottagarens möjliga kontextuella koder eller register, (diskuterade i kapitel 3), tycks partiprogrammen ha blivit bredare orienterade. Med andra ord de tycks bli mera och mera tvetydiga, man kan förstå dem utifrån flera olika koder. Det gör att partiprogrammen blir alltmer bundna till de värden läsaren själv tar med sig till själva handlingen läsandet. Förändringen sker genom att på 90-talet ges läsaren större möjligheter att uttrycka sina olika ideologiska värden inom partiprogrammens kontextuella ram. Man kan helt enkelt förstå 90-talets partiprogram på flera olika sätt än 80-talets.

Samhället har förändrats och förändras. Organisationerna, som skall slå vakt om röstarnas intressen, ändras inte med dessa förändringar utan håller sig till en stor del till de traditionella partipolitiska ideologierna och värdena. Dessa ideologier och värden har allt mindre plats i den verkliga samhälleliga situationen och möjligheterna för olika tolkningar av dessa ökar. Partiprogram tycks alltmer bli etiketter utplockade ur en politisk kontext, som de inte har något verkligt samband med. Förändringarna smyger fram i samhället utan att de som har ansvaret eller alltmer ges ansvaret, medborgarna, kan med sitt beteende i valen påverka förändringarna.

Frågan är om dessa förändringar uttrycker att den demokratiska processen bara är en vana och en illusion utan någon verklig politisk makt. Aktiviteten minskade tydligt i parlamentsvalen på 80- och 90-talet, medan språket som bär ideologierna blir mera tvetydigt. Det här diskuterade jag i avhandlingen.

Frågan i kommande val är inte längre vem man röstar på, utan vem röstar och varför, på så sätt uttrycks demokrati. Framtiden visar om det finns verklig demokrati eller om det

är en språklig illusion skapad av eliter eller av den föränderliga ekonomiska makten, kapitalet.

LITTERATURFÖRTECKNING

MATERIAL

Sdp87= *SDP: s Principprogram. Antaget vid SDP: s XXXIV partikongress 1987.* SDP.

Sdp99= *Principer för socialdemokratin. Antaget vid XXXVIII partikongress i Åbo 1999.* Sdp.

Sfp88= *Tro på människan. Partiprogram antaget av Sfp: s partidag 1988.* SFP Folkpartiet.

Sfp97= *Med människan. Svenska folkpartiets partiprogram. Godkänt av partidagen i Tammerfors den 7.6 1997.* Svenska folkpartiet.

KÄLLOR

Allén, Sture (1972). *Tiotusen i topp. Ordfrekvenser i tidningstext.* Data linguistica 6. University of Göteborg. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB.

Blomberg-Kroll, Helena (1999). *Kosta vad det kosta vill? Attitydmönster och attitydförändringar hos befolkningen och eliter beträffande välfärdsservicen i nedskärningarnas tid.* Institutionen för socialpolitik Åbo akademi. Helsingfors.

Cassirer Peter (2003). *Stil, stilistik & stilanalys.* Stockholm: Natur och kultur.

Danielson, Sylvia (1975). *Läroboksspråk, En undersökning av språket i vissa läroböcker för högstadium och gymnasium.* Acta universitatis Umensis. Umeå studies in Humanities 4. Umeå.

Eco, Umberto (1979). *The Role of the Reader. Explorations in the Semiotics of Texts.* Bloomington, IN: Indiana University Press.

Enkvist, Nils Erik (1974). Några textlingvistiska grundfrågor. I *Språket i bruk.* 172–206. Red. Teleman, Ulf & Tor G. Hultman. Skrifter utgivna av Svenskläraryöreningen 153. Lund: Liber läromedel.

Fredriksson, Gunnar (1992). *Det politiska språket.* 7. upplagan. Stockholm: Tidens Förlag.

Gellerstam, Martin (1989). Ordförrådet som samhällspegel. I *Orden speglar samhället.* 9–15. Allén, Sture, Martin Gellerstam & Sven-Göran Malmgren. Forskningens frontlinjer. Stockholm: Allmänna förlaget.

- Halliday, M.A.K. & Ruqaiya Hasan (1976). *Cohesion in English*. English language series 9. London: Longman Group Ltd.
- Hellspong, Lennart (2001). *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Hellspong, Lennart (1992). *Konsten att tala. Handbok i praktisk retorik*. Lund: Studentlitteratur.
- Hjerppe, Reino, Seija Ilmakunnas & Iikko B. Voipio (red.) (1999): *Hyvinvointivaltio 2000-luvun kynnyksellä. VATT- Vuosikirja 1999*. VATT-julkaisu 28:1. Helsinki: Valtion Taloudellinen Tutkimuskeskus.
- Hyvärinen, Matti, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius (red.) (2003). *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2003). Hiipivä ja ryömivä – pääoma valtaamassa hyvinvointivaltiota. I *Yhteiskunnallinen muutos*. 181–192. Red. Melin, Harri & Jouko Nikula. Tampere: Vastapaino.
- Källgren, Gunnel (1979). *Innehåll i text. En genomgång av faktorer av betydelse för texters innehåll, uppbyggnad och sammanhang*. Ord och stil Språkvårdssamfundets skrifter 11. Stockholm: Studentlitteratur.
- Koskela, Merja (1996). *Tema och rema i vetenskaplig och populärvetenskaplig text*. Acta Wasaensia 47. Språkvetenskap 9. Vasa: Universitas Wasaensis.
- Liljestrand, Birger (1993). *Språk i text. Handbok i stilistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Malmgren, Sven-Göran (1989). Om övertalande ord i riksdagspartiernas språk. I *Orden speglar samhället*. 57–78. Allén, Sture, Martin Gellerstam & Sven-Göran Malmgren. Forskningens frontlinjer. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Nevakivi, Jukka (2000). Från fortsättningskriget till nutiden 1944–1999. I *Finlands politiska historia 1809–1999*. 243–406. Jussila, Osmo, Seppo Hentilä & Jukka Nevakivi. Esbo: Schildts Förlag Ab.
- Nordman, Marianne (1992). *Svenskt fackspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Nygård, Mikael (2003). *Välfärdstaten, partierna, och marknaden, Den välfärdsideologiska förändringen inom fyra finländska partier under 1990-talet*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Nygård, Mikael (2007). Re:Skillnader mellan finlandssvensk och finsk samhällsforskning? E-post till Mikael Vehkaoja 22.3.2007.
- Nyström, Catharina (2000). *Ledfamiljer och referensrelationer. En modell för analys av referensbindning tillämpad på gymnasisttexter*. Svenska i utveckling 14.

FUMS Rapport 197. Institutionen för nordiska språk. Uppsala universitet. Uppsala: Gruppen för nationella prov i svenska.

Petterson, Gertrud (1994). Vart tog folket vägen? I *Språkbruk, grammatik och språkförändring, En festskrift till Ulf Teleman 13.1.1994*. Institutionen för nordiska språk. Lunds universitet. Lund.

Prismas svenska ordbok (2003). Stockholm: Prisma.

Pulkkinen, Tuija (2003). Valtio. I *Käsitteet Liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. 213–255. Red. Hyvärinen, Matti, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius. Tampere: Vastapaino.

Ramstedt, Viveca (2004). *Från aftonskola till överhäng. Politiska ord och uttryck i Finland och Sverige*. Helsingfors: Söderströms.

Ruostetsaari, Ilkka (2003). *Valta muutoksessa*. Vantaa: WSOY.

SAG = *Svenska Akademiens Grammatik*. (1999). Svenska Akademien. Norstedts Ordbok.

Sigrell, Anders (1999). *Att övertyga mellan raderna. En retorisk studie om underförstådda inslag i modern politisk argumentation*. Meddelanden från institutionen för Nordiska språk vid Umeå universitet nr 28. Umeå.

Sjöström, Sören (2001). *Semantisk förändring. Hur ord får nya betydelser*. Lund: Studentlitteratur.

SlaF= *Svenskt lagspråk i Finland*. (1998). Esbo: Statsrådets svenska språknämnd. Schildts Förlags Ab.

Statistikcentralen (2004). *Valdeltagandet i riksdagsvalen 1945 – 2003*. Citerad 18.12.2006: http://www.stat.fi/til/evaa/2003/evaa_2003_2004-05-31_kat_003_sv.html

Statistikcentralen (2005). *Partiernas mandat i riksdagsvalen 1945-2003*. Citerad 18.12.2006: http://www.stat.fi/til/evaa/2003/evaa_2003_2004-05-31_tau_008.html

Stövling, Britta (1971). *Politiska ord. Annorlunda om ismer, gerilla, jargong, termer, tredje världen*. Stockholm: Raben & Sjögren.

Sundberg, Jan (1996). *Partier och partisystem i Finland*. Esbo: Schildts Förlags Ab.

Svensson, Jan (1993). *Språk och offentlighet. Om språkbruksförändringar i den politiska offentligheten*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 47. Lund: Studentlitteratur.

Teleman, Ulf (1974). *Manual för grammatisk beskrivning av talad och skriven svenska*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap C 6. Lund.

Wellander, Erik (1973). *Riktig svenska*. Fjärde omarbetade upplagan. Stockholm: Esselte Studium Ab.

Westman, Margareta (1974). *Bruksprosa. En funktionell stilanalys med kvantitativa metod*. Skrifter utgivna av Svenskläraryöreningen 156. Lund: Liber Läromedel

BILAGOR

Bilaga 1. Modell för ledfamiljen

Partiprogram Sdp99	Ledfamiljen			
		Konstitu ent	Relation till föregående konstituent i texten	Relation till temat <i>samhället</i>
EN RÄTTVIS VÄRLD				
Socialdemokratins mål är ett rättvist <i>samhälle</i> där frihet, jämlikhet och solidaritet råder.	2	Samhälle		Id.
Där alla verkar i enlighet med sin förmåga för sitt eget och <i>samhällets</i> välbefinnande.	3	Samhälle ts välbefin nande	Spec.	Spec.
Där man bär omsorg om miljön och varje enskild människa.				
Rättvisa uppstår då det råder balans mellan rättigheter och skyldigheter.				
Rättvisa blir verklighet i ett frihetens <i>samhälle</i> , där demokrati och solidaritet, gemensamt ansvar, råder.	6	Samhälle	Gen.	Id.
Socialdemokratins ideal och mål är högre än de synliga möjligheterna.				
Drömmarna, viljan och politisk handling förändrar verkligheten och för den närmare våra ideal.				
<i>Utvecklingen i Europa</i> tog en ny inriktning när arbetarklassen organiserade sig i en politisk och facklig arbetarrörelse.	9	Utveckli ng i Europa	Inf.	Inf.
Finlands arbetarparti grundades i Åbo 1899.				

<p>Dess mål var att befria arbetarbefolkningen ekonomiskt och <i>samhälleligt</i>.</p> <p>På kongressen i Forssa 1903 blev partiet ett socialdemokratiskt parti.</p> <p>Det godkände den internationella arbetarrörelsens socialistiska program och omfattade demokratiska metoder.</p> <p>Det tog avstånd till kapitalismen och kommunismen genom att betona parlamentarism och kommunal demokrati samt främja arbetarnas rättigheter.</p> <p>Än i dag som är fortsätter socialdemokratin kampen för materiell och andlig jämlikhet mellan människorna mot ekonomisk extremliberalism och <i>samhällelig konservatism</i>.</p>	11	Samhälleligt	Hyper.	Mi.
	15	Samhällelig konservatism	Spec.	Ho.